

BAŠĆINA 21

GROHOTE, 2012.

BAŠĆINA 21

IZDAVAČ:

Općina Šolta Grohote

ZA IZDAVAČA:

Nikola Cecić Karuzić

UREDNIK:

Dinko Sule

LEKTOR:

Sonja Krvavica prof.

NASLOVNICA:

Luka Bezić i Dinko Sule

NAKLADA:

300 primjeraka

TISAK:

DES - Split

PREDGOVOR

Težnja da se objelodane šoltanska kulturna nastojanja ostvarena je izdanjem *Baščine* 1991. godine. Stručna analiza prvog broja (tek kasnije časopisa) definirala bi je kao zbirku pjesama šoltanskih autora, ali za one koji bezuvjetno prate sva njena godišta bio je to temelj otočnog izdavaštva. Pravu viziju njenog poslanja imao je upravo njen kum Dobroslav Elezović nadjenujući joj ime Baščina. Kao autor tekstova i dugogodišnji član uredništva intezivno se bavio njenim sadržajem. U predgovoru 6. broja, izdanog nakon trogodišnje stanke (1999. godine) upozorio je:

„Baščina“ će biti onakva kakvom je mi učinimo, a ona stara, draga i neotuđiva baščina onakva kakvom je očuvamo za naraštaje koji dolaze.

Iz godine u godinu, iz broja u broj, *Baščina* je rasla i razvijala se – po broju suradnika, raznolikosti tema, širini percepcija i dubini spoznaja.

Danas, 21 godinu poslije, pred nama je novi broj. Uvodni tekstovi memorijalni su zapisi. Na samom početku, zapravo, kraj. Zašto?

Živjeti na otoku znači udisati njegov zrak, ali i njegovu „atmosferu“. U neprestanim životnim mijenama - diše se, no „bespovratni odlazak“ neizostavno ostavlja bez daha. Riječi tada imaju vrlo malo smisla, a njihovo značenje tek utjeha je „onima što ostaju“. Prava slika, s pravim okvirom, postaje asocijacija na izgovoreno ime. Sasvim je jasno, stoga, što za otok znači „odlazak“ Dobroslava Elezovića i Mihaela Penića.

Sadržajno najobuhvatnije teme ovog broja su šoltanska flora i fauna. Svestrana priroda Dinka Sule okušala se i u biološkom skiciranju otoka, sustavno prateći i bilježeći sve biljne i životinjske vrste u višesezonskim razdobljima. Pokazalo se da prikupljeni materijal nije tek skica, već visokovrijedna percepcija stanja na otoku koju je popratila i sama struka. U suradnji sa Prirodoslovnim muzejom u Splitu objavljen je stručni popis pod nazivom *Prilog flori otoka Šolte*. Pojam priloga, sasvim je jasan poznavajući opseg teme i raspon bioloških procesa utjecajem kojih se evidentirano zatečeno stanje mijenja. Potvrda ovoga jest i zapis o *Četiri nove vrste i jednoj novoj podvrsti u ornitofauni otoka Šolte*, rad više stručnih suradnika koji je nadopuna opsežnog priloga u Baščini 19.

Da je pasionirani njegovatelj zavičajnosti pokazalo se i u jezičnoj domeni. Osim što je čakavica njegov isključivi jezični izričaj, u projektu šoltanske narodne knjižnice potvrdio je primat u njenom bilježenju. Projekt pod nazivom *Lipo ti je ime...* pokrenut 2009. godine nastao je u težnji prikupljanja materijala za izradu rječnika šoltanskog govora, a osmišljen je na način bilježenja što većeg broja riječi. Sule je po broju zapisa osvojio prvu nagradu. Godinu kasnije pokrenuta je druga faza prikupljanja materijala. Ovog puta bilježile su se fraze, pozdravi, poštapalice, izreke. Naravno, Dinko je osvojio prvu nagradu.

Entuzijastima očuvanja zavičajnog govora na radost u Baščini 21 objavljuje prilog poznavanju jezične baštine otoka pod nazivom *Izreke, mudrosti, pozdravi i drugi izričaji iz naše govorne baštine*.

Slika kulturnog života otoka dana je u više priloga.

Vinko Blagaić donosi dnevnički zapis *Kulturnog i duhovnog hodočašća Šoltana u Toursu*. Hvalevrijedan projekt *Stope Sv. Martina* nadišao je okvire šoltanske obale i postao vizija otočne kulturne nadogradnje koja u osnovi nosi duboke duhovne vrijednosti i nastojanja.

Umjetnost u ovom broju donose bilješke o fotografu Zoranu Alajbegu, slikaru Nediljku Bajti i mladom Andreasu Lencu. Poetskom izričaju pridonijele su Gordana Burica, Ana Lazarin i Katarina Bajto, dok sociološke crtice života na otoku s dahom čežnje skiciraju Andro Purtić, Gordana Burica i Dinko Sule.

Izvornosti teksta u prilog objavljen je dramski zapis Dinka Sule pod nazivom *Badnja večer*. Isti je premijerno izveden u okviru predstavljanja šoltanskih udruga u programu *Božićni šušur 2011.*, a prikazala ga je družina šoltanskog Amaterskog kazališta *Sulet*.

Velemajstor enigmatike Željko Bilankov zapis je kojim je nastavljena tradicija objavljivanja biografskih natuknica za buduće izdanje leksikona *Tko je tko*.

Tko smo i gdje idemo?

Baščina nije Dinko Sule, on je njen – urednik. Pokazalo se da sama sebi nije svrha. Evidentno je da je u svom dvodesetljetnom kontinuitetu bila jedini izvor stručnim, pa i interdisciplinarnim istraživanjima i radovima o otoku. Realno sagledavajući ovu činjenicu i stanje na terenu, dolazi se do zaključka

kako isključivo entuzijazam i upornost donose rezultate. Volja i strast, pokazalo se, znaju iznjedrili „revolucionarne“ projekte i pridonijeti više od struke same. Ali, ovdje dolazimo i do pitanja gdje su struka i stručnjaci koje Šolta tako rado naziva Šoltanima?

Značajni dio kulturnog naslijeđa čine mitovi, legende i predaje. Bile one simpatične ili zastrašujuće, bitan su vremenski i sociološki ogled. No, u njihovom sagledavanju svakako treba uzeti u obzir da su se prenosile usmenim putem i kao takve ovisile o umješnosti pripovjedača, te nešto kasnije samog sabirača koji ih je „pretvorio“ u tekstualni zapis.

Povijesne činjenice i faktografski momenti nisu materijali kojima se kali narativnost.

Urednikova *Sićanja i grintanja* iznose brojne situacije i viđenja koja će pronaći istomišljenike, ali i protivnike - sasvim logično i korektno. No, postoji rečenica koja svojom oporošću govori mnogo:

„kad ove priče ne bi bilo, trebalo bi je izmisliti.“

„Izmisliti priču“ o sebi?! Izmisliti priču znači ne govoriti istinu. Ako ne govorimo istinu o sebi, tko smo? Ako ne znamo tko smo, već i to trebamo izmisliti, gdje idemo? Jasno je gdje.

Neznanje samo po sebi nije krivac. Prirodno je i dopustivo ne znati, jer na koncu *krhko je znanje*.

U ovom slučaju krivci su površnost i nemar.

Ukoliko je riječ o kontekstu u rečenici, stvar je još gora. Ako smo izgubljeni sami među sobom, sasvim je sigurno da ćemo biti izgubljeni – i u prijevodu.

Slijedeći tok misli Dobroslava Elezovića, problem nije samo u onome što (ne) činimo, već i u onom kako čuvamo.

Željka Alajbeg

Nediljko Bajto, Majka Tereza, akvarel

RIJEČ UREDNIKA

Dragi čitatelji, pred vama je dvadesetprvi broj „Baščine“. Nema idealne knjige pa to nije ni ovaj broj „Baščine“. Netko će sadržajem biti zadovoljan, a bit će i onih koji i neće. Stihovi iz pjesme „Oporuka“ Enesa Kiševića neka vam budu vodič na „putovanju“ stranicama ovog broja, neka vas potaknu na razmišljanje o baštini jer, i ptice, i kukci, i zmije, i biljke su naša baština. Naša baština su i naše lokve, cisterne, i naši ljudi, ...

.....

Ne dijelite se u kući.

...koju vam ostavljam,

ona će i poslije vas ostati.

Spomenite se pri objedu

da će još netko iz tih posuda jesti.

Usta otvarajte jednako za istinom

kao što ih za kruhom otvarate.

Ne dopustite novcu

da bude vrijedniji od vas.

I kad padate u blato

padajte kao sunce.

Budite dobri prema vodi:

Spomenite se Majčine utrobe

koja vas je vodom donijela.

*Spasite zrak svog tehničkog uma
jer nema tog izuma
koji će vas naučiti živjeti bez zraka.*

Hranite radoznalost.

Hranite ljepotu.

Hranite ljubav.

Putujte.

Govorite jezik naroda

u kom se zadesite.

Ali se vraćajte korijenju

kao potoci izvoru svome.

Spomenite se:

Da ste iz ništa došli,

da se u ništa vraćate

i da ništa nije dragocjenije

od života

koji u trajno nasljeđe

ostavljate svijetu.

.....

.....

.....

Urednik

Dinko Sule

DOBROSLAV ELEZOVIĆ – AGRONOM I PJESNIK

(Grohote, 1924. – Grohote, 2011.)

Umisto počasne straže

Napusti nas je maslinar, agronom, napusti nas je pisnik, napusti nas je čovik.

Sve ča napišen oli ča bi želi napisat o Dobroslavu Elezoviću bit će malo, bit će šćuro. Svojin radon i strušnošću napisa je on o sebi sve sam. Ma, jopet, red je o njemu napisat koliko-toliko, onako od srca, onako iz duše. Poznava sam ga od vrimenta dok san dite bi, potla od njega uči i sa njim surađiva. Pa već kad san ga poznava i sa njim surađiva, notat ću nike sličice iz njegova života, onako kako i' znan. Notat ću i' jazikon kojega je i on voli, jazikon u kojemu je i mene podupira.

Sićan se kad je Dobroslav dove nike stručnjake na Brdo u Grohotam i ispila sve masline alaj zemje. Mišćani su se zlamenivali i čudili mu se. On je čini svoje. Zna je da ne more bit prorok u svojemu mistu, ni bacila ča mišćani mislu i govoru. Ma kad su mu se masline removile, kad su bacile mladice, bogaremi mnogi naši sumnjičavi težaci počeli su, baš ka i on, pilat masline. Više nisu nosili za brat masline skale od četiri metra, niti drvenu šibu. Teško su naši težaci prihvaćali Dobroslavjev nauk, ma malo po malo svi su zbasali svoje masline. E, 'vode je Dobroslav dokaza da je učeni maslinar, ali i maslinar koji je uvažava i mišćenja napredni maslinari starega kova.

Po umirovjenju stalno se nastani u Šolti. Niko vrime je živi u očevoj kući. Redovito je odi u crikvu, a kako mu je očeva kuća na bandi sela di su na crikvi mala vrata, uvijek je u crikvu ulazi na ta vrata. Sad ga vidin kako ulazi, najprin on pa za njin žena. On bi smoči ruku u kršćajku, pa nako mokru ruku pruži ženi. Žena bi mu dotakla ruku pa bi se onda skupa zlamenali. Gledajuć ti njihov ritual, doživi san ga ka čovika profinjeni maniri, ka pravega gospodina.

Zna je da je jema iskustva pa se je uvati pulitike. Najprin je posta prisidnik naše, nazovimo je tako mini općine, prisidnik „Zajednica mjesnih zajednica“ Šolte. Vrime je činilo svoje. Dobili smo svoju državu, državu Hrvasku. Dobroslav je bi jedan od osnivača HDZ-a i prvi prisidnik. Novon državon dobili smo i nove nevoje. Vrag nikad ne spava. Počelo je vonjat na rat. Neću 'vode opisivat ratna zbivanja, ma moram napisat da se je u počecima Domovinskog

rata (desant jugovojске na Šoltu) Elezović pokaza ka mudar, admiren čovik. Kad su nas napali jugovojnici, da ni bilo mudrosti i admirenosti, moglo je sve poč kvragu. Bogu fala, ni. Nakon ovega napada Elezović je na čelu Kriznoga stožera našega škoja. Pulitiška kretanja u novoj državi namećala su nova pravila igre, nove ustroje. Šoltani su dobili priliku da se izjasnu oće li i daje ostat pod Spliton oli će ponovo jemat svoju općinu. Na zboru građana donjega dila Šolte, Elezović je poznavanjen šoltanske povisti i šoltanskih prilik uveliko doprini da se Šoltani sa donjega dila otoka izjasnu za samostalnu općinu Šolta. Dakle, ukaza je da je vizionar, da gleda na daleko. Ni ni čudo, 1993. godine Šolta se je „rastavila“ sa Spliton i postala samostalna općina. Elezović postaje njezin prvi načelnik. Po pričanju znan, kako bi Dobroslav na domjenke koje bi upriliči raznin delegacijan uvik sobon nosi jedan bronzinac skuvanoga sočiva. Goste bi tako pogosti i sa spizon koju su kuvali njegovi preci. Dobroslav je pisnik, a jednom je pisnik Ervin Jahić napisa „pjesnik je prorok“. Pa, Elezovićeva mudrost i stalženost i jesu proročanstvo. Ni li Dobroslav već tad upozorava da ne smimo zaboravit „kužinu“ naši’ mater i da tu „kužinu“ vaja nudit gostima. To zna samo čovik od iskona.

Jopet ću se vratit malo na maslinarstvo. Jednega dana za trajanja Domovinskoga rata, zadarski pisnik Miljenko Mandó bi me je odve u Kali na Ugljanu. Kaljani su jemali niku proslavu, mislin, proslavu desetogodišnjice otvaranja knjižnice. Mandó me je lipo pridstavi ka Šoltanina, i popu i načelniku i još tolikima. Pitali su me je li poznajen akademika Jerka Bezića, pitali su me je li poznajen don Živana Bezića. A ča san in drugo moga reć, nego da i’ poznajen. Isfalili Kaljani meni, i akademika i don Živana. Akademik in je zapisa njihovo staro crkavno pivanje, don Živan je nike od nji ući. E onda će ti meni načelnik, mislin da se je prezimenon zva Grzunov.

- Poznaješ li ti Dobroslava Elezovića?

- Bome da ga poznajen, on je naš načelnik, naš veliki maslinar – odgovori san mu.

- Da ni bilo njega, ne bi mi na Ugljanu jemali su čin začinjat – odgovori je meni načelnik Grzunov.

Kako san se lipo osića, pitali su me za tri prava asa, eto jedan od ti asi, bi je i Dobroslav.

Sićam se kad sam mu jednoga dana pridloži da napravimo jedan mali librić pisam i pridloži mu da ga krstimo „Baščinski glasi“ (tako se je zva časopis kojega je izdava Omiški festival). Reka mi je: „Ne, ne, krstit ćemo ga ‘Baščina‘“. Tako je i bilo. Elezović je krsti „Baščinu“, Elezović je „Baščini“ krsni kum. A

na Šolti je krsni kum deboto ka i otac. Elezoviću nikad ni bilo teško odvojiti vrime za „Bašćinu“, nikad mu ni bilo teško dat svit, zato ča je dobro pozna ulogu kumstva na Šolti. Uvik je svon snagon puha u jidra „Bašćine“. Uvijek je o njoj skrbi, uvijek ju je dariva svojim tekstovima.

Po jednome pitanju bili smo se malo udajili. Nisam mu diga pozdrav, ma je naša suradnja malo zadivala. Kako san bi mlaji, mora san se prvi poklonut. Iša sam kod njega doma, iša san ga molit za svit. Ni ga bilo doma. Sve san mu ispriča ženi Ivanki, pa i to kako smo se malo udajili. Gospoja Ivanka, ta mirna, fina žena, samo je rekla: „Svak ima svoju narav, tako i vi, tako i Dobroslav. Budite vi sigurni, Dobroslav će sve napraviti za „Bašćinu“, sve što od njega tražite, dat će vam on savjet. On vam nije ništa zamjerio, a vidim ni vi njemu. Iskoristite ga, neka piše, zna on dosta o običajima, zna o predajama, zna o Šolti i Šoltanima.“ Ti razgovor s gospođon Ivankom učini mi se je ka da san popi apaurin.

Potla tega jopet san redovito odi kod Dobroslava doma, moli ga i kumi, za ovo, za ono, i nikad ni reka ne. A gospoja Ivanka često mi je govorila kako bi i ona tribala čago napisat za „Bašćinu“. Ona je bila učitejica u našoj skuli. Bolest jon ni dala da tu svoju žeju ispuni, a njezina smrt ka da je Dobroslavu vezala ruke, teško i nerado sida bi za makinjetu. Više puti mi se je žali kako neće uspit za života objavit još nika svoja dila, među kojima je i opsežni ričnik šoltanskih riči, kako neće uspit objavit libar pisam ...

Objavit će to njegova dica, sredit će oni i njegovu bibliografsku građu, koja će bit prava slika ostavštine koju je Elezović ostavi i njima i nan.

I za kraj, umisto počasne straže. Bilo je lipo poznavat Dobroslava, bilo je lipo učit od njega, bilo je lipo jemat ga za suradnika, pouzdanog i revnog. Dobroslave, fala ti za sritne trenutke, fala ti i u ime svi' koji volu naše i tvoje „ča“. Fala i tvojon Ivanki na majčinski savitima i za mene uvik lipon riči.

Brez don Živana i brez tebe, „Bašćina“ je počela pušćat vodu, a sve je manje „kalafati“ koji je želu „pokalafat“.

SLIKAR MIHAEL PENIĆ

(Sisak, 1941. – Rogač/Šolta, 2011.)

U naravi svakoga čovika postoji mogućnost da iza sebe ostavi vidjivi trag. Niki ti svoj trag ostavljaju izgrađenim velikin kućan, niki u posađenim vinogradima, niki nasadu puno maslin. Niki svoj trag ostavu znanstvenim radom. Niki rado napišu knjigu, pismu, niki ostavu trag svog bitka u glazbi.

I Mihael, učitelj glazbe, je ostavi svoj trag, trag glazbenika i trag slikara u Sisku i na Šolti.. Ni Šoltanin, ma mu je žena Šoltanka, a ona stara uzrečica govori „okle ti je žena, odošle si i ti“. Mihael, Mišo, kako smo ga zvali, voli je Šoltu ka pravi Šoltanin. Umirovjeniške dane provodi je na Šolti. Na njemu dragom škoju ostavi je dil svojega traga. Ostavi je dil sebe u šoltanskoj glazbi (kao i njegov otac, Franjo, dugogodišnji kapelnik šoltanskih glazbari), ostavi je dil sebe u likovnoj koloniji posvećenoj našem Eugenu. Dil sebe je da šoltanskoj dicit koja su sa njim rado slikala i upijala poteze njegova pinela. Odlaskom Miše zatvorila su se vrata njegova ateljea, ma nećemo mi zatvoriti vrata naši' sićanja na njega.

Zbogon prijateju.

Jasmina Mužinić¹, Gordan Lukač², Dinko Sule³, Jenő J. Purger⁴

ČETIRI NOVE VRSTE I JEDNA NOVA PODVRSTA U ORNITOFAUNI OTOKA ŠOLTE

Uvod

Ukupan broj ptica dosad zabilježenih na otoku Šolti iznosi 132 vrste i dvije podvrste (Mužinić i Purger 2010, 2012). Taj broj je objedinio saznanja o zabilježenim vrstama ptica na Šolti na temelju literature, izvještaja o prstenovanim pticama, podataka iz dviju privatnih zbiraka ptica na otoku te ornitofaunističkih istraživanja koje su Jasmina Mužinić i Jenő J. Purger proveli na Šolti od 2007. do 2009. godine. Može se očekivati povećanje broja i dopuna postojećeg popisa ptica u budućim istraživanjima, pogotovo u vrijeme selidbe. Tada preko Hrvatske prelijeće oko 130 vrsta ptica selica od kojih neke prolaze preko jadranskih otoka pa tako mogu proći i preko Šolte. Jadranski otoci kao dio mediteranske regije su područja proljetno-jesenskih selidba ptica iz Europe u Afriku i nazad i nalaze se na takozvanom Afričko-euroazijskom selidbenom putu. Zbog toga je potrebno posebnu pozornost posvetiti selidbama i zimovanju ptica. Također, izvor novih dosad nezabilježenih vrsta ptica za Šoltu su i privatne zbirke dermoplastičnih ptičjih preparata šoltanskih lovaca koje dosad nisu bile istražene. U cilju dopune dosadašnjeg broja ptica zabilježenih na Šolti, provedena su opažanja ptica tijekom zime 2011/2012. od D. Sule, te pregled 12 privatnih zbiraka dermoplastičnih ptičjih preparata.

Istraživani lokaliteti

Ptice močvarice na selidbi zastajkuju na nekim mjestima kao što su vodene površine u kojima od jeseni do proljeća ima vode i koje u to vrijeme ne smrzavaju. Otvorene vode na otocima su rijetkost i uglavnom se radi o malim i plitkim slatkim vodama. Na Šolti ima pet vodenih površina koje mogu privući ptice močvarice. Tri su u Šoltanskom polju: Basilija (blizu crkvice Sv. Mihovila nedaleko od Srednjeg Sela), Dolivaška lokva zapadno od Basilije i Lokva (južno

---

¹ Zavod za ornitologiju HAZU, Gundulićeva 24, 10000 Zagreb;

² Javna ustanova „Nacionalni park Paklenica“ dr. F. Tuđmana 14^a, 23244 Starigrad-Paklenica;

³ Put Podvelegomile 32, 21430 Grohote, otok Šolta

⁴ Odjel za ekologiju životinja Instituta za biologiju, Sveučilište u Pečuhu, Ifjúság útja 6. H-7624 Pécs, Mađarska

od Grohota). Preostale razmještene su po otoku: Srednji dolac i Lokva nalaze se nedaleko od Gornjeg Sela, a Kašnji dolac, lokva u blizini Nečujma u kojoj je nekad bilo lopoča, a sad je devastirana odbačenim građevinskim otpadom. Te vodene površine zimi rijetko smrzavaju pa pticama i u vrijeme zimovanja pružaju izvor hrane i vode. Osim ovih vodenih površina za močvarice su značajne i plitke morske uvale kakva je uvala Piškera na sjevernoj obali otoka Šolte koja predstavlja rukavac veće uvale Nečujam. Piškera (Slika 1) plitka je uvala zaklonjena od vjetra te pruža sigurno sklonište i mjesto hranjenja za ptice vezane uz vodu. Ovdje su zabilježene liske *Fulica atra* (osobno priopćenje lovca). Močvarice na Šolti koriste se i drugim uvalama kao što su Maslinica, Zaglav, Šešula, Nečujam i druge. Stoga su daljnja istraživanja ornitofaune na Šolti prvenstveno usredotočena na spomenute uvale i kopnene vode, a također i na Šoltansko polje, koje za razliku od drugih područja tijekom zime obiluje vegetacijom bobičastih plodova i raznog sjemenja te predstavlja područje hranjenja nekim vrstama ptica.

Rezultati

Rezultati opažanja i determinacije dermoplastičnih preparata prikazani su u Tablicama 1. i 2. Znanstvena imena ptica te njihov sistematski redoslijed prikazani su prema BirdLife International (2011). Hrvatska imena ptica korištena su prema popisu kojeg je dao Lukač (2007).

Opazanja ptica od 15. studenog 2011. do 4. ožujka 2012.

U razdoblju od 15. studenog 2011. do 4. ožujka 2012. na otoku Šolti je zabilježeno 15 vrsta ptica (Tablica 1) te jedna nedeterminirana vrsta čaplje (*Egretta* sp.) čije su dvije jedinke zabilježene 5. veljače 2012. u uvali Piškera (osobno priopćenje lovca Vladimira Vlaka da se radi o čaplji bijele boje).

Tablica 1. Popis vrsta ptica na Šolti tijekom zime od studenog 2011. do veljače 2012. godine.

No	Vrsta	Broj jedinki, lokalitet i datum opažanja
01.	Lisasta guska <i>Anser albifrons</i>	1 – nađena glava u uvali Piškera, 8. 2.2012. 8 – uvala Maslinica i Nečujam, 12. 2. 2012. 1 – nađena mrtva ptica u vodi, Basilija, 24. 2.2012.

02.	Divlja patka <i>Anas platyrhynchos</i>	2 – Basilija, 9. 2. 2012. 2 – Piškera, 9. 2. 2012. – ostaci perja kod Lokve, 19. 2. 2012. (Slika 2)
03.	Kržulja <i>Anas crecca</i>	1 – Lokva, 21. – 23. 12. 2011. 1 – Basilija, 30. 12. 2011. - ista jedinka je kasnije opažena u Dolivaškoj lokvi
04.	Siva čaplja <i>Ardea cinerea</i>	1 – Rogač, 15. 2. 2012 (osobno priopćenje V. Vlak) 1 – Basilija, 28. 2. 2012.
05.	Veliki vranac <i>Phalacrocorax aristotelis</i>	1 – uvala Šešula, 4. 3. 2012.
06.	Eja strnjarića <i>Circus cyaneus</i>	1 – mužjaka su promatrali lovci u Šoltanskom polju 19. 2. 2012., ali i tjedan dana prije i poslije
07.	Ždral <i>Grus grus</i>	dvadesetak jata od 175 do 400 ptica u preletu iznad Šolte na većoj visini prema jugu 15. 11. 2011., ali i tijekom više dana u drugoj polovici studenoga 2011.
08.	Šljuka <i>Scolopax rusticola</i>	1 – nađena ustrijeljena, Nečujam, 9. 2. 2012.
09.	Riječni galeb <i>Larus ridibundus</i>	– ostaci perja, Piškera, 16. 2. 2012.
10.	Golub grivnjaš <i>Columba palumbus</i>	1 – cesta Rogač-Grohote, 12. 2. 2012.
11.	Gugutka <i>Streptopelia decaocto</i>	10 – na žicama u Grohotama, 15. 1. 2012.
12.	Drozd bravenjak <i>Turdus pilaris</i>	– ostaci perja, Pripoja-Grohote, 19. 2. 2012.
13.	Drozd cikelj <i>Turdus phylomelos</i>	1 – Grohote, 28. 1. 2012.
14.	Crvenač <i>Erithacus rubecula</i>	1 – uvala Piškera, 8. 2. 2012.
15.	Mrka crvenorepka <i>Phoenicurus ochruros</i>	1 – Maslinica, 15. 2. 2012.

Od ovih 15 vrsta za otok Šoltu je nova kržulja *Anas crecca*. Iako dosad nije zabilježena, pojedini stanovnici Grohota, uglavnom lovci, govore da su i prijašnjih godina tijekom zime viđali po nekoliko jedinki ove vrste patke.

Popis dermoplastičnih ptičjih preparata u vlasništvu šoltanskih lovaca

Na Šolti je u 2012. godini istraženo 12 privatnih zbiraka s manjim brojem ptičjih dermoplastičnih preparata (od 1 do 6). One sadrže ukupno 16 vrsta ptica s 30 jedinki (Tablica 2).

Osim vrsta koje se prema Zakonu o lovu mogu loviti (fazan, šljuka, jarebica i trčka), ostale vrste ptica u spomenutim privatnim zbirkama prikupljene su prije 2005., tj. prije donošenja Zakona o zaštiti prirode (NN 70/05). Stoga su ove zbirke vrijedan izvor ornitoloških podataka, čak iz razdoblja od prije 50 godina.

Tablica 2. Ukupan popis vrsta ptica dermoplastičnih preparata iz 12 privatnih zbiraka šoltanskih lovaca u razdoblju od 1960. do 1986. godine.

No	Vrsta	Broj jedinki, godina sakupljanja i opaska
01.	Jarebica kamenjarka <i>Alectoris graeca</i>	3 – oko 1982. izvan naseljenog mjesta
02.	Trčka <i>Perdix perdix</i>	1– oko 1960. u Šoltanskom polju
03.	Fazan <i>Phasianus colchicus</i>	7 – u razdoblju od oko 1977. do oko 1992.
04.	Mali ronac <i>Mergus serrator</i>	1 – Nečujam, oko 1980.
05.	Crnogrlji plijenor <i>Gavia arctica</i>	1 – nedaleko od Maslinice, oko 1980.
06.	Bukavac <i>Botaurus stellaris</i>	1 – Lokva, 1967.
07.	Čaplja danguba <i>Ardea purpurea</i>	1 – Lokva, oko 1982.
08.	Vjetruša <i>Falco tinnunculus</i>	1 – oko 1986.
09.	Kobac <i>Accipiter nisus</i>	1 – oko 1986.
10.	Jastreb <i>Accipiter gentilis</i>	1– Grohote (u kokošinjcu na lokaciji Brdo), 1982.
11.	Škanjac <i>Buteo buteo buteo</i> Stepski škanjac <i>Buteo buteo vulpinus</i>	2 – 1970. i 1980. 1 – Tučina-Grohote, oko 1966.
12.	Vivak <i>Vanellus vanellus</i>	1– Lokva, oko 1980., preparat više ne postoji
13.	Šljuka <i>Scolopax rusticola</i>	2 – 1960. i oko 1980.
14.	Ušara <i>Bubo bubo</i>	4 – oko 1960; oko 1986; oko 1986; ?– nepoznata godina
15.	Sova močvarica <i>Asio flammeus</i>	1 – uvala Zaglav, oko 1960.
16.	Pupavac <i>Upupa epops</i>	1 – Grohote, oko 1982.

U ovim zbirkama 13 vrsta ptica je zastupljeno sa po jednim primjerkom. Najviše je fazana *Phasianus colchicus* (7), zatim ušara *Bubo bubo* (4), jarebica kamenjarki *Alectoris graeca* (3), škanjaca *Buteo buteo* (2) i šljuka *Scolopax rusticola* (2).

Od ovih 16 vrsta i jedne podvrste, za popis ptica otoka Šolte nove su 3 vrste i jedna podvrsta.

Osim kržulje *Anas crecca*, prikazane vrste zabilježene tijekom zime 2011/2012. (Tablica 1) otprije su već poznate te se nalaze na popisu ptica otoka Šolte koji su sastavili Mužinić i Purger (2012). Međutim, za većinu vrsta s popisa ne postoji datum opažanja odnosno vrijeme njihova pojavljivanja, stoga se ne može sa sigurnošću ustanoviti njihov sezonski status. Ovi podaci za 15 vrsta zabilježenih tijekom zimskog razdoblja doprinose boljem razumijevanju uloge i značenja otoka Šolte za hrvatsku ornitofaunu.

Na Šolti je do sada poznato ukupno 14 privatnih zbiraka dermoplastičnih ptičjih preparata od kojih su sadržaj zbirke obitelji Vlak te gospodina J. Purića opisali Mužinić i Purger (2010). Ovi preparati su izloženi razarajućem djelovanju insekata koji se hrane kožom i perjem zbog toga je kod nekih preparata otežana determinacija. Ovim preparatima uskoro prijete potpuno uništenje (npr. nedeterminirana vrsta čaplje i vivak *Vanellus vanellus* već su propali (opaska u Tablici 2). Stoga je za hrvatsku ornitološku znanost opravdano i vrijedno determinirati dermoplastične primjerke ptica, zapisati vrste i objaviti ih. Nalazišta većine ptica opaženih tijekom zime 2011/2012. te prikupljenih od 1960. do 1986. godine upućuju na malobrojna, ali za selidbu važna vodena staništa i morske uvale otoka Šolte.

Novе vrste i podvrsta u fauni ptica otoka Šolte

1. Trčka *Perdix perdix* Brisson 1760. (Slika 3) lokalnog naziva „polka“ sakupljena je u Šoltanskom polju oko 1960. godine. Danas je na Šolti više nema, a nestala je prije više godina (osobno priopćenje lovaca N. Bezića i N. Buktenice, 2012.). Trčka je lovna vrsta i nekad su ju u tu svrhu donosili na Šoltu i puštali u prirodu, ali se uz fazana nije mogla dugo održati (osobno priopćenje N. Buktenice iz LU „Šolta“ 2012). Fazan je također u cilju lova unesen na Šoltu u drugoj polovici 20. stoljeća te je postao vrlo brojan (Purger i sur. 2011). Radi se o tadašnjim novim trendovima u lovnom gospodarenju koji su se orijentirali prema fazanu. Trčka je gnjezdarica i stanarica u Hrvatskoj, uključujući većinu otoka, ali joj se od sredine 20. stoljeća smanjuje brojnost, posebno u Dalmaciji (Kralj 1997), a što je u skladu s opažanjima o nestanku ove vrste s otoka Šolte.

2. Kržulja *Anas crecca* Linnaeus, 1758. zabilježena je tijekom prosinca 2011. godine na tri vodene površine: Lokvi, Basiliji i Dolivaškoj lokvi. Od pataka je dosad na Šolti zabilježena samo jedna vrsta, tj. divlja patka *Anas platyrhynchos* (Mužinić i Purger, u tisku) pa osim što povećava ukupan broj ptica na popisu za otok Šoltu, dopunjuje i grupu šoltanskih patkarica. Kržulja se smatra redovitom i brojnom preletnicom te malobrojnom zimovalicom u Hrvatskoj (Kralj 1997). Zabilježena je i na drugim otocima u proljeće, ali i zimi, pogotovo za vrijeme oštih zima kada s obale prelaze na otoke: Krk (Rucner 1957), Hvar (Krpan 1960), Vis (Krpan 1965), Lastovo (Krpan 1970), Korčulu (Krpan 1977a) i Brač (Krpan 1977b, Cvitanić 1984).

3. Bukavac *Botaurus stellaris* Linnaeus, 1758. sakupljen je na Lokvi kraj Grohota oko 1967. godine (Slika 4). Ukupna populacija bukavca u Hrvatskoj procjenjuje se na 90 parova, a gnijezdeće populacije ove čaplje su u Hrvatskoj ugrožene. Gnijezdi se u području uz rijeku Dravu, u središnjem dijelu zemlje na ribnjaku Draganići i Končanica, a u Dalmaciji u donjem dijelu toka rijeke Neretve (Rucner 1998) i Krke (Stipčević i sur. 1990). Populacije na obali najvjerojatnije su stanarice, a ostale populacije iz Europe u odnosu na vremenske prilike sele se ili skitaju (Radović i sur. 2003). Jedinka sa Šolte najvjerojatnije je zatečena na selidbi gdje je na Lokvi potražila stanište za odmor i izvor hrane. Dva podatka su poznata za otoke Krk (Grbac i Kralj 2008) i Cres (Sušić 1992, Grbac i Kralj 2008), prema tome pojavljivanje ove vrste na Šolti treći je otočni nalaz.

4. Stepski škanjac *Buteo buteo vulpinus* (Gloger, 1833) nađen je ranjen na lokalitetu Tučina-Grohote oko 1966., a kasnije je uginuo (Slika 5). To je istočna podvrsta škanjca i izrazita je selica. Zbog sličnosti s nominalnom podvrstom škanjca *Buteo b. buteo* otežana je determinacija, stoga nema puno zabilježenih opažanja iz prirode. Prema opisu koji za tu podvrstu daje Forsman (2007), šoltanski primjerak se može smatrati pripadnikom zagasite crvenkastosmeđe morfološke forme. Ova obojenost je posebno vidljiva u području gornjeg dijela prsa, s donje strane krila i u crvenkasto obojenosti donje strane repa s rijetkim i jedva zamjetljivim prugama. Također je polje ispod vrhova velikih letnih pera izrazito bijelo i svijetlo, s laganim crvenkastim tonovima. Trbuh i gornji dio prsa su pjegavi i zagasito crvenkastosmeđe nahukani («zaprljani»).

Kralj (1997) navodi ovu podvrstu za Hrvatsku u statusu preletnice koju prvi spominje talijanski ornitolog Arrigoni degli Oddi u djelu «Ornitologia Italiana» objavljenom 1929. godine (Milano, Libraio della Real Casa). Još jedno opažanje ove podvrste potječe iz Baške na otoku Krku 27. 4.1993. (Stipčević 1966). Publiciran je i zimski nalaz od 25. veljače 1996. iz Starigrada (Lukač i

Stipčević 1997). Ova podvrsta uvrštena je u popis rijetkih vrsta ptica Hrvatske (Kralj i Radović 2002), a nalaz stepskog škanjca na Šolti je četvrti nalaz u Hrvatskoj.

5. Sova močvarica *Asio flammeus* (Pontoppidan, 1763) sakupljena je u uvali Zaglav oko 1960. godine (Slika 6). Kralj (1977) navodi je kao malobrojnu gnjezdaricu u kontinentalnom dijelu Hrvatske, ali je u Dalmaciji češća za selidbe i zimovanja. Zabilježena je na otoku Palagruži od 19. do 26. listopada 1897. (Godez 1899/99) te od 29. rujna do 20. listopada 1898. godine (Godez 1900/01) od kojih postoji dermoplastični preparat u ornitološkoj zbirci Prirodoslovnog muzeja u Beču (Kralj i Tutiš 1996), te na Lokrumu (Kralj 1977), ali bez podataka o datumu opažanja. Šoltanski nalaz je dakle treći otočni nalaz ove vrste u Hrvatskoj.

Zaključak

Nove vrste i podvrsta koje dopunjuju dosadašnju listu od 132 vrste ptica na Šolti prema opažanjima zimi 2011/2012. i rezultatima determinacije dermoplastičnih preparata iz privatnih zbiraka istraženih u 2012. godini 4 su vrste i 1 podvrsta: trčka *Perdix perdix*, kržulja *Anas crecca*, bukavac *Botaurus stellaris*, stepski škanjac *Buteo buteo vulpinus* i sova močvarica *Asio flammeus*. Ukupan broj ptica otoka Šolte iznosi 136 vrsta i 3 podvrste.

Nalazi bukavca i sove močvarice na Šolti su treći otočni nalazi, a stepski škanjac je četvrti nalaz u Hrvatskoj.

Zahvala

Zahvaljujemo šoltanskim lovcima i njihovim obiteljima koji su nam s puno razumijevanja za ovo istraživanje pokazali svoje preparirane primjerke ptica te tako doprinijeli boljem poznavanja ptica otoka Šolte, a time i hrvatske ornitofaune: Josipu Burici (Bobulo)†, Juliju Beziću†, Frani Beziću (Veselin)†, Petru Ceciću†, Marinu Klariću, Tončiju Bilankovu, Dragutinu Jakovčeviću, Georgu Radmanu, Nikici Glavurtiću, Josipu-Bepu Ozretiću i jednom anonimnom lovcu.

Summary

Four new species and one new subspecies in ornithofauna of the island of Šolta

According to the observations of birds and feathers of dead birds in the period from 15. 11. 2011. to 4. 03. 2012., on the island of Šolta, 15 wintering

bird species were recorded. All are on the list of birds of the island of Šolta except Common Teal *Anas crecca*. The value of these observations represents the time and date of recorded observations of these species and is therefore documented their wintering as their seasonal status on the island of Šolta.

In 2012 surveys on private hunter's collection on island Šolta was established further 12 collections of local hunters with fewer mounted bird specimens. They contain a total of 30 individuals from 16 species including three new species and one new subspecies of Šolta ornithofauna. These new species are the Grey Partridge, *Perdix perdix*, Great Bittern *Botaurus stellaris*, Short-eared Owl *Asio flammeus* and Steppe Buzzard *Buteo buteo vulpinus*. Therefore, the current number of birds of the island of Šolta is supplemented with 4 species and one subspecies. So, the total number for island Šolta now is 136 species and three subspecies.

Findings of Great Bittern and Short-eared owl are the third island records and a Steppe Buzzard is the fourth report in Croatia.

Literatura

BirdLife International 2011. The BirdLife checklist of the birds of the world, with conservation status and taxonomic sources. Version 4. Downloaded from <http://www.birdlife.info/im/species/checklist.zip> [.xls zipped 1 MB].

Cvitanić, A. 1984. Ornitofauna otoka Brača. Str. 142-256. U: Marinković, I. (ur.) Prirodne osnove otoka. Brački zbornik 14, Supetar, 260 str.

Forsman, D. (2007) The Raptors of Europe and the Middle East. A Handbook of Field Identification. Christopher Helm, London 598 str.

Godez, A. 1898/99. Beobachtungen über den Vogelzug auf der Insel Pelagosa im Adriatischen Meere. Die Schwalbe, N.F. 1: 115-127.

Godez, A. 1900/01. Beobachtungen über den Vogelzug auf der Insel Pelagosa im Adriatischen Meere. Die Schwalbe, N.F. 2: 63-72.

Grbac, I., Kralj, J. 2008. Fauna Croatica. Katalog zbirke ptica Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. Natura Croatica 17 (suppl. 1): 1-226.

Kralj, J., Tutiš, V. 1996. Samples of Birds from Croatia in the Ornithological Collection of the Natural History Museum in Vienna. *Natura Croatica* 5 (1): 25-51.

Kralj, J. 1997. Ornitofauna Hrvatske tijekom posljednjih dvjesto godina. *Larus* 46: 1-112.

Kralj, J., Radović, D. 2002. Rijetke vrste u Hrvatskoj. I. Izvještaj hrvatske komisije za rijetke vrste. *Larus* 48: 73-83.

Krpan, M. 1960. Prilog ornitofauni otoka Hvara. Publikacija historijskog arhiva – Hvar 11: 5-31.

Krpan, M. 1965. Ptice otoka Visa i njemu bližih otočića. *Larus* 16-18: 106-150.

Krpan, M. 1970. Prilog poznavanju ornitofaune otoka Lastova. *Larus* 21-22: 65-83.

Krpan, M. 1977a. Prilog ornitofauni otoka Korčule. *Larus* 29-30: 93-121.

Krpan, M. 1977b. Otok Brač. Prilog ornitofauni s kratkim geomorfološkim i florističkim pregledom. *Radovi Pedagoške akademije* 2: 309-332. Split.

Lukač, G. 2007. Fauna Croatica. Popis ptica Hrvatske. *Natura Croatica* 16 (suppl. 1): 1-148.

Lukač, G., Stipčević, M. 1997. Birds of National Park Paklenica, Croatia. *Natura Croatica* 6 (1): 11-60.

Mužinić, J., Purger, J.J. 2010. Privatne zbirke ptica na otoku Šolti i njihova važnost. *Baščina* 19: 18-31.

Mužinić, J., Purger, J.J. 2010. Contribution to the list of birds of the island of Šolta. *Natura Croatica* 19 (1): 253-261.

Mužinić, J., Purger, J.J. 2012. Ptičji svijet otoka Šolte str. 307-312. U: Radman, Z. (ur.) Otok Šolta, Monografija. Općina Šolta, Grohote, 614 str.

Purger, J.J., Mužinić, J., Purger, D. 2011. Artificial ground nests survival in two abandoned farmland habitats on Šolta Island (Croatia). *Avian Biology Research* 4 (1): 17-22.

Radović, D., Kralj, J. Tutiš, V., Ćiković, D. 2003. Crvena knjiga ugroženih ptica Hrvatske. Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, Zagreb, 179.

Rucner, D. 1957. Ptice otoka Krka. *Larus* 9-10: 71-123.

Rucner, D. 1998. Ptice Hrvatske obale Jadrana. Hrvatski prirodoslovni muzej, Ministarstvo razvitka i obnove. Zagreb, 311 str.

Sušić, G. 1992. Ptice cresco-lošinjske otočne skupine. Str. 145-157. U: Sokolić, J. (ur.) *Biologija Cresa i Lošinja. Otočki ljetopis Cres-Lošinj* 8. Fond za kulturu Cres – Lošinj i Katedra Čakavskog sabora Cres – Lošinj.

Stipčević, M. 1996. A contribution to the Croatian list of rare and scarce birds recorded from 1985-1995. *Natura Croatica* 5 (1): 53-81.

Stipčević, M., Sušić, G., Radović, D., Bartovsky, V. 1990. Ornitofauna nacionalnog parka «Krka». Str. 505-522. U: Kerovec, M. (ur.) *Nacionalni park Krka. Ekološka monografija II*. Hrvatsko ekološko društvo, Zagreb.

Slika 1. Uvala Piškera je plitka i zaklonjena od vjetra te pogodna za okupljanja ptica u zimsko doba (Snimio D. Sule zimi 2012. godine).

Slika 2. Perje divlje patke *Anas platyrhynchos* stradaloj od grabljivice u blizini Lokve 19. veljače 2012. dokazuje prisutnost ove vrste na zimovaju na Šolti (Snimio D. Sule).

Slika 3. Dermoplastični preparat trčke *Perdix perdix* sakupljene u Šoltanskom polju oko 1960. godine, a ubrzo nakon toga vremena vrsta nestaje s otoka (Snimio D. Sule).

Slika 4. Dermoplastični preparat bukavaca *Botaurus stellaris* sakupljen na Lokvi kraj Grohota oko 1967. treći je nalaz ove vrste za jadranske otoke (Snimio Luka Bezić).

Slika 5. Dermoplastični preparat stepskog škanjca *Buteo buteo vulpinus* nađenog na lokaciji Tučina-Grohote oko 1966., rijedak je nalaz ove podvrste škanjca u Hrvatskoj (Snimio D. Sule)

Slika 6. Dermoplastični preparat sove močvarice *Asio flammeus* (Snimio D. Sule).

Vladović, Dalibor¹, Sule, Dinko² i Ževrnja, Nediljko³

PRILOG FLORI OTOKA ŠOLTE

Uvod

Pregled florističkih istraživanja za otok Šoltu donesen je u radu **Vladović, Sule, Ževrnja** 2011. (u popisu br. 451 *Polypodium aviculare* L., što je greška = *Polygonum aviculare* L.) i **Vladović, Sule, Ževrnja** 2012. (u tisku) gdje se navodi da je za floru ovog otoka zabilježeno 677 vrsta vaskularnih biljaka. Pregled florističkih istraživanja nadopunjavamo radom **Šmarda 1968.** koji za Šoltu bilježi 31 vaskularnu biljnu vrstu. Prema popisu koji donose **Vladović, Sule, Ževrnja** 2011, **Šmarda 1968.** prvi za floru otoka Šolte navodi vrste: *Limonium cancellatum* (Bernh. ex Bertol.) O. Kuntze, *Parapholis incurva* (L.) C.E.Hubb., *Bupleurum veronense* Turra, *Calendula arvensis* L., *Capparis spinosa* L. ssp. *rupestris* (Sm.) Nyman, kao i vrste koje su nove za popis flore otoka Šolte:

Andrachne telephioides L.

Celsia orientalis L.

Centaurium vulgare Rafn = *Centaurium littorale* (Turner ex Sm.)

Evax pamea (L.) Brot

Fumana leavipes (L.) Spach

Chaerophyllum coloratum L.

Lolium perenne L.

Linaria simplex (Willd) DC.

Minuartaria aubulosa (Labill.) Schinz et Thell

Onosma javorkae Simonk.

Plantago serraria L.

Sedum rubens L. = *Sedum caespitosum* (Cav.) DC.

Time je ukupno za floru otoka Šolte do sada navedeno 689 vrsta vaskularnih biljaka.

¹ Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Kolombatovićevo šetalište 2, 21000 Split

² Put Podvelegomile 34, 21430 Grohote otok Šolta

³ Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Kolombatovićevo šetalište 2, 21000 Split

Materijal i metode rada

U ovom radu dopisane su svojite koje se prvi put bilježe za otok Šoltu. Popis imena je usklađen s djelom **Nikolić (1994-2000)**, a determinacija svojiti napravljena je pomoću standardnih florističkih djela.

Rezultati i rasprava

Popis vaskularnih biljaka (abecedni):

Abutilon × hybridum Voss

Adonis aestivalis L.

Agapanthus praecox Willd.

Allium flavum L.

Amaranthus candatus L.

Brassica oleracea L.

Callistemon citrinus (Curtis) Skeels

Camellia japonica L.

Cerastium tomentosum L.

Cheilanthes persica (Bory) Mett. ex Kuhn

Pisum sativum L. ssp. *elatius* (M. Bieb.) Asch. et P. Graebn.
Snimio: Dinko Sule, Šešula, 2012.

Cleome hassleriana Chod.
Cydonia oblonga Mill.
Dianthus caryophyllus L.
Dichanthium ischaemum (L.) Roberty
Gypsophila paniculata L.
Hippeastrum reginae (L.) Herb.
Hydrangea macrophylla (Thunb.) DC.
Iberis sempervirens L.
Kniphofia uvaria L.
Lemna minor L.
Lepidium graminifolium L.
Pelargonium zonale (L.) Aiton
Pisum sativum L. ssp. *elatius* (M. Bieb.) Asch. et P. Graebn. – (leg. Zorana

Kaštelanac)

Poa trivialis L.
Primula vulgaris Huds.
Silene nocturna L.
Schefflera arboricola Janine
Scirpus maritimus L.
Solanum pseudocapsicum L.
Solidago canadensis L.
Taraxacum agg. *erythrospermum*
Tradescantia palida (Rose) D.Hust
Vicia sativa L. ssp. *cordata* (Hope) Batt.
Zantedeschia aethiopica (L.) Sprengel

Za otok Šoltu ovim popisom su prvi put zabilježene 33 vrste, te su ovim prilogom do sada ukupno za floru otoka Šolte zabilježene 722 vrste vaskularnih biljaka. Vrsta *Vicia sativa* L. već je otprije zabilježena za floru otoka Šolte, ali se njezina podvrsta *cordata* (Hope) Batt. prvi put bilježi u ovome prilogu. U flori Šolte sve je veći broj alohtonih vrsta zbog čovjekova djelovanja (zasađene po okućnicama ili su pobjegle iz kulture). Rad na upoznavanju flore otoka Šolte nastavlja se i dalje.

Literatura:

Nikolić, T. ed. 2011: Flora Croatica baza podataka. On-Line (<http://hirc.botanic.hr/fcd>). Botanički zavod, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

Nikolić, T., 1994: Flora Croatica Index florae Croaticae. Pars 1. Nat. Croat., Vol. **3**, Suppl. 2, 1-116.

Nikolić, T., 1997: Flora Croatica Index florae Croaticae. Pars 2. Nat. Croat., Vol. **6**, Suppl. 1, 1-232.

Nikolić, T., 2010: Flora Croatica Index florae Croaticae. Pars 3. Nat. Croat., Vol. **9**, Suppl. 1, 1-324.

Šmarda, J., 1968: Výsledky biogeografických cest do Jugoslávie v letech 1964-1967. Československá akademie věd Geografický ústav Brno. Zprávy o vědecké činnosti **9**, 1-128.

Vladović, D., Dinko S., Nediljko Ž. 2011: Flora otoka Šolta. Bašćina **20**, 69-97, Grohote .

Vladović, D., Dinko S., Nediljko Ž. 2012: Biljni pokrov otoka Šolta - biljke koje prkose kamenu, suncu, moru i čovjeku. (u tisku Monografija OTOK ŠOLTA)

PRILOG POZNAVANJU FAUNE I FLORE OTOKA ŠOLTE

FAUNA

Na otoku Šolti, osim ornitofaune, nisu provedena sustavna istraživanja ostale šoltanske faune. To znači da nam taj posao još predstoji. Stoga, ovaj kratki prilog o nekoliko predstavnika životinjskog svijeta otoka Šolte tek je poticaj stručnjacima zoolozima kako bi se što prije odlučili provesti potrebna faunistička istraživanja na otoku. U međuvremenu neka ovaj prilog posluži kao uvod što se sve od životinja može zateći na otoku. U tom smislu prilog ne pretendira prikazati cjelokupan popis šoltanske faune. Nastao je kao rezultat druženja autora ovih redaka s prirodom, konzultiranja sa stručnjacima, druženjem s turistima, dostupnom literaturom i virtualnim podatcima o vodozemcima, gmazovima, kukcima, kliještarama, sisavcima i puževima.

Vodozemci

Šoltanske lokve: **Lokva** nedaleko od Grohota, **Basilija** blizu crkvice svetog Mihovila, **Dolivaška lokva** zapadno od Basilije, **Kašnji dolac** nedaleko od Nečujma i **Srednji dolac** i **Lokva** u Gornjem Selu, čine šoltanski slatkovodni ekosustav vrlo važan za faunu otoka Šolte. Nažalost, napuštanjem poljoprivrede sve su zapuštenije. Za ljetnih žega uglavnom sve presuše. U ovim lokvama na Šolti jednako kao i na drugim otocima nema autohtonih slatkovodnih riba. Na Šolti postoje obzidane cisterne koje ljeti ne presušuju: **Svilaja** kod Donjeg Sela, **Strličina** kod Srednjeg Sela, **Kavčina** u Grohotama i **Studenac** i **Kavčina** u Gornjem Selu. U drugoj polovici XX. stoljeća netko je u Svilaju naselio ribicu **gambuziju**, *Gambusia affinis*, predatora malaričnog komarca, i **zlatnu ribicu** ili **zlatnog karasa**, *Carassius auratus*, popularnu akvarijsku ribicu koja je opasnost za punoglavce. Dakle, možemo ustvrditi da je od autohtonih vodozemaca prisutna jedino žaba, **zelena krastača**, *Bufo viridis*, a vezana je uz vodu samo dok se pari.

Gmazovi

Na Šolti možemo sresti nekoliko vrsta zmija. Najkrupnija je **četveroprugi guž - kravosas**, *Elaphe quatuorlineata*. Bilježimo prisutnost **bjelouške**, *Natrix*

natrix. Prisutna je i **crnokrpica**, *Telescopus fallax*, koja se ponaša kao ljutica ako ju se uznemiri. Očnjaci kroz koje ispušta otrov užljebljeni su joj straga u gornjoj čeljusti pa ovu zmiju nazivaju i stražnjožljebozubicom. Otrovi joj nije opasan za ljude. Simptomi njezina ugriza u čovjeka su oticanje ugrizenog mjesta, mala lokalna bol, eventualna mučnina, a sve prođe za nekoliko sati bez liječničkog tretmana. **Šara poljarica**, *Hierophis gemonensis*, brza je zmija i spada u zakonom strogo zaštićene životinjske vrste. **Zmajur**, *Malpolon insignitus*, također je prisutna zmijska vrsta. Za ovu zmiju kažu da je neprijatelj poskoku. Ugriz joj nije opasan za čovjeka iako pri ugrizu ispušta otrov. U svibnju ove godine T.G. donijela mi je malu uginulu crnu zmijicu. Herpetolozi¹ su je determinirali. Radi se o **zmajuru** *Malpolon insignitus* koji je crn utjecajem temperature ili zbog utjecaja svijetla. Prošle godine imao sam priliku vidjeti zmiju **bjelicu**, *Elaphe longissima*. Vitka je, uske glave, smeđkaste boje, trbuh joj je žučkast, a ljske grebenaste. I ove godine sam je vidio i fotografirao u svibnju skoro na istom mjestu (Pripoja-Grohote). Herpetolog² ju je determinirao kao bjelicu *Elaphe longissima* (novo ime *Zamenis longissimus*).

U literaturi se nalazi podatak da se na Šolti može sresti otrovnicu, **poskoka**, *Vipera ammodytes*. Od Šoltana nisam čuo da su ga ikada vidjeli, stoga se ovaj podatak mora provjeriti herpetološkim istraživanjima. Ako je ipak na Šolti, moguće je donesen s raznim materijalima koji se dovoze na otok. Stoga je potreban oprez.

Blavor *Ophisaurus apodus*, krupni je zmijoliki gušter. Šoltani ga često zamjenjuju za zmiju, zovu ga **majur**. Često strada pod kotačima automobila, češće nego ijedna zmija. U Hrvatskoj, pa i na Šolti, žive dvije vrste macaklina: **kućni macaklin**, *Hemidactylus turcicus*, i **zidni macaklin**, *Tarentola mauritanica*. Obje vrste mještani zovu tarantela. Na Šolti žive **krška gušterica**, *Podarcis melisellensis* i **primorska gušterica**³, *Podarcis sicula*.

Kukci

Obična bogomoljka *Mantis religiosa*

Empusa pennata, za koju je poznato da plijen brzo napada

velika smeđa bogomoljka *Archimantis latistyla*.

Od ostalih vrsta kukaca mogu se nabrojiti:

borov moljac *Chalcophora mariana*

bumbar *Bombus pascuorum*

---

¹ Dr. sc. Duje Lisičić i dr. sc. Tóth Tamás

² Dr. sc. Duje Lisičić

³ Determinirao dr. sc. Duje Lisičić

cvrčak obični *Lyristes plebejus*
drvožder *Xestobium rufovillosum*
Eupholidoptera chabrieri
europski skakavac *Locusta migratoria*
galska osa *Polistes gallicus*
*Geotrupes mutator*⁴
kupusova stjenica *Euridema dominulus*
krumpirova zlatica *Leptinotarsa decemlineata*
Larinus sturnus
Leptoglossus occidentalis
Meloe proscarabeus
obična osa *Vespula vulgaris*

Obična osa svoja gnijezda gradi ispod zemlje. Kad vas ubode, ispušta feromone koji privlače druge ose i potiču ih na ubadanje. Kada vas ubode osa za koju ste utvrdili da je izašla iz zemlje, brzo se odmaknite kako vas ne bi ubolo više osa.

obični poljski skakavac *Chorthippus brunneus*
podrumska babura *Porcelio scaber*
smrdljiva Greta *Dolycoris baccarum*
smrdljivi Martin *Eurygaster testudinaria*⁵
stršljen *Vespa crabro*
vodeni kornjaš *Cybister lateralimarginalis*⁶
uholaža *Forficula auricularia*
zeleni skakavac *Omocestus viridulus*
zlatar *Cetonia aurata*

Noću se opaža i **krijesnica**, *Lampiris noctiluca*, koju Šoltani nazivaju sveti Ivan Svitnjak.

Danji leptiri

Po dostupnoj literaturi na Šolti je do sada zabilježeno devetnaest vrsta dnevnih leptira. Tom popisu dopisujemo nove zabilježene vrste:

Papilio machaon – lastin rep
Charaxes jasius – dvorepi paša⁷
Vanessa atalanta – ljepokrili admiral⁸

⁴ Determinirala doc. dr. sc. Biljana Rađa

⁵ isto

⁶ Determinirala dr. sc. Martina Temunović

⁷ Determinirao Nenad Vuletić, prof.

⁸ Determinirala doc. dr. sc. Biljana Rađa

Lycaena phlaeas – mali vatreni crvenko⁹

Anthocharis cardamines – zorica¹⁰

*Pandoriana pandora*¹¹

*Fabriciana adippe*¹²

Artogeia napi – repičin bijelac

Maniola jurtina – veliko volovsko oko¹³

Iphiclides podalirius*, *Artogeia manni**, *Artogeia rapae**, *Colias chrysotheme**, *Colias crocea**, *Leptidea sinapis*, *Pontia daplidice**, *Brenthis daphne**, *Cynthia cardui**, *Issoria lathonia**, *Limenitis reducta**, *Melitaea trivia**, *Polygonia egea**, *Hipparchia fagi*, *Hipparchia statilinus**, *Lasiommata megera**, *Aricia agestis**, *Polyommatus icarus** i *Carcharodus alcaeae** (leptiri sa zvjezdicom zabilježeni po dostupnoj literaturi).

Noćni Leptiri:

noćno paunče *Saturnia pyri*¹⁴

crna medonjica *Arctia villica*

mrtvačka glava *Acherontia atropos*

bjelopjegavi ovnić *Amata phegea*

Pauci

Ima ih više vrsta, ali se za sada ovdje spominju samo četiri. Na otoku je prisuna **crna udovica**, *Latrodectus tredecimguttatus*. To je najotrovniji pauk u Hrvatskoj. Zovu ga još malminjat, malmacuk, crna baba ili crveni pauk. Tijelo mu je obraslo kraćom i dužom čvrstom dlakom baršunastocrne boje. Na leđima mu se nalaze crvene mrlje kojih na tipičnim školskim primjercima ima trinaest. Taj broj je često različit ili, pak, mrlja uopće nema. Ženka je veća, oplodena može dosegnuti dužinu tijela i do 18 milimetara, dok je mužjak manji i ne prelazi veličinu 3-5 milimetara. Važno je napomenuti da se ugrizena osoba mora odmah javiti liječniku i po mogućnosti sa sobom ponijeti pauka radi determinacije. Na Šolti je još zabilježen **pauk** *Synaema globosum*, **pauk osa** *Argiope bruennichi* i **zeleni pauk** *Micrommata virescens*, pauk koji ne gradi mrežu.

---

⁹ isto

¹⁰ Determinirao Nenad Vuletić, prof.

¹¹ isto

¹² isto

¹³ Determinirala mr. sc. Martina Šačić

¹⁴ Determinirala doc. dr. sc. Biljana Rađa

Sisavci

Predstavnici sisavaca na Šolti su:

kuna bjelica *Martes foina*

zec *Lepus europaeus*

bjeloprsi jež *Erinaceus concolor*

kućni miš *Mus musculus*

štakor *Rattus rattus*

divlja svinja *Sus scrofa*

šišmiš, veliki potkovnjak *Rhinolophus ferrumequinum*¹⁵. Zimu provodi u špiljama.

Godine 2011. i 2012. godine su ŠIŠMIŠA pod okriljem UNEP-a, Konvencije o migratornim vrstama (CMS) i Sporazuma o zaštiti europske populacije šišmiša (EUROBATS). Čuvajmo i mi šišmiše.

Puževi

Ima ih više vrsta, vjerojatno kao i na susjednim otocima. Determinirani su:

Eobania vermiculata

Helix naticoides

Pomatia elegans

Rumina decollata

Helix aspersa – smeđi hrapavac. Smeđog hrapavca Šoltani zovu *krava*. Staništa ovog puža su na donjem dijelu otoka.

Vretenca

I kod vretenaca bilježimo do sada nezabilježene vrste.

*Anax imperator*¹⁶ – veliki car

*Crocothemis erythraea*¹⁷ – vatreni jurišnik

*Ischnura elegans*¹⁸ – velika mora

Sympetrum foncolombii - žučkasti strijelac

*Libellula depressa*¹⁹

Sympetrum striolatum^{19/1} - veliki strijelac

Lestes barbarus^{19/2} - sredozemna zelendjevica

---

¹⁵ Determinirao dr. sc. Christian Dietz

¹⁶ Determinirao dr. sc. Matija Franković

¹⁷ Determinirali dr. sc. Matija Franković i dr. sc. Nino Mihoković

¹⁸ Determinirao dr. sc. Matija Franković

^{19,19/1,19/2} isto

FLORA

Florističkim metodama za otok Šoltu zabilježeno je ukupno 712 biljnih vrsta. Tome popisu dopisujem sljedeće autohtone i alohtone biljne vrste i podvrste.

- Ageratum houstonianum* - ageratum, kunica
- Aloe arborescens* ..... - ljekovita aloja
- Aloe aristata* ..... - čipkasta aloja
- Aloe brevifolia* ..... - aloja sabljasto plavozelenih listova
- Aloe ciliaris* ..... - penjuća aloja
- Aloe ferox* ..... - crvena aloja
- Aloe quehlii* ..... - aloja tamnozelenih listova
- Aster dumosus* ..... - jastučasti zvjezdan
- Aucuba japonica*..... - pjegavi lovor
- Bongavillea glabra*..... - bugenvilija
- Callistephus chinensis* .... - jednostruka lijepa Kata
- Canna edulis*..... - kana, trstina (cvijet žute boje)
- Catharanthus roseus*..... - madagaskarski zimzelen
- Cleona hassleriana*..... -
- Dianthus barbatus* ..... - turski karanfil
- Dianthus deltoides* ..... - šareni karanfil
- Dianthus chinensis* ..... - kineski karanfil
- Euphorbia marginata* ..... - mlječika
- Hedera canariensis* ..... - bršljan
- Hippeastrum reginae* ..... - sunovrat (cvati ljeti)
- Hippeastrum vittatum* ..... - sunovrat (cvati u proljeće)
- Hylotelephium spectabile*   fanjenik
- Gazania rigens* ..... - vrtni gerber
- Graptopelatum paraguayense*-
- Grevillea rosmarinifolia* .- grevileja
- Impatiens walleriana*..... - vodenika
- Iris hollandica* ..... - holandska perunika
- Limonium sinuatum* ..... - morska lavanda, statica
- Musa basjoo* ..... - banana
- Nigella sativa*
- Opuntia microdasys*..... - opuncija, mišje uši
- Opuntia brasiliensis* ..... - brazilska opuncija
- Polygala x dalmaisiansa* - krestušac

Portulaca grandiflora.....- prkos
Ruellia equisetiformis ....- koraljnik
Solanum pseudocapsicum   jeruzalemska trešnja
Solenostemon scutellariodes
Tagetes erecta.....- afrička kadifica
Tagetes patula.....- francuska kadifica
Tagetes signata .....- kadifica zbijenog rasta
Yucca gloriosa .....- slavna juka
Yucca rostrata.....- juka čvrstih listova plavičaste boje
Zinnia elegans .....- cinija
Aronia melanocarpa.....- sibirski crna borovnica, Maslinica, 10/2011
Arundo plinii .....- plinijeva trstika, Nečujam-Tiha, 5/2011
Berberis vulgaris .....- žutikovina, žuti šipak, Nečujam, 8/2011
Canabis sativa .....- marihuana .....podatak iz Slobodne Dalmacije
Cakile maritima.....- primorska morguša, Poganica, 5/2011
*Cedrus deodora*²⁰ .....- cedar, Grohote, 2/2012
Corylus avellana .....- lješnjak, Grohote, 4/2011
Corylus maxima.....- lješnjak, Grohote, 4/2011
Cornus mas.....- dren, Gornja Krušica, 10/2011
Cydonia oblonga .....- dunja, Grohote, 10/2011
Diospiros kaki.....- kaki, Nečujam, 10/2011
Galium mollugo.....- livadna bročika, Grohote-Lokva, 6/2011
Ilex aquifolium.....- božikovina, Nečujam, 10/2011
Juglans nigra.....- crni ili američki orah, Maslinica, 10/2011
Koelreuteria paniculata .- Srednje Selo, 8/2011
*Lonicera etrusca*²¹ .....- etrušćanska kozja krv, Basilija, Podstraža 5/2012
*Pinus pinaster*²² .....- primorski bor, Basilija, 3/2012
*Scorzonera laciniata*²³.....- krpasti zmijak, Grohote-Podvelagomila, 4/2012
Tanacetum vulgare .....- vratić, Maslinica, 10/2011
Thymus vulgaris .....- timijan, Maslinica, 10/2011
Tilia grandiflora .....- velelisna lipa, Gornje Selo, 10/2011
Tilia intermedia .....- srednjelisna lipa, Grohote, 5/2011

---

²⁰ Determinirao Nenad Vuletić, prof.

²¹ Determinirao prof. mr. sc. Dalibor Vladović

²² Determinirao prof. dr. sc. Mirko Ruščić

²³ isto

Zahvaljujem se svim znanstvenicima koji su mi pomogli pri determinaciji i tako doprinijeli popisu životinjskih i biljnih vrsta otoka Šolte.

Napomena: Leptire sam promatrao i snimao na području K.O. Grohote od početka travnja pa do 15. lipnja 2012. godine. Vretenca sam promatrao i snimao na lokacijama: Lokva-Grohote, Basilija i Kavčina-Grohote drugom polovicom svibnja i početkom lipnja 2012. godine. Šoltanske lokve i obzidane otvorene cisterne vrlo su važne za faunu otoka Šolte te bi o njima trebalo voditi brigu, a za ljetnih mjeseci puniti ih vodom da ne presuše.

LITERATURA:

Burek, Mirela: *Faunističke značajke danjih leptira otoka Šolte*, Diplomski rad (Sveučilište Josip Juraj Štrossmajer Osijek, Odjel za biologiju), Osijek, 2005.

Cvijeće u vrtu, ur. Lidija Šare i Melita Tomašević, Knjigotisak d.o.o., Split, 2011

Geelen, J.F.M. & Oomen, H.C.J.: *Verslag van de excursie naar N.W. Joegoslavie*

Novák, Ivo: *Butterflies and moths*, Aventinum nakladatelství, s.r.o., Prague, 1999.

Piasevolli, Gvido: *Fauna otoka Šolte*, Euro City-putna revija HŽ br. 58., ur. Biljana Limpic-Donadić, HŽ-Putnički prijevoz d.o.o., Zagreb, 2008.

Stangl, Martin: *Vrt, moj hobi*, Marjan tisak d.o.o., Split, 2008

Sule, Dinko: *Iz životinjskog svijeta otoka Šolte*, Otok Šolta (u tisku), ur. Zoran Radman, Općina Šolta

Sule, Dinko: *Zanimljivosti iz biljnog i životinjskog svijeta otoka Šolte* I. dio, *Baščina* br. 17 i 18, Općina Šolta, Grohote, 2009.

Sule, Dinko: *Zanimljivosti iz biljnog i životinjskog svijeta Otoka Šolte* II. dio, *Baščina* br. 19, Općina Šolta, Grohote, 2010.

www.ciopa.hr/gmazovi.htm

www.pcelinjak.com/ose.htm

www.bvo.zadweb.biz.hr

www.24sata.hr

www.botanic.hr/cisb/

Šara poljarica – *Hierophis gemonensis*. Snimio: Dinko Sule, Grohote, 7./2011.

Kornjaš, *Cybister lateralimarginalis*. Snimio: Dinko Sule, Lokva kod Grohota, travanj/2012

Vanessa atalanta, ljepokrili admiral. Snimio: Slavko Zupan, Tatinja, 2011.

Anthocharis cardamines, zorica. Snimio: Dinko Sule, Načujam-Vela gomila, 2012.

Lycaena phlaeas, vatreni crvenko. Snimio: Dinko Sule, Lokva-Grohote, 2012.

Papilio machaon, lastin rep. Snimio: Dinko Sule, Lokva-Grohote, 2012.

Pandoriana pandora, kardinal. Snimio: Slavko Zupan, Srednje Selo-Prisade, 2011.

Gusjenica noćnog leptira Mrtvačka glava. Snimio: Jure Bavčević,
Žukova-Grohote, 2010.

Charaxes jasius, dvorepi paša. Snimio: Slavko Zupan, Tatinja, 2011.

Artogeia napi, Repičin bijelac. Snimio: Dinko Sule, Lokva-Grohote, travanj 2012.

Vilin konjic – *Libellula depressa*. Kavčina - Grohote, 5./2012

Vatreni jurišnik, *Crocothemis erythraea*. Snimio: Dinko Sule, Lokva
– Grohote, 5./2012.

Primorska gušterica, *Podarcis sicula*. Snimila: Željka Alajbeg, Gornje Selo, lipanj 2012.

Mladi zmajur, *Malpolon insignitus*. Snimio: Dinko Sule, Rogač, svibanj 2012.

Dinko Sule

IZREKE, MUDROSTI, POZDRAVI I DRUGI IZRIČAJI IZ NAŠE GOVORNE BAŠTINE

A, di će muha nego na govno

Ako daš i umust ćeš

Ako Palmenica ni jasna, ne nadaj se lita časna

A ko će mu mije brojiti – uzrečicu rabimo za osobu koja je stalno u pokretu

Bog da, Bog vase

Bogati ji kad oće, siromah kad jema

Blago se onome koji zna da ne zna, a želi znat

Bogu dušu, Bog je neće – izreka koja upućuje na neko teško stanje

Boje dobri glas nego zlatni pas

Boje je svašta jist, nego svašta govorit

Boje je uprosit, nego ukrest

Brez muke nima nauke

Brez znanja nima imanja

Bumba bala, ča dobila to popila

Ča je na srcu, to je na jaziku

Ča je za izgorit, mora izgorit – Dva brata iz roda Buktenica živjela su u zajednici kao onda i mnogi. Jedan je bio pušač, a drugi nije. Brat nepušač često je korio svoga brata pušača. Pušaču je dozlogrdilo pa je rekao svome bratu: „Koliko ja potratin na španjulete, ti stavjaj sa bande pa čago kupi za sebe.“ Tako je i bilo. Nepušač je štedio i kupio košulju. Došlo je vrijeme da je košulju valjalo oprati. Opranu je stavio sušiti uz komin. Iskra je zapalila košulju. Razočarani brat nepušač obratio se svome bratu: „Puši ti i daje, ča je za izgorit, mora izgorit!“

Ča pijani govori, triznan o tome misli

Ča posiješ, to i žanješ

Ča stojiš ka drvena Marija?

Čeka ka ozebli sunce

Čestitka (kolenda) za imendan Stjepanu Vučetiću, šoltanskom učitelju. Spjevao Marin Cecić-Venjir zvani Galac tridesetih godina XX. stoljeća u ime crkvenih pjevača župe sv. Stjepana Grohote. Marin Kuzmanić zvani Marineto nakon ispjevana dva stiha opalio bi jedan „tir“ iz lovačke puške. Kazivačica: Filomena- File Cecić –Venjir rođena 1928.

**Minula je Božja služba
k vama došla vaša družba.
Večeras je vaše slavje
Bog van da lipo zdravje.
Božja pomoć svakoj stvari
pivači su ‘vo stari.
S ponistre van ruže niću
zdrav Stipane Vučetiću.
Žeji vašoj ja san ‘ti’
učiteju zdrav nan bi.
Doba jesu ‘vo zimska
zdrava bila žena Zrinska.
Radosni su ‘vo danci
pozdrav vašon dragoj majci.
U planini piva vila
zdrava vaša Zorka mila.
Svagog grije Božje sunce
zdrava vaša sestra Luce.
Svak umije svoje lice
sluškinja van zdrava Vice.
Lipo piva slavuj tica
zdrava vaša školska dica.**

Čist račun, duga jubav

Da-Bog-da kosti ti se primišćale – ovo je vrlo gruba kletva, a mi je nažalost često govorimo prekapajući grobove

Da mu guzica put vidi – ovu uzrečicu rabili smo za osobu koja je bila sklona putovati bez nekoga određenog cilja

Daj litru kad ne mogu reć po – uzrečica koja se rabi onako u šali, a nastala je od pok. Tona Blagaića zvanog Proco. Kad je Toni došao u neku gostionicu, obratio mu se konobar, a Toni će njemu:“ Daaj poolalaa liitreee, daj mi litru kad ne mogu reć pola litre.“

Daj mu vlast, upoznat ćeš ga

Da je dobro jemat brata i Bog bi ga jema

Di je ko nika, tod je i obika
Di jema dima, jema i ognja
Daleko od očiju, daleko od srca
Di čejad ni bisna, ni kuća ni tisna
Di te boli, tode se i pipaš
Di te srbi, tode se i česeš
Dobar glas daleko se čuje
Doć će maca na vratanca
Doć će mlin na muku
Dodija si i Bogu i vragu
Duga kosa, kratka pamet
Fali more, drž se kraja
Griši glava, plaća rep
Grij gre iz just, a ne u justa

*Grličica grče
Petar konja trče.
Prodaj Petru palicu
da ubije grlicu.
Grle meni soli da
ja soli ovnu dan,
ovan meni loja da.
Ja loja maci dan
maca meni miša da,
miš meni knjigu da.
Ja knjigu Bogu dan,
Bog meni sriću da,
ja sriću
pa u vriću,
priko praga
pa u kuću.*

(Ovu sam pjesmu čuo od majke, ne znam je li iz knjige ili je riječ o predaji.)

**I mater bi svoju proda
Inat je vražji zanat
I čorava kokoš najde zrno
Izabranik se bira po šiji, a izabranica po materi
Izać će dilo na vidilo**

Ja u kupe, ti u špade

Jazikon koliko te je voja, rukan daleko stoj – ovu sam izreku često kao dječak slušao od Danijela Bezića

Jeben mu past, a ne udrít se – psovka malo manjega „kalibra“

Jebi, jebi, doma ne dovedi

Jedna kuća ne čini selo

Jedna lastavica ne čini primaliće

Jedno zlo samo ne dolazi

Jema svega na svitu, ma sveta crikva neda virovat

Jemaš četiri prsta vrata, moreš se ženit

Jesmo braća ma nan kese nisu sestre

Judi se vežu za rič, koza za roge

Ka voda po kopanji – uzrečica kojom ocrtavamo čovjeka labilnog karaktera

Kad je barba Andrija krpi mriže – uzrečica je nastala kad je jedan Masliničanin iša na ispovid. Pop ga je pita kad se je ispovidi zadnji put, a on je odgovori kad je barba Andrija krpi mriže. Uzrečicu i danas rabimo odgovarajući na neka pitanja.

Kad lupež lupežu ukrede, i Bog se nasmije

Kad si reka grih, reci i pokoru

Kad si izi pupu, i kosti oglodi

Kad ovca bleji, zalogaj gubi

Kako prostreš, onako ćeš i spavat

Kak(v)i lonac, tako i pokrivo

Kamen po kamen palača

Kasno, a časno

Kic tamo ili dura tamo – izraz kojim nekome dajemo do znanja da je nepoželjan ili da prestane blebetati (kic=povik kojim se tjera koza; dura=povik kojim se tjera konj)

Ko je jači, ti kobači

Ko laže brada, ne laže rog

Ko je lud, ne budi mu drug

Ko kuca, tome se i otvara

Koliko judi, toliko ćudi

Ko ni za vojsku, ni ni za ženidbu

Ko nosi, ne prosi

Ko priši, vrat lomi

Ko puno pribire, poslin ga natire – misli se na one koji su neodlučni u izboru svog izabranika ili izabranice

Ko rano rani, dvi sriće ugrabi
Ko sa dicon liga, popišan osvane
Ko se fali, ti se kvari
Ko te tuži, ti te i sudi
Ko se u zlo uprti, teško njemu do smrti

Ko u pismu svom zadije, tovar mu se smije – izreka za one koji slabo čitaju svoj rukopis

Ko vlada, njegov je zadnja
Krede Bogu dane
Kurba ne prodaje dušu, nego tilo

Lazanja si priko cilega bronzina – uzrečicu upućujemo materijalistu-ljigavcu

Lako je s tujon rukon zmiju uvatit

Mile moja utopjena – izreku upućujemo onome koga nismo dugo vidjeli, kome se bio zameo svaki trag, a nastala je po priči.

Neka je Mile imala ljubavnika, muža i djecu. Jednoga je dana otišla na Križic brati raščicu (travu). Kako je željela napustiti muža i djecu zbog ljubavnika, nabrala je vreću raščice i bacila je u more. Ribari su vidjeli gdje nešto pliva i dok su došli, vreća je potonula. Pomislili su da se tko bacio u more niz klifove na Križicu. Čim su došli u selo, pronijeli su glas da se netko utopio ispod Križica. Milina majka i djeca brže bolje su išli tražiti Milu jer su znali da je tamo išla brati raščicu. Kako je nisu našli, majka joj je stala naricati: “Mile moja utopjena na trideset paši dubine“. Djeca su isto naricala. Za sve to vrijeme Mile je bila skrivena u špilji na Grginu. Nije se odazivala, ljubav je bila jača i od majčinske ljubavi. Kad je pao mrak, po Milu je došao njezin ljubavnik i odveo ju je na Brač. Mile je s Brača sa svojim ljubavnikom otišla u Ameriku. Tamo ju je prepoznao jedan mještanim-pomorac pa joj je rekao: „A to si ti Mile utopjena.“ Tako je zaživjela uzrečica „Mile moja utopjena“.

Mlado ludo, staro brez pameti

Mladost ludost

Moga bi se ugrist za jazik – mogao bi se pokajati, pazi što govoriš

Moja kućica, moja slobodica

Molitvica:

Sveti Nikola

malo dite biše.

Petak i subotu žežinaše.

(nedostaje jedan dio molitvice)

Spazi sveti Nikola

na jarbolu hudu stvar.

Sveti Nikola

čapa hudu stvar

za pet vlas

pa snjon doli u more.

Di je hudu stvar tu mola,

tod je živi oganj gori.

Di je sveti Mikula jidrio,

tod je bonaca mličila.

More ni tribat solit

Mrtvi dan, skale van – početak berbe maslina

Muž je vrag, u ženi su dva

Najprin pometi isprid svoje kuće

Na maliciju misli oni koji sluša, a ne oni koji govori

Ne moreš glavon kroz zid

Ne moreš sunce dlanon pokrit

Ne smata mi mali dil, nego nepravedni

Na mucu se poznaju junaci

Na počelu marča svaka trava vanka i jubica plavka

Na prodaju jema svaki kožic – ne umiru samo starci

Na veliki petak koliko vina, toliko krvi

Na Vodokršće zimi ispade jedno oko, na Poklade ispade jon drugo

Nearnoj ribi triba i asku pripovidit

Nećeš proć lišo – bit ćeš kažnjen

Ne čini konte bez oštara

Nevest ću te na tanki led

Na zubu si mi

Ne bleji kad te se ne striže

Ne odi prizirat – naše majke često su nam ovako govorile kad bismo htjeli poći k susjedu ili prijatelju u vrijeme ručka ili večere

Ne gori pineze prid očima – pok. Marica Bezić Banina ovako je često korila pušače

Nepozvanome gostu misto je iza vrat

Nesta Franje, nesta hrane, doša „bre“ k-vragu išlo sve – uzrečica koja je nastala kad više nismo bili pod Austrijom

Ne-znaš ni za petak ni za svetac – izreku upućujemo osobi koja stalno radi

Od njega ni glasa ni priglasa – uzrečica koju rabimo za nekoga tko se preselio i ne javlja se

Od stare kokoše, dobra juha

Niko se ni naušan rodi

Niko ne zna ča nosi jutro, niti ča nosi večer

Ni iz žepa ni u žep – uzrečica kad što komentirate, a vama to ne ide na štetu niti u korist

Od njega ni strvi ni krvi – uzrečica za nekoga tko je netragom nestao

Ni prsti na ruci nisu jednaki

Ni svako zlo za zlo

Ništa je najskupje – ako vam tko za učinjenu uslugu reče da niste ništa dužni, to je najskuplje, ali to je i upozorenje da drugi put ne tražite uslugu

Ni šusta ni gušta – uzrečica koju koristimo za loše pripremljenu hranu

Od glave riba smrdi, od repa se čisti

Ostalo mi je na dezmezu – ako bi sekome vino malo uskvasilo, rekao bi „ostalo mi je na dezmezu“, što znači da ga nije pretočio

Ovde baba krv prolila – uzrečica kojom su se koristila djeca u nekim igrama, obično na granici koju ne smije prijeći protivni igrač

Pitat će te starost di je bila mladost – uzrečicu upućujemo onome tko se ne ponaša u mladosti kako treba

Pjesma unuku za 1. rođendan (1952.) spjevao Oktavijan Cević Venjir.
Kazivačica: Filomena-File Cević-Venjir rođena 1928.

Ja san dobro dite.

Ujutro ustajen

milom ocu, majčici

dobro jutro dajen.

Umijen se, obučen se

ča najlipje mogu

pa se lipo pobožno

molin dragon Bogu.

Učiti ću rado

neznalica neću biti

pa još moran majčici

posal dovršiti.

A kad posal dovršin,

sunašce zapada

majčica me pohvali

ti si moja nada.

Plaćipizda – izraz za osobu koja stalno kuka i jada se

Poj zvonit, gren doma umrit – Pokojni F. B. iz Grohota napio se je preko svake mjere. Vraćajući se kući onako dobro napit, svrati do remetine kuće. Lupi mu po vratima i zazove ga: „Lovre, Lovre!“ Lovre se odazove: „Ko je, ča je u ovu uru? Pripiti Grohoćanin odgovori mu: „Ja san Lovre, odi zvoni, gren doma umrit.“ Želio je tako iskazat u kakvom je stanju bio. Naši stari bi rekli “Bogu dušu, Bog je neće.“ Uzrečica još živi kada jedan drugome hoćemo reći da smo „potegli“ malo više.

Poslin jebanja nima kajanja

Potpetit postol

**„Priko tjedna
ja zaradin pare
u nediju niman
za cigare.**

Duhana, cigara

siromah brez para.“ – Kad bi naši stari završili paljenje vapnenice ili kad bi prodali vapno, malo bi se razveselili i zapjevali. Najčešće bi ovako pjevao Fabijan Ruić zvani Barba Fabe.

Prazna vrića ne more impijo stat

Privrni da ti ne zagori

Prohlemući pa proljij – uzrečica kojom obilježavamo nevaljala čovjeka

Pusti mašku pod stol, ona će i na stol

Puca bi i u mater svoju – misli se na nezasitnog lovca

Put do doma – ako bi koga pitali što ste mu dužni za pruženu uslugu, često bi dobili odgovor **put do doma**, što je značilo da je usluga gratis

Puna šaka brade

Reci istinu pa se ni Boga ne boj

Rođak rodici da po otrobici

Rogov! – izraz kojim su se ponekad koristile naše majke kao odgovor na naše “ča jema za večeru“, zapravo davale su nam do znanja da ono što je skuhanu treba pojesti.

Seren ti se na posal

Siromahu ne triba postit

Slika i prilika

Složna braća kuću gradu

Spoti si se pod jazikon – ovu uzrečicu upućujemo onome koji puno govori, a malo radi

Srinje Selo, kuće u dva reda, izdaleka na Njujork izgleda – rugalica za stanovnike Srednjeg Sela

Srči piško mora – izreka kojom su se koristile naše bake kada bi se kupale daleko od očiju muškaraca

Strgali su teće – uzrečica za mladence kojima na dan vjenčanja pada kiša

Svaka skuža jema svoga muža

Svaki Cigo svoga konja fali

Svaki oltarić jema svoj križić

Svako vrime nosi svoje brime

Svakoga gosta tri dana je dosta

Sve je crna zemja

Sveta Bibijana, četrdeset dan i još jedna šetemana – vrijeme kakvo je na Svetu Bibijanu (2. 12.) trajat će četrdeset i sedam dana

Sveta Kate, prigna ognju gnjate – vrijeme je za grijanje

Sveti Ante opat, vaja počat kopat

Sveti Grgur papa, svaka zvir vanka

Sveti Šimun, lomi timun – jaki vjetrovi za sv. Šimuna ugrožavaju plovidbu

Sveti Vinko – zima, sinko!

Sviri kurcu i pozdravja doma – uzrečica za neradnika

Svukud pojdi, uvik doma dojdi

Šjor ti, šjor ja, a ko će onda kopat

Šoldi su za potrošit – uzrečica pok. Tona Blagaića zvanog Proco. Tona je otac poslao u dućan po namirnice za brod. Toni je donio namirnice, ali ne i ostatak novca. Na očevo pitanje gdje je ostatak novca, odgovorio je: „Potroši san, potroši ja, potroši ti, šoldi su za potrošit.“

Šoltanski bokun – izraz koji se koristi za ostatak nepojedene ponuđene hrane

Špijun govno na perun – uzrečica kojom smo se mi djeca koristili za one koji su bili skloni prikazivanju

Šušilo prdilo, stari svat – uzrečica koja se koristi za osobe koje nam nisu u rodu niti u svojti

Tere sipa – posrđan naziv za jednu sirotu ženu iz sela. Ali, sirota Tere dobila je nenadano svotu dolara iz Amerike pa je jedan seoski „stihoklepac“ (Oktavijan CeciĆ-Venjir) napisao:

**„Zdravo naša Tere,
ni riba ni žena,
dolar te je opra
nisi više crna“.....(više jon se nisu rugali)**

**Teže je sačuvati, nego-li sticati
Tiha voda brige dere
Tovar ti je prnu u uho – uzrečicu upućujemo osobi koja nema sluha
U maloj boci špirit stoji
Uji vuk magare**

**U jono vrime od rata
jebala Mare soldata
dobila kurac od zlata.....** – evo pjesme koju sam čuo od naših starih(?).
Sjetio sam se nje kada se oženio engleski princ za Ketlyn (svibanj 2011.).
Jedan novinar, mislin Senjanović, u Slobodnoj Dalmaciji je napisao „jebala
Kate soldata“.

**U laži su kratke noge
U moru nima mire, ni u judima vire
U škrca oca, dica kedu
Upala ti je sikira u med
Upast ćeš u kašetu brokav – uzrečica se rabi kada koga želiš upozoriti da
ne ide u rizičan posao ili bilo koju drugu rizičnu situaciju
U po marča sipa i komarča
Ura i po do noći – izraz za znak zvona subotom sat i pol prije mraka
U svakome žitu jema kukoja
Uz dobrega meštra i manavala čago nauči
Uz slaboga manavala i dobri meštar malo posla učini
Užgi lumbrelu! – otvori kišobran!
Vaja čago privridit – treba nešto zaraditi**

Večernje obraćanje Svevišnjemu:

**U posteju svoju ligan
kano u greb svoj,
ako li priminem
primi Bože duh moj.**

Vela riba, malu izi

Više jon i ne triba – Pita je pok. šjor Mate učitelja kako mu uči kčí Ljubica. Učitelj je odgovori: „Dobro, samo joj račun ide slabo“. Šjor Mate ni pet ni šest: „A znali li moja Jube brojiti do sto?“

- Zna, zna – odgovori je učitelj.

- Znete ča ću van reć, više jon i ne triba – odgovori je šjor Mate.

Više vridi dobar glas, nego zlatni pas

Vrag odni i prišu

Vridna težaka zemja neće iznevirit

Vuk minja dlaku ma ne i ćud

Za dobrin konjen prašina se diže

Za najist se pogače, vaja sijat od jematve do vejače

Za Tri kraja prin brez mesa, nego brez bure

Zaklela se zemja rajju da se tajne izaznaju

Zdravja mi! – uzrečica koja se kaže kada koga želite uvjeriti da govorite istinu

Žali Bože uglevja – uzrečica koju bi upućivali kovaču za loše skovanu motiku ili koju drugu

težačku alatku

Zla trava brzo reste

ŽIVOT JE DOLINA SUZA

Žuti žutuju, a crveni putuju

Žuto za žuto – uzrečica iz Drugoga svjetskog rata kad se je mijenjalo zlato za puru

Vinko Blagić

KULTURNO I DUHOVNO HODOČAŠĆE ŠOLTANA U TOURS

Nedjelja, deveti listopada 2011. Bratovština sv. Martina- Donje Selo, Šolta organizirala je kulturno/duhovno hodočašće pod nazivom Stopama sv. Martina za svoje članove, bratime i sestime, mušku klapu Donjaci-Martinci i ostale Šoltane koji su se željeli priključiti putu do francuskoga grada Toursa. Grad Tours je nekadašnje mjesto biskupovanja i današnje mjesto groba sv. Martina, zaštitnika naše udruge. Tours je danas i polazište kulturnoga itinerera Stopama sv. Martina uspostavljenoga 2005. godine i jednog od 29 potvrđenih kulturnih ruta Vijeća Europe. Svrha našeg hodočašća je postavljanje *ex vota* – zavjetno/zahvalne ploče bratima i cijeloga otoka Šolte. Ploča se nalazi na svodu kripe u bazilici sv. Martina – svetištu našega nebeskoga zaštitnika.

Većina putnika u početku nije imala cjelovitu spoznaju o našem putovanju. Da bi svi bili upoznati sa svrhom puta i doživjeli njegov dubinski smisao, pobrinuli su se organizatori kulturnog hodočašća i voditelji putovanja. Putovanje je zamišljeno tako da voditelj tijekom dugoga puta educira putnike i pomogne im što slikovitije sagledati hodočašće, njegovu cjelovitost i širinu. U tome su najviše pomogle mnoge priče iz života sv. Martina te njegovi ideali koji su ga nadahnjivali za velika djela. Naši su voditelji u tome uspjeli, potvrdivši se kao vrsni poznavatelji ove tematike. Sudionicima putovanja kazivane su pojedinosti o povijesnim, kulturnim, a posebice „martinskim“ događajima vezanim za krajeve kroz koje se prolazilo. Tome su pridonijeli prof. dr. Antonija Zaradija Kiš, izvrsna poznavateljica martinske tematike i martinske baštine uopće, te svestrano obrazovan Josip Lešaja, prof., (povjesničar umjetnosti, defektolog, glazbenik, operni pjevač/bariton) koji nas je obogaćivao kulturno-povijesnom tematikom. Oboje su sve iznenadili i zadivili osebnim načinom iskaza, kazao bih – općinili putnike u autobusu. Oni su zaslužni da nam se putovanje činilo kraćim, da je bilo zanimljivo i manje naporno. Krenimo još jednom tim putem!

Dakle, nedjelja je ujutro, 6,00 sati. Krenuli smo autobusom iz Splita na put dug oko 1900 km. Na stajalištu Tifon-Ravna Gora preuzimamo putnike iz Zagreba: voditelje Antoniju i Joška te foto- snimatelja, mladoga gospodina Luku Blagaića. Sada smo kompletni, četrdeset i troje putnika. Ubrzo napuštamo domovinu i ulazimo u susjednu Sloveniju. Prema dogovoru kako osmisliti i približiti putovanje hodočasticima, Antonija je pripremila i podijelila putnicima priručni „martinski vodič“ na nekoliko stranica pod naslovom: „Od

Šolte do Toursa i nazad – vode vas: Bratovština sv. Martina i Kulturni Centar sv. Martin Hrvatska u suradnji s Europskim Kulturnim Centrom sv. Martin iz Toursa“. U opisu našega putovanja posudit ću neke dijelove teksta iz toga priručnika, dakako uz Antonijin pristanak. Putujući kroz Sloveniju, slušali smo o kultu i tradiciji sv. Martina u toj zemlji. „Slovenska Martinska tradicija snažno je vezana za germanski kulturni utjecaj. *Martinovanje* je tradicionalno slavljenje uz spomendan sv. Martina. Na putu prema rodnoj Sabariji (Mađarska), kroz Sloveniju je sv. Martin prošao kao mladi redovnik, kad je išao u posjet roditeljima kako bi ih obratio na kršćanstvo. Majku je pokrstio, dok otac visoki časnik rimske vojske to nije prihvatio. Danas u Sloveniji djeluje kulturno društvo Poslanstvo sv. Martina sa sjedištem u Ljubljani. Aktivnošću društva u Sloveniji je postavljeno šest stopa sv. Martina: Etnografski muzej (Ljubljana), crkva sv. Martina (Šmartno na Pohorju), crkva sv. Martina (Domanjševci), franjevački samostan (Nazarje), crkve sv. Martina (Zlakova, Hajdina).“ Sve su te martinske crkvice vrlo duge povijesti i smještaju se u vrijeme 13./14. stoljeća. Sjetimo se da u isto vrijeme nastaje i naša srednjovjekovna crkva sv. Martina u Donjem Selu (dio koji je danas sakristija). To je vrijeme kada je kult sveca vrlo snažan u cijeloj Europi pa tako i na našim prostorima. Kratka vožnja kroz Sloveniju uz zanimljivu priču o slovenskom Martinju i eto nas u Italiji. Slušajući o povijesti Italije, o gradovima uz koje nas vodi autocesta, obilazimo Trst, vozimo se pokrajinom Veneto, zatim Lombardijom pa podnožjem talijanskih Alpa. Uz „brdo“ informacija, ozbiljnm i duhovitim pričanjem upoznajemo mjesta važnih povijesnih događaja, vojnih pohoda i bitaka koje su se odvijale na tome prostoru. Tu su i povijest kraljevstava, velikaških porodica, uz pikanterije i tračeve s dvorova vezanih uz aktere prošlih vremena. „Italija je značajna odrednica u životu sv. Martina. Na tom prostoru više puta je boravio naš zaštitnik. Kao dijete odrastao je i školovao se u Paviji (Siccomario), gdje se vjerojatno prvi put susreće s kršćanstvom. Kao kršćanin sudjeluje na crkvenoj sinodi u Milanu 335. na kojoj se strogo osuđuje arijanstvo, a čemu se živo priklanja naš mladi Martin. U to vrijeme on boravi i na otočiću Gallinarija u Ligurijskom moru i predaje se iskušenju osame i preživljavanja na pustom otoku. Martin je u svome životu stigao i do Rima gdje se susreo sa svojim učiteljem Hilarijem, biskupom grada Poitiersa, čuvenim misliocem i teologom. Italija obiluje martinskim svetištima širom Lombardije i Toscanne kuda je životni put vodio sv. Martina. U Paviji (Siccomario), nekadašnjem važnom rimskom gradu gdje su se doseljavali stariji vojni časnici, Martin se školovao i prvi put susreo s kršćanima, što je odigralo presudnu ulogu u njegovu životu. Već od 9. stoljeća je u Siccomariju postojala crkva i samostan sv. Martina. Danas tu

djeluje Kulturni centar sv. Martin Siccomario u kojemu je postavljena Stopa sv. Martina. Ona je također postavljena i u Paviji, u zgradi Vijećnice. U Italiji je postavljeno nekoliko Stopa pa tako i u Vatikanu na crkvi sv. Martina koji je zaštitnik papine garde (garde pontificale).“ Siccomario/Pavija bili su zacrtani kao prva martinska točka u prvome planu našeg hodočašća. Nažalost, posjet Paviji je otkazan zbog nedostatka vremena i nemogućnosti da se uklopi u plan puta. Za utjehu neki će imati priliku posjetiti Paviju u vrijeme najavljenoga održavanja Prvog festivala kulturnih itinerera Europe u Siccomariju u travnju 2012. godine. Bratovština i klapa Martinci pozvani su da prisustvuju Festivalu u sklopu hrvatske martinske delegacije. Uz cjelodnevnu priču o sv. Martinu i povijesti Italije na ovim prostorima, u večernjim satima dolazimo u Milano. Mjesto našega prvog noćenja je hotel *Ibis Ca Granda*, u milanskoj četvrti u kojoj su imena ulica naši obalni gradovi i otoci. Smještaj u hotelu, zajednička večera i pjesma na kraju. Veći dio putnika u pratnji vodiča odlazi metroom do gradskog središta. Laganom šetnjom obilazimo čuvenu opernu kuću *Teatro alla Scala*, stižemo do *Duomo* – gotičke katedrale zadivljujuće čipkaste fasade i prekrasnih vitraja. Slijedi zajedničko slikanje ispred katedrale, obilazak ulica s ekskluzivnim dućanima poznatih modnih marki: Svarovski, Gucci, Iceberg, Versace, Baldanin i sl., zatim se vraćamo u hotela ponovno metroom. Umorni idemo na spavanje.

Ponedjeljak, pred nama je put od oko 1000 kilometara od Milana do Toursa. Vozimo se pokrajinom Pijemont, zaobilazimo Torino, autocesta se penje, vijuga, prilazimo sve bliže masivu Alpa, vrhovima prekrivenih snijegom. Tu prirodnu prepreku prema Francuskoj svladavamo dvanestkilometarskim tunelom Frejus. Izlaskom iz tunela na francuskoj strani dočekuje nas svježja alpska klima, magla i kišica. To je francuski dio pokrajine Savoje. U Francuskoj smo, zemlji velike i bogate kršćanske kulture, o čemu smo se osvjedočili tijekom cijeloga našega putovanja, na svim njegovim točkama. Prvo što zapažamo je da smo u zemlji zavidno uređena okoliša i do u nedogled obrađenih površina koje su u simbiozi s urbanim i ruralnim cjelinama. Zaobilazimo Lyon, prolazimo uz St. Etienne, uz stadion istoimenoga čuvenoga nogometnoga kluba, mjesta ne baš dragih uspomena Hajdukovih navijača danas zrelije dobi. U ranim poslijepodnevним satima prolazimo blago valovitim poljanama pokraj Cleremont-Ferranda, grada koji je u povijesti poznat i po tome što su se u njemu 1095. godine skupili vitezovi iz Francuske i Svetoga Rimskog Carstva, sastali se s papom Urbanom II. i njegovom pratnjom od velikog broja crkvenih dostojanstvenika: kardinala, biskupa i svećenika, te uz papin blagoslov krenuli u I. križarski rat za oslobađanje Jeruzalema i Svete Zemlje. Rezultat pohoda je bilo veliko stradanje tadašnjeg

stanovništva Jeruzalema (židova i muslimana). Vrijeme nam prolazi u pjesmi (popodnevni koncert Martinaca), priči voditelja, smjehu, puš-piš pauzama, grickanju bajama, smokava... I tako nakon cjelodnevne vožnje stižemo oko 20,00 sati u Tours. Smještamo se sljedeće dvije noći u hotelu *Ibis Centre Gare*. Tours je glavni cilj našeg putovanja, ali ne i posljednji grad naših obilazaka. Veličine je Splita i sveučilišni je centar s oko 35 000 studenata. Glavni je grad pokrajine Touraine, leži na kanalu koji spaja rijeke Cher i Loire i upravno je središte departmana Indre-et-Loire te staro metropolitansko središte. On je i rodni grad Honoré de Balzaca. Pokrajina Touraine obuhvaća nisku valovitu ravan i plodne doline rijeke Loire i njezinih pritoka Cher, Indre i Vienne, s blagom klimom zbog blizine Atlantika. Touraine je čuveni vinogradarski kraj zaštićenih i kontroliranih vinograda, s brojnim vinskim podrumima smještenim u špiljama (*caves*). Područje je čuvenih bijelih vina *Chenin blanc* i *Sauvignon blanc*. *Sancerre*, mirišljavi *sauvignon*, najpoznatije je vino ovoga kraja, etalon kvalitete za *sauvignon* u svijetu. Zbog brojnih dvoraca s prekrasnim parkovima (više od trista ih je u širem području rijeke Loire) i velikih zelenih površina, cijelo područje je nazvano *Jardin de la France* (Vrt Francuske). U Toursu su od bazilike sv. Martina, čiji tragovi sežu u peto stoljeće, ostala još samo dva tornja (*Tour Charlemagne* i *Tour de l'Horloge*). Aktualna je bazilika iz 20. stoljeća. Uz nju je za nas zanimljiva i kapela sv. Martina i muzej sv. Martina koji čine tzv. *Martinopole*, a s kojim ćemo se upoznati idućeg dana. Grad je nemilice stradao za Francuske revolucije, zatim u Prvom i Drugom svjetskom ratu. „U pokrajini Touraine sv. Martin je proveo najveći dio svojega života. Tu je i najveći dio martinskog nazivlja: crkve, kapele, naselja, izvori, brežuljci i sl. U Francuskoj postoji oko 500 naselja koja nose ime sv. Martina te 300 općina čije ime dijelomično ili u potpunosti sadrži ime sveca. Dana 4. srpnja 371. godine Martin postaje biskup grada Toursa i na toj je funkciji sve do svoje smrti 8. studenoga 397. godine. U gradu Toursu Martin pronosi kult sv. Gatiena, prvog biskupa Toursa iz 1. stoljeća i podiže mu svetište iz kojega je nastala katedrala, koja je i danas posvećena tom ranokršćanskom svecu i spada među šest najvećih gotičkih katedrala u Francuskoj. Tijekom 20 godina biskupovanja Martinova popularnost je rasla neuhvatljivom brzinom, ne samo zbog prosvjećivanja puka, predanog pastoralnog rada i podizanja svetišta u zabačenim sredinama, već posebice zbog liječenja ljudi od raznih teških bolesti. U tom smislu Martin je koristio razne ljekovite trave i napitke po svoj prilici utemeljene na nekoj vrsti vina. Za sva dobra djela koja je radio ljudi su mu se klanjali putevima kuda je prolazio, od seljaka i pastira do plemića i vladara. Za vrijeme jednog boravka u selu Candes biskup umire u 81. godini života. Evo dijelova njegove posljednje molitve:

‘Gospode ako sam još potreban tvom narodu, nisam umoran od rada; neka bude volja Tvoja! ... Ali vrijeme je da starac ode na odmor kada je njegova zadaća obavljena. Pobjedonosan je moj duh nad svim ovim prokletim godinama i ne predaje se pred starošću. Ali ako shvaćate moje godine, Vaša volja, Gospode, je dobro! A što se tiče onih zbog kojih sam u strahu, Vi ćete ih čuvati Gospode’.“

Utorak, 11. listopada, ključni je dan našega putovanja, vrhunac našega hodočašća. Čeka nas dosta toga značajnoga obaviti. U 8,00 sati ujutro dolazi iz Pariza i priključuje se našoj misiji gospodin Antoine Seloisse – ravnatelj Europskog kulturnog centra sv. Martin iz Toursa. „Glavni cilj Centra je oživljavanje bogate europske martinske baštine, njezina vrednovanja, obilježavanja i povezivanja. Zaslugom njegovih djelatnika (predsjednika prof. dr. Brunoa Judica i ravnatelja Antoina Seloissea) osmišljena je STOPA kao zaštitni znak europskog martinskog projekta. Diljem Europe za sada je postavljeno oko 180 stopa sv. Martina, pokrenuto je osnivanje podružnica u europskim zemljama, suorganiziranje znanstvenih skupova i organiziranje brojnih kulturnih i društvenih manifestacija diljem Francuske i drugih zemalja te osmišljavanje i otvaranje lokalnih i međunarodnih kulturnih itinerera s ciljem povezivanja mjesta s martinskom tradicijom, ali i otkrivanje zatomljenog kulturnog blaga uopće.“ U svemu ovome prepoznala se i bratovština sv. Martina – Donje Selo, Šolta te se uključila u osmišljavanje i provedbu projekata u suradnji s Kulturnim centrom sv. Martin – Hrvatska. Gosp. Antoine Seloisse posvetio je cijeli dan našoj misiji, druženju s nama, upoznao nas je sa svim povijesnim, kulturnim i duhovnim značajkama lokaliteta vezanih za sv. Martina u gradu Toursu i bližoj okolini. Dakle, odmah nakon Antoineova dolaska u naš hotelu krenuli smo prema 61 km udaljenom mjestu Candes gdje je smrt zatekla sv. Martina. Na putu smo svratili do živopisnog i ljupkog sela/ gradića Langue s prekrasnim starim malim kućama i njegovanim vrtovima prepunim cvijeća i mediteranskog raslinja. Saznali smo da snijeg ovdje nikada ne pada. U mjestu je crkva sv. Ivana Krstitelja, jedna od 6 koje je utemeljio sv. Martin. Vozimo se dolinom rijeke Loire s usidrenim riječnim lađama ravnoga dna i uživamo u predivnom krajoliku. Zaustavljamo se kod crkvice sv. Martina/*La chapelle Blanche* (*capela alba* – bijela kapela). Legenda priča: dok su lađom vozili mrtvo tijelo sv. Martina prema Toursu i prolazili uz ovo svetište, kamenje na crkvi je pobijelilo. Ono je i danas doista bijelo! Masivna drvena ulazna vrata izrezbarena su dvama reljefnim prikazima: lijevi prikazuje sv. Martina kako je plaštem zaogrnuo prosjaka, a desni sv. Jurja kako ubija zmaja. Ovdje je jasno da je riječ o prikazu dvaju vremenskih ciklusa: proljetnog – to je sv. Juraj i zimskog – to

je sv. Martin. U crkvi nas se posebno dojmila starinska lađa – *ex voto* mornara s rijeke Loire. U apsidi je veliki vitraj sv. Martina koji prikazuje sveca kako postaje biskup. Na lijevome vanjskom zidu crkve, uz ulazna vrata postavljena je Stopa 2007. godine. Ulazimo u autobus i idemo dalje. S mosta nad rijekom Vienne otvara se pogled na Candes-Saint-Martin. Ovo živopisno selo smjestilo se na ušću rijeke Vienne u Loireu. Fotografiramo se i potom pješice idemo do sela čijom vizurom dominira kolegijalna romaničko-gotička crkva sv. Martina iz 12./13. stoljeća. U sklopu crkve, na mjestu gdje je svetac umro, smještena je kapela sv. Martina. Kapelu krase veliki vitraj s prikazom prijenosa mrtvoga tijela sveca od Candesa do Toursa. U toj malenoj kapeli uzvišene božanstvene harmonije, pjesmom koju stoljećima pjevaju bratimi svome zaštitniku u svojoj crkvi, potvrdili smo zavjete naših predaka sv. Martinu. Sada je prvi put izvode na ovome izuzetnome, posvećenom mjestu. U svetoj tišini božanstvene ćutilnosti trenutka, pjesmom Bogoljubni puče Martinci su proželi duše svih prisutnih i povezali ih u jednu duhovnu cjelinu – bratimski čvrsto kao što je čvrstina pesnica s bratimskog grba. Poklonili smo se relikvijama, pomolili i zapalili svijeće. Zahvalni smo svetom Martinu da se ovo dogodilo. Baštinili smo predaju i zavjete te smo tu istinu iskazali danas, ovdje na svetom mjestu, potvrdivši je na najljepši mogući način. Kolegijalna crkva u Candesu značajna je danas i po tome što je na njezinom velikom prilaznom stubištu postavljena prva Stopa sv. Martina kao ishodište kulturnoga itinerera sv. Martina obilježenog prvim martinskim kamenim stupom, zajedničkom oznakom martinskih ruta. Šetnjom napuštamo Candes-Saint-Martin, vozimo se pitomim krajolikom do dražesnoga maloga renesansnoga dvorca (*chateau*) d'Azay-Le-Rideau. Dvorac je okružen vodom i povezan mostovima s prekrasnim parka iz 16. stoljeća. Pod zaštitom je Unescoa, kao i ostali dvorci uz rijeku Loireu koji predstavljaju jednu od najvećih francuskih turističkih atrakcija.

U 13,00 sati imamo dogovoren ručak u samostanu časnih sestara beneditinki koji je smješten uz samu baziliku sv. Martina u Toursu. Sestre su čuvarice bazilike i svetišta s grobom. Pod dojmom svega što smo vidjeli, raskomotili smo se u prozračnoj, čistoj i s redovničkom pomnjom uređenoj samostanskoj blagovaonici. Umjesto molitve prije ručka zapjevaše Martinci na veliko iznenađenje i oduševljenje sestara. Objed uz vino i slastice svima nam je jako prijao i nije bio skroman kao što se priča. Uživali smo okrijepivši se roseom s Loire. Zapazili smo da su sestre s posebnom pomnošću sakupile ostatke jela potrebitim ljudima. Poslije ručka predstavnici uprave bratovštine (Vinko i Slobodna) ovom su prigodom uručili darove predstojnici samostana koja je iskazala veliko oduševljenje. Ja sam obogatio svoj *PASS EUROCIOTYEN*

dobivši od časne majke osobni potpis, potvrdu i pečat *Bazilique Tours*. „U Toursu na starom galsko-rimskom groblju među skromnim grobovima njegove pastve bilo je pokopano tijelo biskupa Martina, velikog učitelja i izlječitelja. Grob sv. Martina u Toursu je najstarije kršćansko hodočasničko europsko odredište do Francuske građanske revolucije (1789.) tijekom koje je svetište u cijelosti devastirano, a svečev grob oskvrnut i razrušen. Ponovno je otkriven 1860. godine, dok je aktualna bazilika sv. Martina svečano posvećena 1925. godine“. Došao je trenutak odlaska u monumentalnu baziliku sv. Martina, ogromnu crkvu s centralnom kupolom vrh koje stoji kip sv. Martina biskupa. Ispod crkve je druga crkva-kripta sa svečevim grobom. Vrhunac svega je silazak u kriptu. Imao sam jaku želju ući prije ostalih i sam razmišljati na pokloncu uz grob. To je središnje mjesto našeg hodočašća, mjesto gdje se zbio najsvečaniji čin, blagoslov zavjetno zahvalne ploče *EX VOTO* bratovštine sv. Martina – Donje Selo i otoka Šolte, što se čita na ploči. Ploča je smještena gore desno od svečeva groba, svakom namjerniku odmah uočljiva. Čin blagoslova obavio je rektor bazilike otac Jean Marie Estivin. Posebno uzvišenoj duhovnosti događaja pridonijeli su naši Martinci u svečanim zurkama (odijelima) zapjevavši starim napjevom

Candé-Sain-Martin, mjesto u kojem je umro Sveti Martin

Kod sestara benediktinki koje skrbe o svetištu i grobu Svetog Martina

Pisam svetog Martina. Pjevali su srcem, a suze su navirale na oči. Pjesma je bila puno više od samoga govora. Zvonila je kao najuzvišenija molitva, ponijela prisutne k božanskoj duhovnosti. Svečanoj duhovnosti čina doprinio je i gosp. Lešaja, naš voditelj, otpjevavši svojim baritonom prigodni napjev bratima sv. Mihovila iz grada Korčule (njegova rodnoga grada). Uslijedio je rektorov blagoslov hodočasnika i zajednička molitva Oče naš, stopivši se u zajednički izričaj hrvatskih i francuskih riječi i zajedničku zahvalu Bogu. Vrijedno je spomenuti da je na Antonijin poziv samom činu posvete ploče nazočio prvi put do sada prof. dr. Bruno Judic, predsjednik Europskoga kulturnog centra sv. Martin iz Toursa, što je dodatno pridonijelo veličini događaja. Našim nastupom svi prisutni su bili dirnuti, oduševljeni ljepotom zvuka, za što je najviše zaslužna klapa Martinci koji su pjesmom ovaj svečani čin podigli na jednu puno višu duhovnu razinu. Dan 11. listopada, Anno Domini 2011., zasigurno je povijesni dan za našu bratovštinu i otok Šoltu. Biti će zapisan *par excellence* kao jedan od ključnih događaja u analima bratovštine. Ovim danom posvjedočili smo u sadašnjosti zavjete predaka dane prije 261. godinu na najdostojnijem mjestu, na grobu sv. Marina, „biskupa od Turona grada“. Budimo ponosni!

Članovi uprave Bratovštine ispred groba Sv. Martina

Poslije bazilike pohodili smo nedaleko od Toursa samostan Marmoutir (Marmutije), što znači *veliki samostan*, gdje je 372. godine Martin utemeljio drugu redovničku zajednicu (prva je u gradu Ligugéu) koja postaje izvorom kršćanskih vrlina: obrazovna institucija za odgoj i opismenjavanje svećenika. Sredinom popodneva naš domaćin gosp. A. Selosse neplanirano nas vodi do ateljea kipara Michela Audiarda, autora Stope sv. Martina. Darujem ga bratimskim i šoltanskim darovima. Oduševljen vodi nas do vinskog podruma svoga prijatelja Frederika, vlasnika *DOMAINE BOURILLON-D'ORLEANS, (VINS de VOUARAY- najbolji položaj za *chenin blanc*)*. Podrum je smješten u podzemnim hodnicima (nekada podzemni kamenolomi kojim obiluje ovaj kraj, a danas vinski podrumi) čiji su zidovi pretvoreni u reljefe koje je stvorio kipar Michel Audiard te cijeli podrum pretvorio u galeriju s alegorijskim vinskim prizorima. Domaćina smo zatekli nespremna za grupni posjet pa nas razdragan časti šampanjcem, a Martinci zahvaljuju pjesmom koja spontano poteče iz njihovih grla osvježenih dobrim napitkom koji u ovakvom ambijentu

Ploča Bratovštine u kripti

dobiva božansku aromu. Zadivljeni vinokulturom kupujemo bocu ili dvije, neki i cijele kutije. Učinismo dobar posao vlasniku! Vrativši se u Tours, obišli smo preostale martinske lokalitete: katedralu sv. Gatiena, ostatke nekadašnje bazilike sv. Martina i toranj Karla Velikoga, za koji je naš domaćin Antoine rekao da će ga nastojati pretvoriti u kulturno-meditativno stjecište martinskih putnika namjernika. Sveukupno su sačuvana dva tornja, između njih je ulica sa zgradama koja danas prolazi sredinom nekadašnjega monumentalnog svetišta. Udaljenost između tornjeva podsjeća na impozantnu veličinu svetišta. Ovdje bih napomenuo da su prilikom postavljanja Stope sv. Martina u Sumartinu vrh Brača u kolovozu 2011. godine, Bračani obećali donirati nekoliko stuba za obnovu tornja Karla Velikoga. Došla je večer i mi se rastajemo s uvažanim gosp. Antoineom Selosseom uz dogovor da nam se pridruži za dva dana u Parizu na zajedničkoj večeri. Manja skupina, nas petoro (Antonija, Svemo, Slave, Mirja i Vinko), šetnjom stižemo do središta staroga dijela grada. Na živopisnom srednjovjekovnom trgu, punom vesele mladeži i žamora prolaznika, sjedosmo u jedan od brojnih restoran. Odabrali smo za večeru francusko lokalno jelo s nezaobilaznim vinom turanskog vinogorja (lagano osvježavajući *chenin blanc*).

Hodočasnici u Parizu

Ugodna je i topla večer za ovo doba godine s dragim osobama, u ambijentu nama nove arhitekture srednovjekonih drvenih kuća ukrašenih raznobojnim cvijećem. Mala je bizarnost ovoga restorana što gostima nudi zahod iz 13. stoljeća, u što smo se osvjedočili koristeći ga svi redom. Naravno, smjeh i dosjetke nisu izostale. Prije odlaska u hotel prošetamo grada pored velebne gradske vijećnice (*Hôtel de Ville*) na prostranom trgu s raskošnom fontanom, sve iluminirano toplim bojama. Poslije iznimnog dana, dana za sjećanje, ispunjenog brojnim sadržajima, odlazimo na spavanje.

Srijeda 12. listopada. Ujutro napuštamo Tours, grad sv. Martina, zadovoljni što je naša misija uspjela. Prolazimo nedaleko od dvorca Amboise gdje je živio i navodno pokopan Leonardo da Vinci. Sljedeći cilj našeg puta je Chartres, stari grad s čudesnom gotičkom katedralom na svetom brežuljku, hodočasničkim svetištem drevnih keltskih Druida, potom Rimljana, sada kršćana. Sulpicije Sever, Martinov suvremenik i pisac životopisa sv. Martina, spominje Martinov boravak u Chartresu. Chartres je stari sveučilišni grad, vodeći centar sve do osnivanja sveučilišta u Parizu. Današnja katedrala *Notre-Dame de Chartres* je iz 12./13. stoljeća i najimpresivnija je francuska katedrala s dvama tornjevima

različite visine i starosti (stariji – romanika, 103 metra visine, mlađi – gotika, 112 metara). Katedrala je s tri ogromna portala i s tri velike rozete. Zapadni portal – *Portail Royal* (1145.-1170.), iznad kojeg je velika rozeta najcejenjenija i najpoznatija u Europi, nažalost nismo mogli vidjeti jer je u obnovi i rozeta je prikrivena skelom. Rozeta iznad sjevernoga portala nazvana je „ruža Francuske“ zbog svoje ljepote. Na prozorima katedrale nalazi se 179 setova vitraja ukupne površine 2600 četvornih metara. Uza sve prozore unutrašnjost crkve je polumračna. Dominantne boje vitraja su rubin vatreno crvena i plava posebne nijanse, u slikarstvu nazvana „šartr plava“ (*bleu de Chartres*). Izvana katedralu ukrašava 2200 kipova i reljefa te je s pravom nazvana „molitvom u kamenu“. Pred svim time čovjek zastane i ne može a da se ne upita: Tko su arhitekti i majstori koji su sve ovo radili? Tlocrt katedrale slijedi principe svete geometrije koju su poznavali još templari, glavni financijeri izgradnje sa svojim majstorima zidarima. Nevjerojatno je da se u 12. i 13. stoljeću u Francuskoj gradilo oko 80 gotičkih crkava i katedrala i gotovo 500 samostana. Svim ovim zdanjima upravljali su templari. Dužina katedrale u Chartresu je 130,2 m, širina lađe 16,4 m s transeptom dužine 64 m, a visina glavnog luka je 37,5 m. Intrigantan je podatak, pored ostalih vezanih za ovu neobičnu crkvu, da se ispod zbora na dubini od 37,5 m (kao visina luka) nalazi izvor vode s kojim se spaja 14 podzemnih vodenih tokova. Sveta mjesta nalaze se na točkama s golemim energetske vrtlozima. Duboki zdenac smo vidjeli prolazeći trokatnim podzemljem crkve u kojem je i kapela sv. Martina, jedna od najstarijih. U samoj katedrali *Notre-Dame de-Chartres* na desnoj je strani transepta vitraj iz 13. stoljeća s prikazom sv. Martina. Nažalost ni njega nismo vidjeli, skriven je skelom, obnavlja se. U podzemnoj dvorani gdje se štuje Crna Gospa (*Notre Dame Sous-Terre*), Martinci su ponovno pjesmu pretvorili u čudotvornu molitvu. Do tada mrzovoljan, vodič katedrale (nenajavljeno smo došli) odjednom omekša i postade ljubazno susretljiv. Kako pjesma mijenja ljude!? Najveći i najintrigantniji ezoterički simbol katedrale je labirint, (približno 1/3 poda glavne lađe) iste površine kao i velika rozeta iznad Kraljevskog portala. Nažalost, danas je pokriven stolicama (ne slučajno) pa ga se ne može cjelovitog sagledati i doživjeti (dijametar 12,88, dužine 261,5 m). Kako to da jedan grčki mitološki simbol (Tezej, Adrijanina nit) ima mjesta u kršćanskoj crkvi? Katedrala ima nekoliko neobičnih ezoteričnih točaka na kojima se u određeno vrijeme godine javljaju mjerljive zemaljske energetske sile „snage razine inicijacija“ sposobne da u čovjeku probude duhovni život. Ovo je poznato od davnih poganskih vremena. Na takvim mjestima gradili su se hramovi i na njih se hodočastilo. Na takvom mjestu sagrađena je katedrala

Notre Dame de Chartres. Zagonetan je mali metalni klin na kamenu poda južnog krila transepta. Na dan ljetnog solsticija, 21. lipnja, točno u podne svjetlosna zraka prolazi kroz namjerno osmišljen prolaz u vitraju posvećenom sv. Apolinariju i „apsolutno precizno“ obasjava taj klin. Na naš upit o tome, vodič katedrale odgovora kako se u posljednje vrijeme o tome dosta mistificira, a zraka je jednostavno služila za namještanje sata pokazavši nam pritom otvor u krovu kroz koji ulazi. Vodič kao da je sakrio istinu, u ne baš uvjerljivom odgovoru. Zašto?! S različito doživljenim impresijama napuštamo katedralu i Chartres i ostavljamo je s nedokučivim misterijima za neke druge hodočasnike.

Vozimo se prema Parizu u koji stižemo u ranim poslijepodnevnim satima. Panoramski razgledavamo grad: *Arc de Triomphe* i trg *Etoile* (zvijezda) iz kojega 12 avenija izlazi i širi se po Parizu. Glavna ulica je nadaleko slavna avenija *Champs Elysees* koja ide do trga *Concorde*. To je glavna os Pariza koja se proteže od velikoga modernog slavoluka (*Grande Arche*) na *Défenseu*, kroz slavoluk pobjede (*Arc de Triomphe*) s vječnim plamenom „nepoznatom vojniku“, preko avenije *Champs Elysees* do obeliska iz Luxora na trgu *Concorde*. Na tom pravcu vrh je velike staklene piramide u dvorištu muzeja *Louvre*. Bus nakratko napuštamo na trgu *Trocadero*, odakle se otvara prekrasan pogled na *Tour Eiffel*, glavni simbol grada Pariza, vidljiv iz bilo kojeg dijela Pariza. Autobusom obilazimo trg *Madelaide* s istoimenom crkvom u kojoj je bilo 1975. godine izloženo mrtvo tijelo glasovite revijske pjevačice Joséphine Baker koja je gostovala i u Zagrebu, prolazimo pored kulture *Olympie* u kojoj je nedavno gostovao i naš Oliver Dragojević, a mnogo prije njega i Tereza Kesovija, prolazimo pored zgrade pariške Opere, zatim *Comedie Française*, vozimo se kroz Latinsku četvrt, prolazimo pored *Sorbonne*, *Pantheona*, dolazimo do trga *Bastille* i zgrade opere *Bastille*, prelazimo trg *Republique* i ulazimo u *Bulevard Saint Martin*. „Danas u sjevernom dijelu Parisa cijeli kvart nosi naziv sv. Martina, a tu je i crkva njemu posvećena, ulica, bulevar, te kanal. Župna crkva sv. Martina, Saint Martin-des-Champs, sagrađena je u neobizantinskom stilu u dvije godine, od 1854 do 1856. Na bulevaru je slavoluk Saint Martin, a nedaleko i kazalište koje je dala sagraditi Maria Antonieta 1781.“ Napuštamo kvart *Saint Martin*, preko *Pigallea* i *Moulin Rougea* odlazimo izvan Pariza, gdje noćimo. Smjestili smo se u skroman *Hôtel Kyriad* u prigradskom mjestu Cergey Saint Christopher. Sutra nas čeka cijelodnevni boravak u Parizu, valja se odmoriti i dobro naspavati.

Četvrtak, jutro. Šetnja Parizom je počela s trga *Concorde*. Nastojali smo u kratkom vremenu vidjeti što više znamenitosti: 3200 godina stari obelisk iz Luxora na *Concordu*, *Jardin des Tuileries*, trg *Châtelet*, *Hôtel de Ville* /gradska

vijećnica/, *Tour st. Jacques* /toranj sv. Jakova/. Potom smo prešli most i našli se na otoku *Ile de la Cité*, prošli smo uz st. *Chapelle* i stigli do čuvene gotičke katedrale *Notre-Dame-de-Paris* (građena je od 1163. do 1345.), „najpopularnije crkve u Francuskoj“. Pogledom na nedovršene, „sakate“ tornjeve katedrale tražili smo mjesto zvonara Quasimoda iz romana Victora Hugoa, a ispred crkve „vidjeli“ Esmeraldin ples. U njezinoj unutrašnjosti impresivnijom od vanjskoga izgleda, Martinci ponovno pjesmu uzdigoše na razinu molitve (kapela *Saint Georges*) koja oduševi velik broj zatečenih turista iz cijeloga svijeta. Naša ih je pjesma natjerala da zastanu i oslušnu, pitajući se odakle dolaze ovi božanstveni glasovi koji ispuniše svetu harmoniju katedrale! Zaista divno! Ponovno smo prešli rijeku Seinu i našli se u Latinskoj četvrti. Slijedi slobodno vrijeme, obilazak trgovina, ručak, muzej *Louvre* i sl. Krajem popodneva okupljamo se i svi zajedno idemo podzemnom željeznicom do trga *Pigalle*, a potom se uspinjemo na *Montmartre*. Odmor na vrha stubišta: s platoa se otvara prekrasan pogled na Pariz. To nas neodoljivo podsjeća na Split gledan s prve marjanske vidilice. Obilazimo baziliku *Sacre Coeur* (Sveto srce) izgrađenu od bijela kamena koju su zato nazvali „bijela golubica“. Čuveni *Place de Tertre* (Trg slikara) s legendarnim fasadama u zaleđu: *Le Maison Catharine*, *Au Cadet de Gascogne*, *Le Conzulat*, spuštamo se do restorana *BISTRO DE MONTMARTRE* na zajedničku večeru. Prema dogovoru pridružio nam se svima drag Antoine. Ugodno mjesto za večeru uz zvuke glasovira, a potom i neizostavnu pjesmu Martinaca. U oslikanom ambijentu toulouse loutrecovskih prizora can-can plesačica *Moulin Rougea* /*Troupe de Mile-eglantine* i gospode iz 19. stoljeća/. Na opće iznenađenje sve nas je nasmijala Antonija s tri francuske kape u maniri tv serije ‘Allo ‘Allo. Antonija, Antoine i ja s francuskim kapama pozirali smo svima. Sredinom večeri Antoine nam se obratio s nekoliko riječi. Podsjetio nas je na prošlogodišnje postavljanje Stope sv. Martina u Donjem Selu, pozdravio sve i upitao za gđu Suzanu s kojom je otkrio Stopu. Potom se srdačno zahvalio na gostoprimstvu na Šolti i zadivio našoj odluci da ove godine dođemo k njemu u Tours. Rekao je nekoliko riječi o ciljevima i planovima Europskoga kulturnoga centra s nadom u buduću plodotvornu suradnju. Mi smo mu zahvalili na svekolikoj pomoći, na vremenu i pažnji koju nam je posvetio. Isprativši nas do autobusa, rastali smo se. Doviđenja dragi prijatelju!... Doviđenja Pariz! Ugodna večer, ugodno druženje – to su riječi jedne dame iz našega društva. „Zašto već odlazimo? Baš nam je lipo! Ovo mi je najljepja večer!“

Petak, ujutro napuštamo hotel i kroz gužvu pariškoga prstena idemo na istok u najvinorodniju pokrajinu Champagne-Ardenne, domovinu bijeloga i

crnoga *pinota*, *suvirona*, pjenušca *Dom Pérignon*. Cilj nam je na odlasku posjetiti središte pokrajine Champagne – grad Reims koji baštini krunidbenu katedralu francuskih kraljeva *Notre-Dame-de-Reims*. Tradicija krunjenja francuskih kraljeva potječe od 816. godine kada papa Stjepan IV. kruni Ludovika I. Pobožnoga. Ovdje se prvi krstio Klodwig koji se potom okrunio u Amiensu. Prije krštenja pohodio je grob sv. Martina. Martinov grob u Toursu pohodili su svi kraljevi krunjeni u Reimsu do Karla X. 1825. godine, te mnogi crkveni dostojanstvenici, uključivši i osam papa do danas. Kroz Reims je sv. Martin prošao na svom putu prema Trieru u Njemačkoj. O njegovu prolazu kroz pokrajinu Champagne-Ardenne i danas svjedoči velik broj sela i svetišta koji nose svečevo ime. Interesantna je činjenica da su se kraljevi zaklinjali na jednom starom evanđelistaru pisanom hrvatskom glagoljicom vjerujući da je to Biblija, prijevod sv. Jerolima. Danas se taj evanđelistar čuva u remskoj knjižnici. Katedrala je remek dijelo francuske gotike, izvana najraskošnija gotička katedrala. Zaštitni znak Reimsa je nas mijani anđeo (prvi put da se skulptura smiješi) s prekrasnog pročelja, po mnogima najljepše gotičke katedrale. Unutrašnjost crkve je zadivljujuća s impresivnim vitrajima Marca Chagalla. Crkva je stradala u bombardiranja za obaju svjetskih ratova, naročito su stradali vitraji koje je Chagall obnovio. Još jednom pjesma – molitva iz srca Martinaca, koji su pjevali u svim crkvama koje smo posjetili, od toga u 4 od 6 najvećih francuskih katedrala. Godine 1429. Reims je od Engleza oslobodila sv. Ivana Orleanska i dovela Karla VII. koji se okrunio za kralja. Povijesno gledano Reims je mjesto nacionalnog ponosa Francuza. Ispred crkve spomenik je Ivane Orleanske na konju. Na trgu ispred crkve ploča podsjeća namjerenika na mjesto povijesnog susreta Charles De Gaulle i Konrada Adenauera 1962. godine. Napuštamo Reims. Čeka nas dug put do Salzburga u Austriji u koji stižemo kasno navečer. Noćimo u hotelu *Guter Hirte*.

Subota, sunčano, hladno jutro, zrak štira. Planirano je razgledanje užega gradskog središta do 11,00 sati. Prošetali smo zeleno-cvjetnim vrtovima palače *Mirabell* prekrivenim slanom koja se blistala na jutarnjem suncu – bilo je prekrasno. Obišli smo gotovo sve važne gradske znamenitosti: gradski trg, baroknu katedralu sv. Ruperta iz 17. stoljeća, franjevačku crkvu, Mozartovu rodnu kuću u kojoj je proveo djetinstvo, crkvu sv. Petra, samostan i staro groblje. Kratko slobodno vrijeme do polaska iskoristili smo za kupnju plavih (još i danas rukom rađenih) Mozartovih čokoladnih bombona. Napuštamo Salzburg, vozimo se prema domovini koju smo napustili prije 7 dana. Nadomak Zagrebu zaustavljamo se na odmorištu: pozdravljamo se s voditeljima koji nas

napuštaju. Svi smo veseli zbog lijepih trenutaka provedenih zajedno, ali i tužni zbog rastanka s dragim ljudima s kojima smo dijelili sve u ovih tjedan dana. Bili su strpljivi, uvijek susretljivi i nezaboravni – naši Antonija i Joško. Ispraćamo ih pjesmom Martinaca u nadi za nekim ponovnim susretom. Maslenicu zatvorila bura, vozimo se preko Knina u Split. Stižemo kasno navečer oko 11,00 sati.

Dinko Sule

UMJETNOST I POEZIJA

UMJETNIČKI FOTOGRAF ZORAN ALAJBEG

Umjetnički fotograf Zoran Alajbeg izdanak je šoltanskih korijena plemena Alajbeg iz Gornjeg Sela. Djed mu se iselio iz Gornjeg Sela u Split i bio poznati remeta u katedrali svetog Duje. Rođen je u Splitu 1961. godine. Fotografijom se počeo baviti već 1978. Uglavnom je usmjeren prema hrvatskoj kulturno-povijesnoj baštini. Svoje fotografije izlaže na skupnim izložbama, mnogobrojnim projektima te posebno na izložbama fotografija s arheološkom tematikom. Zoranove fotografije nalaze se u mnogim domaćim i inozemnim stručnim monografijama. Kao urednik fotografija ili sa svojim fotografijama u šezdesetak je knjiga, kataloga i monografija. Suraduje s mnogim kulturnim institucijama u zemlji i u svijetu. Zoran je član ULUPUH-a, HULU-a Split i Foto kluba Split. Zaposlen je kao fotograf u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

U katalogu Zoranove izložbe održane u galeriji Foto kluba Split (1994.) Ivo Babić među ostalim piše:

Crno i bijelo, smatra se, nisu boje, no između ove dvije krajnosti, od svijetlog do mračnog, rasprostiru se beskrajni rasponi modulacija. Fotografije Zorana Alajbega snimljene u crno-bijeloj tehnici, doživljavaju se kao boje, ili baren kao lavirani crteži s toliko tankočutnog osjećanja za meke slikarske prijelaze. Fotograf inzistira ne na grafizmu, na preciznosti obrisa, već na tonalitetima. Fotografija, optika, a potom kemija laboratorija, snimljeno pretače u osobno viđenje i interpretaciju svijeta. Alajbeg promatra, izabire motive i zatim, služeći se umješno tehnikom, reinterpreтира viđeno, vizualizira proživljeno. Fotograf Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika ne zadovolja se snimanjem izložaka, niti pak starina u prostoru. Isuviše je znatiželjan, ponosan i osjetljiv da kroz okulare ne zuri u široki svijet, bila to ljudska lica ili pak krajolici. Mekano, s nagnućem prema tananim i neuhvatljivim prijelazima fotografira vodene površine, odraze na vodi, na vlažnom pločniku, ili na prijegovima geologijski naboranim licima. Iako profesionalno vezan uz muzejsku djelatnost, zapaža poetiku svakodnevnog i priručnog, koja nije bez skrovitih, simboličkih predjela skrovitih značenja.

Jasminka Babić za Alajbega kaže:

Oni koji ga dobro poznaju, znaju da ga se u određeno vrijeme i pri određenim ne/vremenskim prilikama može naći samo na splitskim ulicama u potrazi za zanimljivim kadrom... Fotografije Zorana Alajbega prikazanom atmosferom bude sjećanje na fotografije koje je Alfred Stieglitz snimao na ulicama New Yorka prije više od stotinu godina. Zimske, maglovite puste ulice na sličan način daju manje poznatu, gotovo skrivenu sliku grada.....No fotografije poput ovih, na gotovo romantičarski način evociraju izvorne trenutke i vrijednosti umjetničke fotografije.

Zoran Alajbeg, iz ciklusa „Lice grada“

Zoran Alajbeg, Žnjan 2010.

Samostalne izložbe:

1994. god. Galerija foto kluba „Split“ Split

1997. god. „Pro Salona“

Galerija doma „Zvonimir“ u Solinu

Galerija fotokluba „Split“ u Splitu

1997. god. „Ranoromantički natpisi grada Splita i natpisi hrvatskih vladara od IX. do XII. stoljeća“

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split

Galerija doma „Zvonimir“ Solin

Galerija foto kluba „Split“ Split
 2001. god. „Hrvati i Karolinzi“
 Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split
 Arheološki muzej u Zagrebu
 Pomorski i povijesni muzej u Rijeci
 Arheološki muzej u Zadru
 Lapidarij župne crkve u Balama – Istra
 2005. god. „Dugopolje – Baština na kamenu“
 Dom kulture „Zvonimir“ u Dugopolju
 2006. god. „Kontemplacija“,
 Zavičajni muzej u Biogradu
 Dom kulture „Zvonimir“ u Dugopolju
 2007. god. „Isječci iz fotografskog dnevnika Zorana Alajbega – Arheološka
 istraživanja na splitskoj rivi 2006. – 2007.“
 Muzej grada u Splitu
 2008. god. „Lice grada“
 Salon Galić – Split
 Muzej grada Trogira u Trogiru
 2008. god. „Pogled“
 Arheološki muzej Narona – Vid
 2010. god. „Blatsko srednjevjekovlje“
 Dom kulture Blato – Korčula
 2010. god. „Trstenica“ Pelješac – Donja Nakovana, Galerija u Rada
 2010. god. „9A – BDM“ Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split

Ovih dana upravo je u tijeku izložba Zoranovih fotografija „9A – BDM“ u Dugopolju. Evo što je u predgovoru kataloga za tu izložbu o Zoranu i njegovim fotografijama napisao Stanko Balić:

Odrastajući „na spomenicima“ i među spomenicima, odnosno živeći u okruženju neprocjenjive vrijednosti i ljepote hrvatske i svjetske kulturne baštine, fotograf Zoran Alajbeg postaje jedan od najzapaženijih autora umjetničke fotografije, rekao bih, lapidarnih svjetlosnih bisera u kamenu koji poprimaju novu dimenziju.

Njegovi svjetlopisni motivi spomeničke baštine, prisutni na ovoj izložbi, izvire iz njegovog rada kao profesionalnog fotografa Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, ili slobodnim izborom njegovog fotografskog umjetničkog senzibiliteta posebne i samo njemu svojstvene osjetljivosti za spomenike hrvatske kulture. Ova biserna kolajna uresa i ureza na kamenu i iz

kamena, na moru i iz mora, stoljećima tkana hrvatskom poviješću i kulturom, nazvana „9A-BDM“, nastala je u ljepoti leta uz molitvu, iz ljubavi i čežnje za ljepotom. Ljepota Zoranovih u letu uhvaćenih svjetloписа povezuje jedinstveni prostor našeg priobalja i Zagore, koji su bogatstvom baštine jedinstveni kod nas i u svijetu.

Povodom izložbe fotografija Zorana Alajbega naslova „Baština u kamenu“ 2005. godine, s motivima Dugopolja, kazao sam, a sada ponavljam, on je slikar svjetlosti i svjetlosnog trenutka, bilo da je riječ o ljudima, prirodi i prirodnim motivima, bilo da je riječ o arhitekturi urbane ili ruralne sredine, bilo da je riječ o spomenicima i bogatstvu predmeta kulture i povijesne baštine.

Spomenička baština Alajbegovih fotografsko-svjetlosnih zapisa, djelo je umjetnika – fotografa intuitivno-impresivno-ekspresivnog, nadasve lapidarnog svjetlosnog izraza, neprocjenjive vrijednosti u umjetničkoj fotografiji.

Zoran Alajbeg, u svom letu „9A – BDM“ romantičarskog lirsko-epskog svjetlosnog nadahnuća, približio nam je svu ljepotu krajobraza kroz ljepotu boja i oblika svjetloписа koje ćemo baštiniti kao trajni zapis njegovog umjetničkog stvaralaštva.

Za kraj, iskrene čestitke Zoranu, koji je upisao svoje ime u svijet umjetničke fotografije, jednako kao i naš Šoltanin-Goripojanin, Ljubo Garbin.

SLIKAR NEDILJKO BAJTO

Rođen je 1942. godine u Zavojanima kod Vrgorca. Stekavši zvanje diplomiranog arhitekta, radio je u Makarskoj i Splitu. Umirovljeničke dane provodi u Nečujmu gdje crta i slika. Član je Udruženja likovnih umjetnika Makarske. Izlagao je samostalno, ali i na skupnim izložbama.

Evo što je o Bajtinim crtežima napisao Branko Ante Periša, akademski slikar:

...Tom čovjeku, kojemu je pokušao stvoriti prostor udobnoga življenja, posvetio je i drugi dio sebe, koji nije bio preopterećen naučenim školskim pravilima. Zato je Bajto u slobodno vrijeme koristio slobodni način likovnoga izražaja crtajući, kao usput čovjekove portrete. I ovdje se, na oslikavanju ljudskih likova, pokazao kao dijete koje bezazlenom igrom olovke i crteža na papiru, uz pripomoć tehnike laviranja dočarava ljepotu ljudske figure, karakter, izgled lica, u jednostavnim potezima sigurne crtačke ruke. Bajtin motiv nije izbirljiv. To su najviše poznate osobe iz njegova okruženja, osobe koje pozna po imenu. Zato im na površini crteža, što je na prvi mah uočljivo, otkriva nutrinu samo njemu znanu. I tu nutrinu iznosi na površinu, u očima,

na čelu, često u pokretu ruke ili treptaju zjenice, ali svakom liku pronade „crtu prepoznatljivosti“. Iako njegovi crteži bez obzira jesu li oslikani ili su ostali u akromatskoj formi, izgledaju kao predradnje za neke teže slikarske tehnike, ipak ne gube cjelovitosti umjetničkog djela. Zapravo, tako nam je, kao gledateljima, u nedovršenom crtačkom izražaju ostavio mogućnost da i mi, iako samo gledatelji, nastavimo sami u svojim osjećajima dovršavati njegova crtačka i slikarska djela.

U tome je, možda i nesvjesno, Bajtin uspjeh. Uspio je ujediniti oči gledatelja i oči umjetnika u slikarskom djelu.

U ovim crtežima Nediljko Bajto je pokazao, bez obzira na proživljene godine, da se u čovjeku sve mjenja, ali ne umire „dijete“ u njemu. Upravo je „dijete“ sposobno probuditi čovjeka u svakom životnom dobu. Ovo „oživljavajuće“ sada nazovimo pravim imenom umjetnost. Zato nam je Bajto preko svoga slikarskog izričaja, samo još jedan dokaz da umjetnost, preko lijepih osjećaja, može nadživjeti svoga stvoritelja. I kao zaključak, recimo da se može smatrati najsretnijim samo onaj čovjek koji ostavi trag svoga bića u lijepim umjetničkim osjećajima.

Nediljko Bajto slika i tehnikom akvarela. Za ciklus slika „Velikani našeg vremena“, Divna Šušić u predgovoru kataloga napisala je:

.....Nediljko Bajto naslikao je tridesetak umjetničkih likovnih djela i to vrlo zahtjevnom tehnikom akvarela. Vjerujući da je ovaj ciklus slika poticajan izvor budućih nadahnuća, očekujemo da će Nediljko Bajto proširiti svoj opus novim likovnim ostvarenjima....

Nediljko Bajto, crtež

DVANAESTOGODIŠNJI SLIKAR ANDREAS LENAC

Časopis „Glorija“ br. 892/ 9. veljače 2012. objavio je kratki zapis o dvanaestogodišnjem slikaru Andreas Lencu, umjetničkoj nadi Gorskog kotara, koji je već naslikao više od 150 pejzaža. Neke od svojih radova izložio je prvi put u galeriji „Opatijski portun“ u Opatiji. Zašto ovaj kratki zapis o mladom slikaru? Zato što je po majci iz roda Gomoić. I naš Eugen po majci je iz roda Gomoić. Geni su ipak geni, pa poželimo ovom mladom talentiranom slikaru da postane genij kao i naš dragi Eugen.

KATARINA BAJTO

Rođena je u Osijeku. U Splitu je diplomirala na Višoj ekonomskoj školi. U Zagrebu upisuje Vanjsku trgovinu, a pri Ministarstvu financija RH polaže ispit za carinskog otpravnika. Po umirovljenju živi u Nečujmu. Piše prozna djela. Objavila je roman „Kristalna čaša“.

Divna Šušić u predgovoru romana „Kristalna čaša“ je napisala:

Krenuti trnovitim stazama književnog stvaralaštva pišući roman neobična je i ne tako česta pojavnost. Upravo nam se tako po prvi puta predstavila Katarina Bajto – autorica romana „Kristalna čaša“. Djelo simboličkog naslova donosi pred nas more ljudskih sudbina koje se, iznimnom sposobnošću autorice da oslika najsloženije i najtananije dubine ljudskog uma, rasprostire pred očima čitatelja u mnoštvo pojedinačnih osobnosti. Priča je to o nekoliko naraštaja jedne obitelji viđena očima jednog od njenih člananova, dovoljno zrelog da prihvati kao neminovnost sve što im se događalo, a opet toliko djetinje čistog da pronađe opravdanje i za one koji su okolo sebe sagradili tvrđavu hladnoće i nerazumijevanja..... Katarina Bajto je napisala djelo koje ima tipične odlike romana: mnoštvo likova i situacija, isprepletenost sudbina, psihološki iznijansirane odnose, sliku jednog vremena....A tek kompozicija koja zatvara radnju razmišljanjima istog lika s početka priče! Neosporna je, dakle, beletristička vrijednost ovoga romana...

Ulomak iz romana

Bilježnica moje majke

Ovo što ovdje piše bit će samo pokušaj da svojoj djeci i unucima ostavim uspomene na jedan tužan život željan prave obiteljske ljubavi i sreće.

/Pisano od 1977. do 1988./ Vera O.

...Široko Polje _ Slavonija, godina Gospodnja 1929. U kući Pave i Kate Oswald rođeno je na današnji dan 28. 6. 1929. žensko dijete, a kumovi su joj dali ime Vera. U kući Pave i Kate bijaše još dvoje djece: starija kćer Jula i nešto mlađa Janja. Sve događaje iz ranijih dana pišem prema kazivanju svoje sestre Janje, a kasnije pišem po sjećanju. Naša kuća u Pijetlovoj ulici bila je na broju 17, lijepo bijelo obojena. Bila je to čvrsta i stabilna kuća od ulice, naglašavam od ulice, jer nisu u ono vrijeme sve kuće bile od ulice. Bile su građene kao i u mnogim selima u dvorištu, s velikom „baštom“. Ako je u kući bilo djevojaka, bila je tu i djevojačka „bašta“ puna cvijeća. Kako je naša kuća bila od ulice, nije imala djevojačku „baštu“ pa je otac napravio od crvene cigle ogradu i tu su moja majka i sestre, kad su bile slobodne, sadile cvijeće. Već mnogo godina željno su očekivali da majka opet rodi jer više od dvanaest godina u kući nije bilo

poroda, a kad je majka javila da će biti prinove, najstarijoj kćeri bilo je petnaest, a mlađoj dvanaest godina. Razlika je bila velika jer su mojoj najstarijoj sestri već dolazili mladići, prositi je. I naravno, kada se rodilo to dugo očekivano dijete, koje je po svim Božjim pravilima trebalo biti muško – rodila se opet kći, a to sam bila ja.

Moj otac šest mjeseci nije dolazio kući od jada što mu se nije rodio sin. Moje sestre nisu htjele da me vide, a moja sirotica majka najviše je patila jer me je jedva donijela na svijet.....

Katarina piše i poeziju.

KRŠĆENJE

Nedija je, dan je lipi.
Oko mene cviće,
tamo u kantunu
goru bile sviće.

Vonja cviće,
blizu mene puno svita,
gledaju me, smiše mi se.
Astrid niko' ništo pita.

Cvitnica je, judi moji.
Još san malo dite,
radosti su uza mene,
daroviman svi me kite.

Kršćenje je moje
puno lipo bilo,
sviman stalo je do toga,
život sad nastavjan uz dragega Boga.

VONJ STAROGA ROGAČA

Jutro je.
Šetan valon, poza teple litnje kiše.
Zemja diše,
diše trava,
a more se pritajilo
pari mi se ka da spava.

Ovin puten sto puti san prošla.
Staro cablo
naklonilo grane svoje,
govori mi tiho;
sve je ovo tvoje...

Dotaknen mu granu,
kapja kiše
orosi mi lice,
a rogač zavonja
svon lipoton svojon.

Udahnen vonj staroga rogača,
a ditinjstvo moje ka da mi se vraća...

Gordana Burica

NAŠA RODICA SLAVA

Priča o pijavican, zakasniloj ljubavi i antičkon mozaiku

Čitan niki dan u časopisu „Geo“ kako se suvremena medicina sve više okriće starinskoj metodi ličenja pomoću pijavic. Uzgajadu se u laboratorijima a onda

se u poznatin svitskin klinikan stavjaju na bolesno misto, išćićaju otrovanu krv i čovik ozdravi!

Za mene to ni nikakva novost. Viđala san ja pijavice ka divojčica u staklenkan sa poklopčen na žicu u kužini moje rodice Slave.

U njezinoj kužini ni bilo čega ni. Starinski stol sa izblidenon plastičnon tavajon, probužan i mačan, pričvršćen metalnin ružinavin puntinan i dva tri rasklimana tamburina. To je bilo ka „za šporko“. Lipji stol je bi na katu u gornjoj kužini. Komin iz kojega je iša fumar direktno s poda da ne dimi i da se mogu girice na špagu sušit. Na zidu je bi jedan veći i jedan manji maškadur koji je ima fukciju frižidera. Niska kuhinjska veltrina u kojoj su bili lateni pijati, bronzini, pašabroda i još poništo posuđa. Na njoj je bilo svašta; od siknjice s dvi tri prožukle pome i s pokojon gnjilon kapulon do boce s pijavican. Migoljile su se u boci u vodi, nikad debje, nikad tanje. Kako san ka seljačko dite viđala gliste koje smo gotovo svi ka dica imali (i o njima u „Geo“ piše kako su zdrave i puste crivne bolesti se liče upravo s njima) nisan bila previše zgrožena, ali san isto upitala Slavu da zašto jon služidu. Rekla je da ih stavja na niko bolesno misto pa kad jon išćićaju bolesnu krv da je boje. Kako je ona bila cotava, brž ih je stavjala na cotavu nogu nadajuć se da će je izličit. Istinu nisan nikad saznala jer ipak je ona to radila daleko od mojih očiju, misleć kako ni lipo da ja to tako mala gledan.

A sve to kuhinjsko bogastvo bilo je položeno na antičkon mozaiku (vidi: M. Mihovilović, Monografija otoka Šolta, str. 54. – Antički mozaik u kuhinji Slave Cecić)!

Nisan znala ni ča je antički, ni ča je mozaik, a još da je toliko staro, Bože sačuvaj! E, da san znala već davno bi ja bila u mojin školskin sastavima smislila priču o jubavi koja se je dogodila dok se je on gradi.

Na temejima tog velebnog detalja morala se je dogodit jubav.

Poslin svih Slavinih tragedija i samoća (cilo ditinjstvo san na njezinon komonu u kamari di je spavala gledala sliku prilipog mladića, njezinog brata koji je s 18 godin poginu u partizanima) i njoj se desila jubav.

Kako je nas doma bilo puno, a mista malo, mater bi me često poslala da iden spavat kod Slave. Njoj je to odgovaralo da jon buden za društvo. Doduše, meni baš i ni bilo drago jer tribalo se je naviknut na stalni vonj rakije u njezinoj kamari. Nije Slava pila, nego je svaku večer masirala rakijon kosu. Imala je predivnu blago ricastu crnu kosu, a nikad je nije prala, samo bi ju svaku večer izmasirala rakijon pa onda malo kolina, ramena... Vajda bi mi od tog vonja onako omamljene slatko zaspale, a i jezina imbotiva bila je tepla pa je pod njon bilo ka u štuj.

Kad je Palme išla u penziju, za podvornicu su u osnovnoj školi „Ante Vidan“ u Grohotan zaposlili Slavu. Tad je već malo dobila na ugledu, a i plaća je svaki mjesec arivala.

Prid večer bi ja od stare škole di san stala došla do nje kod crikve, a tamo bi već bi Dominko. On je bi dida moje školske kolegice Nevenke. Radi toga mi se je čini strašno star. Danas bi mi možda po godinan jušto pasa!

Sutradan po selu stalno bi me zapitkivali i zafrkavali da oni jubuju i da će mi se Slava odat pa da više neću moć kod nje spavat.

Ovo zadnje me i ni baš previše brinulo, ali san se sve isto sa svima karala kako to ni istina. Jer oni bi ispid mene zbija vodili samo obične razgovore. Jubovali bi vajda kad bi ja zaspala. Ne sićan se tačno, ali jednu zimsku večer su me najidili. Ne znan je li bila rič o jubavi ili niko rujanje, ali ja sam šoma oko 9 ili 10 uri navečer po snigu lupala na vrata doma materi jer neću više spavat kod Slave!

Možda su oni to namjerno priredili da me se riše? Poslin kratkog vrimena u selu je pukla vist: Slava i Dominko se ženidu!

Nikad neću zaboravit kako sa suzan u očima od sriće drži šotobraco Dominkota, a na njezinoj predivnoj, ka ugjen crnoj kosi (iako je imala oko 45 godin) jon je bi pričvršćen mali vel sa dva, tri umitna cvitića. Na sebi je jemala sivi kostimić, uza se dobro držećeg mladoženju, koji se je dobro „uda“. Jedino je malo „bo oči“ njezin cotavi hod i naravno važići koje su seoski farabuti nadili na špag i vukli za svadbenon povorkon jer je Dominko bi udovac.

U njezine stare dane, kad je ponovno ostala sama, znala san opet positivši je obić njezinu kuću i dvor sa dvi vode. Krušna peč mislin da je još bila sačuvana.

Tad me se je više od kužine dojmila njezina konoba u kojon je bi turanj za vino, kamenice od uja, čak je bilo i mišin za mast, a o bačvan i karatilima da i ne govorin.

Prodajon kuće sve je to završilo „kud koji mili moji“, a obadva dvora sad služidu seoskon skupjaču smeća za odlaganje.

Slava i njezina jubav, ka i Jovanina i njezina jubav sa mojnin didodon, ostale su u mon sićanju i srcu.

Bile su žene koje su malo ka nadoknadile to ča mi je baba bila daleko, a druga je umrla prin mog svraćanja na ovi svit.

TI KOJA IMAŠ MASLINU U SEBI

Možda će jednom iz groba
Tvoga maslina rasti...
Mendulu, procvalu, nježnu
Stavljam ti na ploču.
I ružmarin je u cvatu
Dobivaš njegovih par grančica.
A kako ću ne razveseliti te
Pahuljastim lopticama žute mimoze?
Sićušni cvjetovi vrijeska
Vrište jer i oni žele biti tvoji.
A bijela lopočika kaže:
Sad je *štajun*, evo i mene!

Stavih ti Vesna
Na grob, sve to obilje
Za sve škrte i skromne dane
Kada su cvjetovi mirisali
I lagano treptali samo
U stihovima tvojim.

Onaj dan kad te je Otok ispratio
Bogatstvo cvijeća je bilo
Drečavih boja i oblika.
Ali, to ne pripada tebi.
Osjećam da je tvoje cvijeće
Ovo što ga upravo stavih.
Jer i ja sam jedna iz tvoje vrste,
Što život škrape nosi u sebi.

MOJE RIJEČI

Moje riječi su svaki moj plač
Kad se lomim i ne mogu pričati.
Moje riječi su moje pjesme
U koje stane sva moja sreća i tuga.
Moje riječi su moje priče
Kojima pričam o životu
Svojem i tuđem.
Moje riječi su pisma
Napisana u vrtlogu bola i mira.
Moje riječi su moj život
Satkan od jutarnjih rumenila
I noćnih tama.

J E K A

Sve tvoje riječi su kao jeka
Izgovorenog tebi u korist.
Toliko toga rečenog u prazno:
Tako će biti, tako bi moglo biti.
A sve se taloži u jednu kulu od karata
U jednu vapnicu bez temelja.
Jer ti si samo talent i tijelo,
A ja priželjkujem riječi za život
Da se na njih naslonim
Kada te trebam.

Ana Lazarin

Ana Lazarin živi i radi u Zagrebu. Profesorica je hrvatskog jezika. Ljetuje u Nečujmu.

ŠOLTANSKO SVITANJE

Nebeske niti razdvajaju
Plavetnilo dviju horizontala
Morsku od nebeske
Sjeveroistok rubi tajanstvena
Valovitost
Kozjaka, Mosora i Biokova.
Svjetlost Zornice,
Koja se u moru ogleda
I umilno ulaguje morskoj zvijezdi
Stanjuje se.
Rumena kugla odskoči
Poljubi pučinu, podraga obalu
I poče viđeno, a uvijek
Čudo čudesno.

MARKU MARULIĆU

Iz Nečujma tihog
Jedrenjak je davno odjedrio stari
Stope ti u pijesku izbrisalo more,
Ali i dalje vali šapću od Judite pisan
I krijepe nas, horvatski nam zbore
Libri tvoji žive kroz poete nove
Napore im krijepiš iz obilna vrela
Jazik da pomene
Ča misal pripravi.

Naučio nas si o Marule boni
Da kripostan čovik
Nikog se ne boji
I zato smo ovd
Na svome
I
Svoji!

NEČUJAMSKA UVALA

I.
Agavin cvijet u cvatu
Okomica ljepote raskošne
Ogleda se u moru,
Nebu nam oči podiže
Razglednica uvale nečujamske
Za užitak i pamćenje.

II.
Poslije nevere (srpanj 1999.)
Pogled uhvati prazninu
Batrjci nemoćno strše
Ljepota cvijeta
Žalosno se prizemljila.
Ponos nam zamire u slegnutim ramenima...

III.
Cvijet agave u vazi
Utjeha ili produžena žalost...?

NEČUJAM

Daleko, od čega?
Blizu, komu i čemu?
Biti tu i sada
Uvijek je pravo.

SMILJE

Malo zemlje,
Jutarnja rosa,...
I sunce u miris
Pretvaraš.

SAMOĆA OTOČKA

Ovdje samoća nije
Usamljenost
Mjesto i vrijeme je smirenja
Gledanjem i slušanjem niti se ravnaju vezivne
Molitvom tkane
S drugim titraje usklade
I račune izgode
Pa nisu bijeg nego okrepa
Za radosnije življenje.

Andro Purčić

JAVORE, A JEDVA SAN ČEKA TI DAN!

Jedva san čeka ti dan. Uvečer u 7 uri po našem vrimenu tribala se odigrat uzvratna utakmica Interkontinentalnog kupa između Milana i Estudiantesa i to će prenositi televizija. U prvoj utakmici je bilo 3:0 za Milana, a meni su se sviđali livo krilo Prati, sa spuštenim bičvan (ka i George Best) i Gianni Rivera (umitnik od baluna ka i naš Jure Jerković).

I sve bi bilo dobro da ni bilo javora, jedinoga javora u selu, na kantunu vrtla isprid popove kuće. Inače smo mi dica volili ti javor i to ne samo zato ča je bi tako lip, visok, vitak. Svojon lipotom i visinom šepuri se na tome kantunu i dominira, ne samo nad popovin vrtlon nego i nad cilin Izgrališćen. Pa skoro da se je moga mirit i sa čempresima u šimatoriju. Za nas je bi i boji od čempresi jer se na njega moglo lakše popet. Ni bi tako gust, runjav, neprijazan, bodljikav i smrknut ka čempresi. Njega si moga vidit još iz Prisad. O, kakvo je to bilo olakšanje kad bi se vraćali iz poja s traktorom i kad bi došli do Prisad, ugledaš javora i onda si zna da si blizu sela i da će se brzo doć doma, a to znači moć poć na Vrklinu. On je sta ka svjetionik, bez lampe, ali je baca svitlo ka najveći reflektor.

Ali prin nego san ja doša tog popodneva na Izgrališće i do javora, bi san u školi. Ništa se posebno ni dogodilo, ča bi se reklo običan školski dan. Malo me pitala drugarica Marija iz prirode ništo o žaban. Neš ti teškoga pitanja, pa mi smo bili njihovi najveći neprijatelji, a o neprijatelju sve moraš znat. Ko vidi žabu u gustirni odmah zove urličući „Evo ih, evo ih, tri su, tri san vidi!“ i počinje lov. To znači stine u ruke i udri u žabe. Gađanje bi počinjalo manjin stinčican, ali bi se ubrzo vidilo da one ne djeluju dovoljno efikasno, pa bi se veličina stinja stalno povećavala do takvih bovana koje smo zvali podvodne mine. One su bile potrebne jer ni žabe nisu bile baš skroz glupe. Kad bi osjetile opasnost, ako i nisu obadale viku i deračinu nas zapinjenih lovaca, po stinan i valovima na vodi bi vidile da je vrag odni šalu i brzo bi zaronile. Nisu tribale puno duboko zaronit jer već deset centimetri ispod površine ni se radi šporke vode ništa moglo vidit. Nije ti to bilo ka more u Rogaču ili na Crjenima di se dno moglo vidit na 20 metri dubine. Kad bi one zaronile, više tu nisu mogle pomoć stinčice, pa ni stine, nego su u obzir dolazile teške mine, tj, bovani toliko teški da smo ih jedva mogli nosit, pa su digod tribala i dvojica za prinit jednu takvu minu. Općenito većini, a navlastito onima ča su bili slabiji iz fizike i kojima tamo niki Arhimed i njegova kovanja, a ni nike težine, pa makar bile

specifične nisu značile ništa, mislili su da će s ti veliki bovani ipak pogodit koju neopreznu žabu na dnu gustirne. Rezultat tih naših lovnih kampanja bila bi dikolja pogođena žaba i puna gustirna stinja. To bogatstvo raznoraznog nadvodnog i podvodnog protužabljeg arsenala našli bi judi koji su čistili nakon nekoliko godin te gustirne. I pri tom radu bi uvijek spominjali nas ducu i to ričima radi kojih bi se odma mora poč ispovidit ako bi ih napisa.

Drugo, osin tih žaba nije me ništa pitalo, a ni Petar toga dana ni izvali nikakvu glupost, otpivali smo ništo na satu muzičkoga di se je više čulo lupkanje nokti drugarice Stevke po harmoniju nego ča smo pivali i ona svirala. Matematika prošla lišo, drug Jubo bolestan i tako proša i peti sat i svi išli doma.

A, doma nikoga, otac, mater, dida i baba u poju, a stariji brat sa svojim negdi nesta. Nije loše, mislin se ja, nema danas poja i brzo se naša sa mojim vršnjacima i di ćemo, kud ćemo i svršili umisto na Vrklini, na Izgrališće. Kad nima baluna, onda se vere, sakrije, privrće, skače i priskače, penje, viče, a ako triba i potuče. Osnovno pravilo, nikad ne smi bit dosadno.

I uzverali se mi na javor. Lipo vrime, ni čuha vitra, sunce se polako, kolafjaka, sa Straže zaputilo prima Poganici i Maslinici i sve je crvenije. Postaje crveno ka lišće vinograda poslin jematve. Tišinu i mir jesenskog popodneva uzbukali bi samo naši glasovi na javoru. I taman kad smo se smistili i jedan čas umirili tako da bi se čulo kad zec prne na Strličini, meni se učini da nikor dolazi, vidin ga ja i odmah, da se zna da san ga ja prvi vidi, rečen s namjeron da to bude tiho, poluzavjerenički, a opet jasno da san ja bi prvi: „Evo cajo!“ „Di je?“ odmah zapitaju ostali s prizvukom žala ča ga oni nisu prin vidili. „Eno ga kraj Beline kuće,“ odgovorin ja brzo i slavodobitno ka da san da gol u najvažnijoj utakmici na Vrklini. Sad se svi okrenu na tu stranu i vide milicajca Jovu kako polako gre, uspravan, u milicijskoj svojoj uniformi, sa šajkačom s crvenom zvizdom, s opasačen i pištoljen u korici, s crnim pendrekom, s crnim brkom, mrkim pogledom. Ništo mi je govorilo, šapjalo da ka i uvijek sa zapada, priko Poganice dolazi nevera, sa sivin, teškin, mrkin oblacima, a ovi put u svojoj uniformi. Moja tiha, poluzavjerenička objava rasparala je mir tog jesenskog sutona, a dio „cajo“ odjeknula kao bomba u ušima jedinog nam šoltanskog milicajca i čuvara reda i mira i bratstva i jedinstva i tekovina revolucije i drugova i drugarica iz komiteta i druga Tita i nas pionira i partizana i svjesnih omladinaca, razumi se i svih drugih. I dok smo se mi, a navlastito ja, ne baš najmršaviji, provali sakrit iza tankih gran javora, iza lišća on je doša blizu, sta ispod javora i pogleda prima gori, prima nama. Odma san zna da neće bit dobro i pogleda san i ja gori, a moje gori je bilo prima nebu. Ja san moga bižat samo pogledon, jer javore, zašto si tako visok, a tako tanak, zašto jemaš malo gran, a ni lišće ti ni gusto i veliko?

O, Bože, zašto sad nisan u čempresu? Zašto su uopće ovde posadili javor, a ne čempres? Zašto? I onda je zagrmilo: „Ko je to reko?“ Drugi su se s olakšanjen počeli vrpolti i ležerno zacvrkotali: „Nisan ja, majke mi“, „Nisan ni ja, i meni isto majke mi“, „Ma, nisan ni ja“ i tako stresli sve teške oblake sa svojih ramen na moja. Moje slabšno, polujecajuće priznanje: „Ja san reka!“ odzvonilo je ka mrtvaški zvon iako san ga izreka u nadi da se neće čut do doli, do Jove, ali da će se čut do gori i da će Bog čut i učinit čudo, javor pritvorit u čempres. I onda je opet zagrmilo: „Silazi dole!“ i sva moja ufanja u Boga spuznula sa smenon do zemje u popov vrtal, a onda na cestu do Jove. „Čiji si ti i kako se zoveš?“ ošinu me Jovo ispitivački, a mrki livi brk mu lagano drće od bisa. „Ja san od Veloga Jože,“ pokušao ja odma zaigrat na kartu ča svi znadu mog oca. „Kakav bre Veli Joža?“ odbrusi Jovo. Vidim, zadržće mu i desni mrki brk. „Hajdemo, vodi me do tvojih roditelja. Gde ti je kuća?“ i pokaže rukon da iden isprid njega. Zna san da moji nisu doma nego u poju, ali nisan ništa reka nadajući se da će Jovo kad vidi da njih nima doma produžit svojin puten, a dicu ka ča san ja ostavit na miru. Nada san se i da će mi bit lakše da iden prima dvoru skupa sa drugon dicon koja su bila smenon, ali kad san se okrenu, vidin nigdi nikoga, svi odletili. Nisan se moga sitit jesu li odletili ka repci odma s javora ili su se spustili na cestu i pobigli. Ali, bili su brzi.

Ostali sami ja i Jovo. Gren ja polako uza Marinčevu štradu ka po jajima, tiho, jedva da mi postole diraju zemju, a Jovo iza mene stupa ka da je na paradi dok stinčice letidu okolo. Ne znan ja ča Jovo misli, ali osjećan njegov pogled kako mi skliže niza škinju, ozbiljan i hladan ka kad ti val bure pronade rupu u jaketi i pritvori te u Jetija. Tako smo prošli kroz Balićev dvor i ča se je udaljenost od moga dvora smanjivala, moj se strah povećava obrnuto proporcionalno brzini kojon san se ja vuka, a Jovo maršira. I nikoga nismo ni sreli po putu koji bi možda moga reč koju dobru rič za mene, kako san ja dobro i poslušno dite. A morebit da je tako bilo i boje za mene. Kad smo došli u dvor, vidin ja ča san i zna, da od mojih nima stvarno ni pasa doma, a vidi i Jovo. Zastane on jednu sekundu, valjda da razmisli, a vidin ja brk još uvik drće i postane mi jasno da san napravi niko strašno dilo iako nisan zna koje i koliko strašno. A onda raspali Jovo ka da mi čita misli i vidin ja da ta vražja milicija sve zna. „Ja sam za tebe milicajac, drug Jovo ili milicioner, isto drug Jovo! Pa tko je tebe tako odgojio da vređaš narodnu miliciju? Je li? Pa jel' tebi jasno što si uradio, bezobrazniče jedan?“ ispali rafal Jovo u jednom dahu. Ja ostanen bez daha, a kad je Jovo rukom krenu prema džepu, ostanen ja i bez kapi krvi. Ali, umisto pištola izvadi on bilježnicu i penkalu. Ispitiva on mene svašta.. Ime i prezime, pa imena svih u famiji, samo ča ni pita i za ime Bena, našega pasa. Odgovaran ja brzo ka iz topa,

a Jovo piše sporo, sporo do Boga, tako da moran dva tri puta ponovit ono ča san prin reka. Činilo mi se da je prošla cila vičnost dok je Jovo to sve ispisa. „E, neće ovo da prođe tek tako. Sutra da dođe neko od roditelja u milicijsku stanicu! Jesi li me razumeo?“ naredi narodni milicajac Jovo spremajući bilježnicu, mrkog pogleda i još uvijek drćećeg brka. „J, je, jesan,“ odgovaran ja potihio, vatajući još uvijek zrak, osjećajući da mi se polako vraća krv u žile, a u drobu mi se počela vajat jedna velika balota teška najmanje sto kili. Gotov san, promislin i sitin se da je večeras utakmica na televiziji. I to koja utakmica, a ja sa baloton u drobu i klištima ča stižu prsi.

I onda je pa skoro mrak, moji su došli iz poja i počeli smo večeravat, a ja san pokunjen jedva ništo izi. Mater je odmah vidila da ništo ni u redu i sva pristrašena pitala. „A, ča ti je ? Oli jemaš fibru?“ A, voli bi ja više da jeman i fibru i upalu grla i pluća od Jovine balote u stumiku. Onda san jin sve ispriča i za čudo Božje nisu odma proradile ni triske ni kaiši, nego su se i oni malo iznenadili i potihio pitali ča je to tako opasno za brastvo-jedinstvo, za tekovine revolucije, za socijalizam, za red i mir, u „cajotu“ da bi mora tako intervenirat rečeni milicajac, oliti milicioner Jovo. E, to san se i ja pita, (ajde da jedanput i oni mislidu ka mi dica). Dida je bi malo nagluh i nisu mu ništa rekli jer on bi odma zabeštima „Sabata Boga“ i poče vikat proti komunisti, spominjat njihove nepravde prema mome barbi koji je poginu u pratizanima i ča su in potopili brode, vazeli zemje i ubivali ih porezon, a svi su se bojali da to ne čuju susidi, a navlastito jedan njihov glavni komunista u selu. I dok su se mater i otac potihio po stoti put pitali, a u sebi kuvali od bisa i nemoći, ja san reka „Iden gledat utakmicu u Belinih.“ Dok san izlazi, vidi san babu kako se okrenula prima ponistri i plače. I bilo mi je žal. A sve to radi javora i tihog jesenskog popodneva i ča se sve čulo i ča je baš naleti ti jedini Jovo i jedini milicajac i ča san ...ah.

Svaki put kad bi iša gledat utakmicu na televiziji u Belinih, ja bi trka, ma ča trka, leti do doli, i to još jednu takvu važnu utakmicu, ali ovi put san se jedva trtojaša nizbrdo s baloton u drobu. Nada san se da će se s početkon utakmice balota u drobu smanjit, a morebit i nestat. Pa ja san čeka tu veliku utakmicu danima i pita se oče li Milan obranit 3:0 iz prve utakmice i kako ćedu Prati i Rivera samlit one Argentince. Ali bome, Argentinci Milanese nisu samlili, nego su ih slomili, pribili i samo ča ih nisu izili, ali su pobjedili samo sa 2:1 i tako je Milan osvoji Interkontinentalni kup. Na toj utakmici su se Argentinci pokazali kao vidoviti i 30 godin prin su uveli da se igra sa 200 baluni, tako da se ne mora čekat na balun kad bi ga Talijani, a tu su bili meštri, nabili daleko na tribine, pa sad ti čekaj i do pet minuti dok balun opet dođe u igralište. Zato ih je, a malo i zbog tuče, FIFA strogo kaznila. Poslin je FIFA naresla i prominila pravila i tako

se i kod FIFE pokazalo ono ča smo mi dica dobro znali, da za nike stvari ako napraviš ka dite dobiješ trisku ili kajiš, a kad te iste stvari napraviš ka veliki onda ti se svi dive kako si puno pametan.

I tako, iako je Milan pobjedi, moja balota u drobu se i daje vajala, a s njom san iša i leć. U sobi je bilo mračno, samo se vidilo malo neba kroz ponistru sa škuran zatvorenin na šveru. I dok san gleda mirne trepereće zvizde i zvizdice nisan moga ne mislit, ne bojat se, ča će bit sutra. Ko zna ča je Jovo smisli, mislin, ako je misli, a opet san se nada da ni ništa misli. Ufat san se moga samo u oca, ali ča će on proti narodne milicije, a Bog me ostavi samoga već na javoru. Jedno mi je bilo samo jasno, a to je da neću u zatvor na Katalinića brig i neću. Pobignut ću u Poganicu da me ne more nikor nač dok Jovo i narodna milicija ne idu ča. S ton odlukom san zaspas, kad čujen niko lupanje i viku „Diž’se. Majku vam neprijateljsku!“ Ja se pristravljen probudin i vidi da se nalazin na nikoj maloj postěji u sobi sa gvozdenin vratima, u zatvoru. Kroz mali otvor na vratima derala su se jedna usta s brkovima. Gledan brke, je li to Jovo ili ni, a onda se otvoridu vrata i na njima se pojavi jedan grmalj. Morebit bi bilo boje da je i Jovo, mislin se ja, a onda mi zazvoni budilica na kantunalu i ja se probudin. Sedan uri. Triba hodit u školu, a tamo me čeka razrednik, Jovin veliki prijatej. Peti sat fizički. Ja san bi oslobođen fizičkoga radi srčane mane. To nisan moga razumit, to oslobođen. Pa od čega su oni mene oslobađali kad san ja tiva isto trkat i igrat na balun i skakt i zgrčku i raznošku. A oni mene oslobodili, pa oni su mene zatvorili ka grdelina u čibu. Ali tako je reka doktor i tu ne možeš ništa, baren na satu fizičkog. I taj sat krenen ja kolafjaka se malo ka šetat dok drugi trču. „CAJO!“ ispali iza mene raketa i pogodi me u po koraka. I tako me je razrednik poče ribat, pa je li ti znaš ovo, pa kako se usuđuješ ono, pa je si li ti ovo i ono, pa kako si moga i ovo i ono i oto, pa sve tako dok nisan dobi i opaske i ukore i bog te pitaj koje sve odgojne i pedagoške opomene. A ja san bi i osta isti ka i prin. Ne nisan, lažen. Otad je moja jubav prima narodnoj miliciji upala u duboku šporku gustirnu tamo di je ni žabe nisu više mogle nač.

I poslin nekoliko godin iša je Jovo ča sa Šolte, ali to mi ni bilo žal. Ali, javor, javor su nike lude seoske glavešine posikle kad se radila čekaonica na Izgrališću. Mogli su je napraviti i dva metra daje. E, onda san se bi najidi. To je bi moj javor i ja san ima na njemu pravo reč ča san tiva. To je moj javor, naš javor, ni ni od nikoga Jove ni od narodne milicije ni od glavešin....

Ko je jema veće pravo od mene pa i posić ti moj, ti naš javor. Ja san zbog njega nastrada. Kako su se samo usudili ga dirat, divjaci.

Ali, naravno, ja, ja ga ne bi nikad posika i bilo mi ga je žal...

Dinko Sule

SIĆANJA I GRINTANJA

SVETI TOMA, UBIJ PRAJCA DOMA

Sveti Toma, ubij prajca doma, koga nima da je bidan. Po ovon staron uzrečici, jema bit da smo svi bidni. Ma i jesmo, makar ča se tiće gojenja prasac. Niko više na Šolti ne goji prajca. Nikor više nima svoj pršut, svoje čvarke, mast. Ništa nan se više ne isplati. Prin smo mi za Vlaje (stanovnike Zagore) govorili: *kad se Vlaše polatini, gore Vlašće nego pašće.* Jema bit da smo se mi pogospodili. Neš ti, sad smo ka nika jaka turistiška velesila, ne smimo uz kuću jemati osik od prajca. A kako je lipo bilo.....

Sićan se naši stari bili bi o svetome Anti išli u Trogir prodat osušeni bujar (buhač) i za dobiću bi kupili prajca. A kako je bilo lipo slušati male gudine di kviću nošeni u drvenin kašetan oli vrićan. Obišno su po sebi jemali niki sinjal, pituron učinjen. A, jopet oni ritual uređenja osika. Osik bi se bi očisti, izme, vas obili japnon, vajalo ga je raskužiti prin nego li se u nj mekne gudin. Vajalo je provirit je li u zidu zataknut rog prča oli ovna zaradi zlih očiju.

Deboto, pola godine vajalo ga je gojit, brat mu tušanj, ščirenica, zlak i ostale trave. Prajcima bi se kuvale otribine od kumpiri, nevajalo lišće kupusa, ostaci očišćenoga zevja i davalo ono malo masnoće od opranih sudi. Vajalo je u fili stat za kupiti vriću mekinj. Liti je vajalo na sadu odgojit puno tikav kako bi gudin veliki naresa. Isto tako za prihraniti prajca brali smo žejud (plodovi česmine). Redovito je vajalo kupiti šušanj (suhe borove iglice, suho lišće komorike, planike i česmine) i bacati pod prajca da mu bude suho. Onda bi on ti šušanj ispiša i izasra pa je to sve vajalo perunon od gnoja izbaciti vanka osika. Sve te radnje vajalo je ponavljati kako bi se skupilo ča više gnjoja.

Dobro bi bili prošli oni koji su kupili uškopjene prajce oli gude, ali oni ča nisu bili te sriće jemali bi dima. Prasac oli guda znali su uđrit u buh pa ih je vajalo škopiti. Judi moji, koji je to bi ritual. Sićan se kad je Mladin Begović zvan Pumpica škopiti našega prajca. Vajalo ga je povaliti ka da ga greš zaklat. *Pumpica* je iz žepa izvadi britvu i jednu bočicu u kojoj je bila rakija. Obli je malo prajcu jaja, malo je proli britvu i po dužini jaj s obe bande učini dva taja, duga tri-četiri centimetra, unutra zavuka prst, nikega javla natega vanka, držda žilicu kroz koju gre sime pa to taja britvon. Ništa ni veživa, učinjenu ranu proli je su malo rakije. Ni bilo prajcu lako a bome ni nan ča smo ga tiščali. Život nan je treska ka šiba, držda od pomisli na naša jaja. Prasac ni uvuka jazika, cilo vrijeme je kvika.

A jopet, bilo bi problema ako van prasac ne bi iša od sebe. Vajalo je poč po Mariju Sule- Palonkicu da mu učini lavati. Oli, ne daj Bože ko bi van prasac dobi upalu vajalo je poč po Ivu Ruića zvanog Pušilo da van ga istare. Za nike boleščine prajce bi tra petrolijen. Zasigurno je svako selo jemalo svoje *veterinare*, a znalo se je dogodit da bi za jutu potribu u osik od prajca uliza i otočni likar.

O svetome Tomi klali su se prajci. Svako misto jemalo je jude koji su klali prajce. Prin klanja jemali su kovači pune ruke posla. Nas dicu bili bi poslali u kovača naoštrit nože. Tako smo kovaču vrtili ono veliko kolo koje mu je priko konopa okričalo tocilo. Na dan klanja žene bi užgale oganj i na trinoge mekli veliku kotlenku s vodon. Voda je morala vrit na glogoj kad se zaklanoga prajca donese u dvor. Morale su spremit i tečicu su malo brašna u koju bi se pri klanju prajca vatala krv. Doša bi čovik koji je bi pratik za klanje, skupili se susidi koji bi došli povalit prajca. Izili bi koju suhu smokvu i popili bičerin rakije, a onda u osik. Čovik koji je kla bi bi prajcu taja gučan, bilo je i onih koji bi prajcu digli prvu livu nogu i prajca s nožon dreto pogodili u srce. Judi moji, one škrike prasac, to je bilo Bože sačuvaj. Bilo je i onih koji su prajca macon tukli po čelu i ako bi ga bili dobro zalopatili, prasac bi bi posrnu, pa bi u nesvist i onda bi mu pritajali gučan.

Kako je voda već vrila na glogoj, prajca bi bili prinili na čvire i legli ga na platul koji je sta priko lavadure. Vajalo je prajca ošurit, skinut mu dlake. Prajca bi bili pokrili vričan od jute pa priko vrič polivali vodon na glogoj, onda malo otkrili vriču pa rukan čupali dlake, strgali starin kacijolan, onda jopet polivali pa sve radnje ponavjali kako bi ga ošurili. Znalo se je dogodit kad bi počeli prolivat prajca vrilon vodon da bi se prasac diga i pobiga, dok se ne bi opet privrnu. Potla bi ga bili malo ufino podbrili oštirima nožima. Dlake od prajca nisu se bacale, bile bi se na kanati pomele, ošušile i spremile, dok ih ne bi došli kupit oni ča su činili pinele. Kad bi prasac bi *obriven*, dobro bi ga se ispralo, jednako tako i platul na kojemu je leža. Za nas dicu dolazilo bi sad najvažnije u obredu klanja prajca. Prajca bi bili rastvorili, izvadili svu intraminu; žigericu, srce, pluća, slizenu, kuline, muru i za nas dicu veseje – mihur. Odma bi nan tajali mihur, a mi bi odma ispraznili pišotu, malo ga proprali, našli slamku u kopi suhe trave, uboli uslamku i stali puhat. Znali smo mihur puno vrimenta vajat pod rukon misleć da će tako otančat i da ćemo viši mihur napuhat. Ko sritniji od nas, napuhani mihur odma smo stali podbivat. Znalo se je dogodit, ako je bila zaklana guda, da bi nas dicu zazva niki od onih ča su se motali oko nje:

- Dico, odite vamo, evo vam takujin.

Bržje boje bili bi doletili, misleč da će nan dat pravi, brž i sa kojim dinaron, kad ono okrojili bi put nas pišku od gude.

Judi moji, neka je falilo spize, vas bi se bi naježi, onako, još vruću žigericu i pluću odma su bacali na gradele, naravno čin su prajca obisili u konobu za gredu da ne dojde muha, da se ocidi od krvavičine i da se meso malo oladi.

Žene je čekala pokora, kuline je vajalo raspraviti, staviti ih u maštil, maštil na glavu pa na Banje prat. Kulini se nisu dilili, to je za svih nas bi mali specijalitet. Oprane kuline bili bi potrunili sa solju i mekli u jedan bronzin s pokrivon da ne dojde muha.

Sutradan bili bi prajca raskrojili, pršute po pola ure trli sa solju, oko jabuke natiskali istućenoga luka pa ih sa špaletan posložili u lavaduru. Manje komade, pancete, glavu, posoljene mekli bi na vrh pa lavaduru pokrili lancunon i dobro zatekli konopon. Dici je bilo najdraže kad bi se prasac raskraja jer bi bilo malih retaji mesa za pofrigat na padeli.

Vaja zapisat, bržole su bile za podilit, obavezno likaru, popu, rodbini i pokojemu susidu. Uglavnom uvik smo dobijali od susidi i rodbine i mi bržole, jerbo ni svak kla istoga dana. Bržole bi se bile pofrigale i ostavile u masti da duže traju, jerbo ni bilo frižideri. Obično bi bile *zalampale* o Novoj godini ili o Tri Kraji.

A ča smo jili od toga prajca i kad?

Mater bi bila skuvala tripice od mure su ono krvi koju bi bili uvatili kad se je prasac kla. Čvarke. Mast smo znali namazat na krov i posut cukron, malo pancete, koja je digoc znala bit bila ka sapun. Glavu bi bili skuvali na pokladnji utorak, jednu špaletu obično bi bili načeli za Uskrs, drugu na Gospu od Karmena ili na Veliku Gospu. Pršuti su visili pod gredon za goste. Nikad se pršut ni naće za ukućane, osin za potrebe pirovanja.

Eto, prajca smo gojili kako bi se digoc meson osladili, kako bi jemali su čin počastit gosta, kako bi jemali gnjoja za posadit kumplire, pome i kukumare.

E, moj sveti Toma.....

TOVARSKA GRILA, MRTVAŠKE SVIĆE I JUGOZAHOD

Izgradnjon Zadružnega doma u Grohotama (1948) i eletrifikacijon škoja (1957/58.) poče je jedan novi život na Šolti. Ovin naslovon za kojega koristin riči pokojnega Petara Begovića iz Donjega Sela, pokušat ću vam opisat ti novi

život Šoltana. Ma prin, ko je bi Petar? Petar je bi zanimjiv čovik, u mladosti puno vridan, a kašnje čovik kojemu se je ogadi svaki posal. Zato je on uvik piva: „Ibar, Zeta i Neretva, meni svaka radnja smeta.“ Ibar, Zeta i Morava, ko ne radi na penziju jema prava.“ „Živio rad, živio trud, neka radi ko je lud.“

Ni baš potribito u tančine pisat koje su promine nastale u životu Šoltana po izgradnji Zadrúžnema doma i eletrifikaciji škoja. Svi znamo da je sve krenulo na boje. Kulturni život Šoltana minja se na boje. Velika sala u Zadrúžnema domu naveliko se je koristila za održavanje bali, plavi noćiju, za održavanje svečani' akademij užežin državnih praznikov. Počele su se davat kino pristave i to na struju koju je čini jedan veliki motor. U Zadrúžnema domu ondašnje rukovostvo škoja smistilo je razglasnu stanicu a po selu obisilo zvušnike. Velika novost za naše malo misto.

Nismo mi u selu onda jemali dobošara koji bi, ono, malo udri po dobošu pa pročita obavisti.

Jemali smo ženu koja je priko sela banzala: „Na peškariji jema ribe.“ Jemali smo bratovščinu

i gaštalde koji bi priko sela po dvorima vikali: „Bratimi sutra je bratski sprovod!“ oli „Bratimi sutra je braska misa!“ Ma ovi zvušnici, koje je pokojni Petar nazva „tovarska grla“, postali su senzacija u mistu. Priko te razgasne stanice bi bi naš svit naručiva pisme mladićima koji su odili u vojsku, regruti su isto tako s naručenin pisman pozdravjali svoje divojke. Sve, baš ka i na radijo Splitu u 'noj emisiji „po žejan“. Kad bi naši judi odlazili u Jamerike i Auštraliyu isto su se naručivale pisme za njihov sritan put i naš sritni ostanak. Naručene pisme i pozdrave vajalo je platit. A onda, ono, za državne praznike; Prvi maja, Dan borca, Dan Republike ....., orile su se partizanske, borbene pisme. Za referendume, koji' ni falilo jopet su se iz ti' „tovarski grli“ orile prigodne pisme, pozivalo se miščane: „Drugarice i drugovi zaokružite Za.“ Pa, nezaobilazni izbori, jopet prigodne pisme, pa pozivanje: „Drugarice i drugovi, izadište na izbore, drugarice i drugovi gasajte za najboje.“ Kako su referendumi i izbori uvik bili od nedije, malo su „tovarska grla“ ometali nedijnu svetu misu. Ma to ni bilo za dišpet. Ne sićan se da su ova „tovarska grla“ činila zulume za trajanje božićne i uskršnje ponoške, ka no ča smo jemali prilike vidit u Smojinu „Malome mistu“. Znalno se je već unaprid kad će se upalit motor ča daje struju pa je naš stariji svit izlazi iz svoji kuć i odi ča je moguće bliže najbližemu obišenome zvušniku. Svak bi zauze svoje misto na sadima pa bi lipo na miru sluša mužiku i žeje iz „tovarskoga grla“, toga našega malomiščanskoga radija.

Elektrifikacijon škoja Šolta je doživila još jednu renesansu. Po kućan su umisto bumbet gorile žaruje, sviralo je dikoje radijo, a „tovarska grla“ još

su se i daje duperala. Svako šoltansko misto dobilo je i javnu rasvitu. Više nan po mraku ni tribalo nosit feralić u ruci, niti lampadinu. Na više misti po seliman meknute su sviće. Strahovi od mačići, višćic i svega i svačega ča je strašilo jude su postali manji. Više ni bilo mračine ka u rogu. A onda, još jedna novitata, zanamisto obišnih žaruj mečali su one neonske i to na stimanija mista po selima. Ispod ti svić čejad je jemala mrtvašku boju. Te je sviće pokojni Petar nazva „mrtvaškin svićan“.

A onda, letrika je donila još novitadi. Judi više nisu živili samo od japjenic, maslin i vinogradi. Jedan naš Šoltanin koji je živi u Zagrebu, reka je šoltanski općinarima dovešću van iz Zagreba jednoga mokroga brata i dvi špucuje i osnovat ćemo poduzeće. Neka mi oprostu ovi judi (mokri brat i špucuje), ali naš Zagrepćanin stvarno je tako reka općinarina. On je bi sposoban organizator i zajebant. U Grohotan, poistinu, s ovima judima iz Zagreba otvorila je naša ondašnja općina prvo poduzeće na Šolti, „Oblik“, koje je činilo miljete od plastike (1959.). „Oblik“ ni puno radi ka samostalno poduzeće, već se je nakon dvi-tri godine rada spoji sa spliskon Jugoplastikon. Šoltanski „Oblik“, potla pogon „Jugoplastike“, malo je šporka šoltanski čistu ariju, vonjala je izgorena plastika, ma manje nego danas kad užgu šoltanski deponij smeća. O značenju ovoga poduzeća za Šoltu i Šoltane ne bi pisa u ‘vome malome prilogu, neka to učini kogo pozvaniji. Pokojni Petar Begović krsti je ovo poduzeće, bome, po svoju, „Jugozahod“, baš zato ča je smrdila izgorena plastika i šporkala lipu čistu ariju.

U Gornjemu Selu otvorili su pogon za proizvodnju predmeti iz livanoga aluminiija. U Grohotan i maranguniju. Mogli ste tad u Šolti naručit brašnu posteju, šuste i štramce, ormerun. Cili namještaj. I ovde je naš Zagrepćanin odigra ulogu. Sluša san kako su u Zagrebu nikemu Đuki nacionalizirali maranguniju sa sviman makinjan. Naš Zagrepćanin ih je svih privari, isposlova je makinje i alate od mirodavnih u Zagrebu, a Đuku dove na Šoltu za poslovođu marangunije. Dove je i jednega radnika koji je zna činit šuste i štramce. Mislin da smo ga mi dica zvali Crvenko.

„Struja“ je učinila i to da smo u mistu dobili i prvu, pravu, pravcatu slastičarnicu. Koje je to bilo veselje za dicu, lizat pravi pravcati sladoled.

Vaja zapisat i poništo o našin malin otelima koji su se otvarali po eletrifikaciji škoja. U Maslinici „Avlija“, u Stomorskoj „Olint“, u Nečujmu je izgrađen novi mali otel. Prin izgradnje otelčića, počeli su radit s gostima u kući u kojon je prin boravi Marulić. Jedan put niki čovik je pita pokojnoga Šimu Remetina koji je radi u Nečujmu: „Šime jemate li gostiju?“ Šime je odgovori: “Jemamo, jemamo, puni smo ka šipak.“

A bogati, koliko to Šime? „Jemamo osan gostiju“ - odgovori mu je Šime.

Bila su to doba kad je Nečujam poče žvit sa gostima, doba kad je „struja“ na Šolti učinila mali priporod. Danas kad je vrag odni šoltanske male otele, kad se više ništa ne isplati, notat ću razmišjanje pokojnega Šante Ruića koji je bi direktur oti' mali oteli, a potla i oteli u Splitu. On je vako razmišja i govori: „Kuzina mora pokrit samu sebe, piće mora pokrit sebe, a posteje su nan za poreze i plaće.“ A danas? Nećemo sad oba tomu. Da je Petar s početka ove male štorije živ, jema bi on posla nadivat imena svemu ovome u ča smo danas upali. Ali bi bi Petar zadovoljan jerbo Šolta je dobila vodovod i vode koliko očeš. Petar je bi proti „tovarskih grli“, „mrtvaških svić“ i „jugozahoda“. Problem Šolte on je najprin želi rišit s vodovodon.

VAKO MISLIN

Poistinu, ukrca san se u autobus, šoferu ukaza pokaznu kartu i se na prvo sidalo, njemu s desne bande.

- Ništo bi vas zapita – obrati mi se šofer.

- Pitaj, samo pitaj – odgovorin mu.

- Zašto vas ne volu?

- Bogaremi, ne-znan ti na to pitanje odgovorit, triba bi oto pitat one koji me ne volu.

- Nemojte se sad na mene najidit.

- Bože sačuvaj, ča bi se jidi. Samo tima ča me ne volu reci da in nisan ništa dužan, reci in da in nisan ništa ukre.

Mislili, ča mislili, da mislili, notat ću nike svoje misli, sad siguran da će broj onih koji me ne volu narest, a morebit da ću šoferu autobusa odgovorit na postavjeni upit, doduše sa velikin zakašnjenjen.

Pa počet ću od šoltanskog paprenjaka koji je odlukon Turistiškoga vića na sidnici održanoj 10. marča 2011. proglašen najboljin suveniron (držda prehrambenin) otoka Šolte. Niman ništa protiv te odluke, niman ništa protiv paprenjaka, ma jeman protiv letka koji je zavezan uz pakovanje šoltanskog paprenjaka, a tiskan je pinezima Turistiške zajednice.

Evo ča među ostalin piše na tomen letku:

Na Šoltu je stigao prije 500 godina. Ocu hrvatske književnosti, Marku Maruliću, donio ga je u Nečujam pjesnik Petar Hektorović s otoka Hvara.

Ma vraga mu ga je doni kad je Marulić tad već davno bi na onome svitu. Reagira san na ovu neistinu kod mirodavnih jer mi je ostalo u pameti pročitano Hektorovićevo *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Nisan bi sriće da se neistina ispravi. A dobi san i odgovor „kad ove priče ne bi bilo, trebalo bi je izmislit“.

Poče san sumjat u sebe, brž me pamet više ne služi, brž sam zaudobi sadržaj „*Ribanja*“. Obrati san se na adresu Muzeja Staroga Grada na Hvaru. Evo ča su mi odgovorili:

Petar Hektorović u svom djelu „Ribanje i ribarsko prigovaranje“ napisanom 1556. godine, izričito govori da na trodevni put do Šolte i natrag u Stari Grad nosi sobom paprenjake (mi kažemo paprenjoke) i slatki muškatiil – što bi se moglo prevesti kao današnji prošek. Dakle, godina 1556. je prva sigurna godina spominjanja paprenjaka.

Dragi moji, ne-more se izmišljat priča kad postoji „karta kanta“, nismo pozvani da prikrajamo povisne istine. Proštijte „Ribanje“ pa će te vidit da Hektorović i njegovi kumpanji Paskoje i Nikola nisu u Nečujmu jemali prilike razgovarat sa Šoltanima niti in dat obać paprenjak.

Pa kad san se već uvati paprenjaka, maši san se za librima iz moje skromne gastonomske biblioteke. Na vaše znanje, postoji riceuda za hvarski paprenjak iz XVIII. st. iz arhiva hvarske obitelji Bučić (libar *Kuharica none Carmen* autorice I.P. Prijatelj). Pa kad bi tili izmišljat priču, onda bi ta izmišljena priča više držala vodu da je paprenjak na Šoltu donila famija Bučić u Stomorsku (kalafat Ivan Bučić iz Staroga Grada na Hvaru doseli se je u Stomorsku oko god. 1641. Potomci njegova sina Vida tijekom vremena poprimili su prezime Vidan).

I za kraj, mnoge starije Šoltane iz svih seli pita san je li se paprenjak čini na Šolti. Svi su mi odgovorili: „Ne“! Ni vrag da se je na Šolti čini da se riceuda ne bi našla u bilježnici šjore Tone koja je držala otel u Grotima. Naše prababe i njihove matere morebit da su činile mendulat, bobiće, za sirnice sigurno znamo da jesu, za pršurate i hroštule jednako tako.

Svejedno, čestitan autorici šoltanskog paprenjaka. Neka bude paprenjaka, zašto ne, ali neka ne bude neistina o njemu. Ne držim ga za neki šoltanski „bum“, po njemu Šolta neće postat pripoznatjiva, ma bi mogla postat po izmišjenoj priči. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, ovoj slastici 2011. godine je dodililo markicu Originalnog otočkog proizvoda.

Jema sam prilike nazočit skupu (mislin da je bi održan u travnju 2011.) o šoltanskomu turizmu kojega je organizirala Turistiška zajednica naše općine. Kad ništo slušaš, moraš čago i zapametit. Sluša san izlaganje nikega gospodina, neka mi oprostí nisan mu zapameti ime, o ulaganjima naše Županije u etno selo Šolte ilitiga Ruića dvor. Vrag mi ni da mira pa san zatraži rič i evo ča san reka:

Ne-more jedna kupjena kuća bit etno selo, ne-more jedan dvor bit etno selo. Jemamo četiri etno sela u unutrašnjosti škoja i dva uz more, samo bi vlasti tribale donit odluku da se kuće koje se obnavjaju u jezgran tih seli, obnavjaju kako „Bog zapovida“.

Kad se popravljaju krovi, ne bi trebalo ispravljat malu kosinu krova na grundalima, ne bi trebalo skidat grundale, luminarije bi trebalo učinit iste kaki su i bili, a ne gradit „nike kašune“. Ponistre i ostale otvore ne bi trebalo povećavat itd.

Na ovu temu osvrnu se je i akademski slikar Safet Zec u katalogu svoje izložbe *Kuća od kamena* održane u galeriji Kula u Splitu (srpanj – kolovoz 2011.).

Čovik lipo piše vako:

Boraveći prošlog ljeta na ostrvu Šolti kraj Splita, obilazili smo, Ivanka i ja, okolna sela, Grohote, Maslinicu..... Razgledali, želeći snimiti, dokumentovati, možda posljednje primjerke autohtonih, originalnih kamenih kuća, „kuća od kamena“, cijelih grupa tih istih pa i čitavih sela, vidjeti njihovu materijalnu i stilsku čistoću, jednostavnost, sklad proporcija, harmoniju kamenog zidanja i pokrivanja, jedinstva sa tlom i podnebljem. Nažalost, zaticali smo, tužnu napuštenost i zapuštenost tih kuća, praznih, polusrušenih ili potpuno srušenih. One u kojima neko živi ili one koje se žele popraviti, su poružnjene, da ne kažem upropaštene, jeftinim intervencijama betona, i neukim imitacijama zidanja kamenom, te industrijskim pokrovima, otvorima i balkonima.

Vraćali smo se rezignirani, tužni, gledajući tu „ljepotu“ koja umire i nestaje. Pitali smo se, gdje je ovdje ta nacionalna svijest, ljubav, ponos, nacionalna pripadnost, koja dozvoljava, gleda, da nestaje graditeljstvo djedova i očeva.....

Ča da ti rečen Safete? Bravo! Svaka ti čast!

U Šoltanskom glasniku br. 2 pod naslovon *Tko se brine za urbanizam i arhitekturu Šolte* koji je potpisao, sad pokojni, Alojzij Jeraj, dipl. ing. arh. iz Trbovlja, mogli smo proštiti isto ništo ‘vako.

Sićan se prije petnajestak godin pokojni Branimir Donat u Slobodnoj Dalmaciji napisao je za kuću u kojon je boravi Marko Marulić da je nacionalna sramota. Ča je najgore, za tu kuću mogli bi to isto i danas isto reč. „Grobari“ šoltanskoga turizma su je prodali. Više ni u vlasništvu Šoltana.

A sad ću „potegnut“ Mrduju pa makar pa na guzicu. Potizanje Mrduje od strane Milnarani – Bračani i nas Šoltani vazelo je maha, vrag će ga više fremat. Brž ja ne razumin turistiški marketing, ma mi se čini da to potizanje Mrduje „više piza“ negoli nosi dobiti. Suradnju Brača i Šolte držin potribiton. Izgleda da nisan bi u pravu kad sam misli da priča o Mrduji nima uporišta, pa radi onih koji su mislili ka i ja, evo priče koju je zapisao don Živan Bezić u članku *Engleski kralj na Šolti* (objavljen u *Nadi* br. 4 i 5 – župskoj smotri, župe sv. Stjepana, Grohote):

Pošto smo i nadalje uživali naklonost gusarskog boga Eola, koji je punio naša jedra svojim vjetrom, napustili smo šoltanske vode i uplovili u bračku morską zonu. I tako smo započeli svoj piratski prepad na Mrdulju. Od argonauta postali smo lestonauti.

Ovdje sam dužan čitaocima objasniti što je to Mrdulja i u čemu je njezina historijska važnost.

Mrdulja je malen otočić pred bračkom lukom Milna. Međutim, iako malena, Mrdulja ima veliku legendarnu prošlost. Naime, u ona drevna vremena, kad su još otoci šetali oceanima, otočić Mrdulja se je nalazio točno po sredini bračko-šoltanskog tjesnaca gdi se sa Suletom Brač malo ča ne staje (Hektorović), a koji su kasnije Splitski, u svojoj megalomaniji, nazvali Splitska vrata. Stoga su Mrdulju svojatali i Bračani i Šoltani pa su među njima izbijale opasne svađe. No mudri su otočani odlučili da se nagode mirnim putem te su sklopili jedan gentlemenški sporazum. Sporazum je glasio: i Bračani i Šoltani, svak sa svoje strane, privezat će užetima Mrdulju pa će je vući prema sebi. Tko bude jači – njegova djevojka (po imenu Mrdulja!).

Dogovoreno, učinjeno. U točno određeni dan i sat Bračani i Šoltani privezaše Mrdulju dugim užetima. Kako i sami znate, u ono doba nije bilo tvornica konopa. Užad se je pravila od biljke liko i takvo se uže nazivali ličmina. Na dani znak obe su strane počele povlačiti Mrdulju. Ispočetka je sreća bila neizvjesna, ali pomalo su Bračani osjetili olakšanje na svojoj strani. Oduševljeni povikaše:

-Ili se Mrdulja poteže ili se ličmina oteže.

A istina je bila i jedno i drugo. Mrdulja se ptezala prema Braču, jer su Bračani bili daleko brojniji od Šoltana, prema tome i jači. Ličmina se na šoltanskoj strani otezala, jer su ovi svojski zaprli da zadrže Mrdulju, ali uže nije moglo izdržati napor pa se je najprije stalo rastezati dok nije na kraju prsnulo i puklo.

I zamislite što se je tog časa dogodilo! Proti svim fizičkim zakonima, izgubivši ravnotežu, nisu pali na leđa Šoltani nego Bračani. Zbog toga pada nauznak Bračani sve do dana današnjeg nose zakrpane hlače.

-Stoj! Tu smo te ulovili, reći će te vi, dragi čitatelji. Ti tu nisi objektivni. Govoriš kao zainteresirana stranka. A što ja mogu, moji dragi objektivni čitatelji? Tako pišu knjige staroslavne. A osim toga imam i suvremeni dokaz, čak fizičke naravi. Naime, kad smo u gimnaziji počeli učiti fiziku, nastavnikom fizike nam je bio profesor Karmelić, Bračanin. Odmah do mene u klupi sjedio je kolega Vinko (prezime vam neću odati, jer bi Vinka, sad uglednog pravnikā, mogli sresti na zagrebačkim ulicama pa ga prepoznati), također Bračanin. Kad je profesor na prvom satu doznao odakle smo, primjeti u šali:

-Baš ste se lijepo vi dva susjeda našli skupa.

A onda se obrati Vinku:

-Iziđi jedan čas vani, da vidim jesi li pravi Bračanin. Vinko, začuđena lica, izade iz klupe i stane pred katedrom.

-Okreni mi leđa, naredi profesor.

Vinko se okrene, a profesor usklikne oduševljen:

-Jest, točno. Imaš zakrpane hlače. Pravi si Bračanin, potezao si Mrdulju.

Vidite li sada kako sam potpuno objektivan? Donio sam vam dokaz iz usta profesora fizike, a k tome Bračanina. Dakle, trostruki dokaz: historijski, fizički i brački!

A sada naša povijest ide dalje. Kad su Bračani osvojili Mrdulju, na njoj su sagradili kamenu kulu da im štiti stečeni posjed. U nedavne dane, kad su kule postale suvišne kao obrambeno sredstvo, oni su mrduljsku kulu prekvalificirali u prodavaonicu pameti. Na polurazorenoj utvrdi napisali su velikim slovima: "Ovdje se fureštima prodaje pamet". Ti furešti – razumije se – to su svi koji nisu Bračani.

E, sad ćete mi postaviti pitanje: odakle Bračanima toliko pameti da je mogu izvoziti? Pučka predaja ima i zato odgovor. No ja ne želim izlagati taj odgovor s tri razloga. Prvo: to bi nas odvelo u Veneciju, daleko od Engleske i njezina kralja. Drugo: previše bi se odužila ova priča.

Treće i najvažnije: strah me je. Ako bi ispričao sve potankosti, ne bi smio više na Brač.

Evo samo najkraće. Opet napominjem: ne govorim to ja već pučka predaja! Bračani su kupili (i skupo platili) pamet u Veneciji, zatvorenu u jednoj tikvi. Na povratku iz Mletaka znatiželjni brački izaslanici, žudni da se prvi namire s pameću, otvorili su tikvu na Mrdulji. Pamet im iz tikve pobjegla i ostala na otočiću. Tako je Mrdulja postala dućan pameti.

Sad možete lako razumjeti kako je za nas Šoltane bio važan taj pohod na Mrdulju. Najprije ćemo oprati sramotu s obraza naših predaka. Zatim ćemo ponovo osvojiti našu bivšu koloniju. Najzad ćemo se dokopati i susjedove pameti.

S punim, dakle, jedrima doplovismo do Mrdulje i na nju se triumfalno iskrcasmo. Kako nije bilo nikakva neprijatelja na vidiku, na juriš osvojismo napuštenu i urušenu tvrđavu. Na njoj istakasmo, privezavši nekakvu krpu na kolac, pobjedničku zastavu. U kuli se nasupasmo izobilno bračke pameti, a onda pred kulom uz vino i pjesmu proslavismo pobjedu.

Završivši oslobođenje Mrdulje, u konkvistadorskom raspoloženju započesmo ukrcavanje u svoju lađu. U taj se čas naša pobjeda gotovo pretvori u poraz. Pošto je još uvijek puhao jaki maestral i more bilo nemirno, naša lađica je

samo za koji centimetar izbjegla sudar s Mrduljom. To je toliko razgnjavilo našeg Tona da joj je "petao roge" i glasno povikao:

-Na ti, Smrduljo!

Tu sad opet moram intervenirati zbog te smrdljive riječi u Tonovim ustima. Dužan sam izjaviti da ona nije skuhana u Tonoj kuhinji. Ona se je prije toga našla u pomorskim kartama. Prve pomorske karte ispisane su na talijanskom jeziku, uz obris našeg otočića imale su natpis „Scoglio Mrduglia“ („scoglio“ je na talijanskomme otočić). Na manjim kartama, zbog pomanjkanja prostora, Scoglio se je skraćivao u „S“. Na kraju su neki austrougarski kartografi, ne poznavajući značenje onoga S i uloge točke iza njega, počeli pisati S bez točke. I tako je nastala Smrdulja.

Eto toliko, zbog ispravne procjene Tonove izjave.

Dragi, moj šoferu od autobusa, nima nan druge, moramo i mi poč potizat Mrduju, ni bitno ča ćemo past na guzicu, zapravo u ovome današnjen potizanju smočit guzicu, bitno je da ćemo bit u prilici kupit pameti.

U Maslinici je liti zaživila Gusarska noć. Jema bit, jopet ne razumin turistiški marketinški trik. Počeli i mi slaviti svoje izgubjene bitke. Nisu li nas kroz povist palili i pljačkali raznorazni gusari i odvodili naše mladiće u zarobjeništvo. Zanamisto ove noći di jema svita pokrivenoga jednoga oka, misto šake gvozdenu k(j)uku, sa lulon u justima, pridlažen da sad lipon masliniškon rivoton prošetaju lipotice, mladost, neka se bira mis Šolte, mis turizma ili, nazovite to kako vas voja. Ne bi li bilo dobro da Masliničani na slavu svojih starih priko vale potegnu di koju poštu?

Pitat će me svit, čoviče jemali čagod ča je tebi drago, ča se su tin slažeš. Ni da se sa ničin ne slažen, držin se one: *ne moremo popraviti vrime, ma moremo popravjat sebe*, moremo se dogovarati, moremo se uvažavati.

Dragi moj, šoferu, sa tvojim upitom dove si me na tanki led... A, to ča me ne volu, manji je problem. Za tvoju dušu, ne-znan za mržnju, fermat ću grintati i početi ću popravjati sebe. Bilo bi dobro da grintati nastaviš ti.

BADNJA VEČER

Uloge:

Fabe ..... težak (poljoprivrednik)

Luka ..... intelektualac

Filomena-..... žena Fabina

Luce ..... starija mještanka

Marinko..... Lukin sin

Susjedi (dva – tri ili više njih)

Radnja se događa na ulici. Fabe na ramenu nosi komad ispiljenog debla. Iz suprotnog smjera dolazi mu Luka.

Luka: (skida kapu s glave, malo se nakloni) Tako ti Boga, kume Fabe, ča to nosite na ramenu.

Fabe: Di ti je pozdrav? Znaš kako bi naši stari rekli onomu ko i' ne bi pozdravi?

Luka: Skužajte! Nisan ni iša zatin da vas nisan pozdravi. Oli niste vidili da san skinu kapu s glave i da san se malo nakloni. A da Van pravo rečen neznan kako bi naši stari rekli sad meni.

Fabe: Rekli bi ti rrr toware. Nisan te vidi da si skinu kapu, znaš ti da je meni slaba višta.

Luka: Dobro, molajmo sad pozdrave, niste mi rekli ča nosite na ramenu.

Fabe: Onoga ti Boga, oli ne vidiš da nosin biju. Biju za užgat oganj, večeras je Badnjak.

Luka: Pa di će te užgat tu biju, to van neće ulist u špاهر.

Fabe: Ma to ti mene ono, ka u rukavican, malo me podjebaješ. Užgat ću oganj na kominu, polit ću ga vinonon, s ujen i guštat ću u staroj kužini. Izist ću porcijun bakalara i popit žmul lipega moga crnjaka o dobričića. Lipo ću se oprat, priobuće se pa ću lipo poč na ponoćku. A di ćeš ti Luka i kako ćeš se

proć za ovu noć, mene ni briga. More bit da ćeš i ti slavit, tvoji su lipo prošli na izborima.

Luka: Ma, kume Fabe, ča ćemo sad udrít pulitiku. Ni ča, vela je ovo noć, tiha noć. Bar to vi dobro znate.

Fabe: A... (Zastane. Iz dvorišta se čuje glas.)

Filomena: (Ne vidi se, iza kulise je, glasnije govori) Fabeee, Fabeee, oš li ikad navrime doma doć?

Fabe: (stavi ruke sa strane usta pa malo jaćim glasom okrenut u smjeru odakle je čuo glas) Eto me, eto, Filomena, sad ću ja svaki čas. Ni sudnji dan, koja priša. Nego jesi li ti zamutila za pršurate, jesi li učinila kruškovac.

Filomena: (glasnije iza kulise) Ne beri ti moju brigu, ajde movi se. K večer je noć.

Iza kulise začuju se dva tri pucnja. Djeca pucaju petarde.

Fabe: Ma koji javal dici prodaje te petarde. Sve je dobro 'ko se dobro svrši. Ma perikul je, koje će dite digod ostat brez prstiju, Bože saćuvaj, more se svašta dogodit. I mi smo u naše vrime pucali na šupji kjuć. Bili bi u bužu od kjuća mekli malo fosfora od šoferini pa kjuć zatvorili brokvon. Onda, opalili po zidu. Guštali smo gledat pake po zidu. Uvik smo se nadmećali čigova će paka bit veća. Ni bilo perikula da ćeš ostat brez prstiju. Ali bi zato dobili koju čušku zato ča smo krelí kjuće od konob.

Luka: Bit će petarde baca oni moj farabut. Dat ću mu ja rešenju kad doma dojde. (Stavi ruke na usta i malo glasnije u smjeru pucnjave) Marinko, Marinko, doma poj, ostavi se puškaranja. Još se ni čago dogodilo?

Fabe: Dobro je da ga potarokašaš, ne molaji mu se. Vaja dici uvik govorit ka i tovaru šo ili kako bi rekli judi iz naši drugi misti de, de. Kad in uvik govoriš, čago će i poslušat, čagoc će in ostat u pameti.

Fabi i Luki u susret dolazi Luce. Kada im priđe, pozdravi ih.

Luce: Faljen Isus.

Fabe: Navike Luce.

Luka: Luce, fali se kad doma dojdeš.

Luce: A Luka moj, Luka, koliko je prošlo vrimena da jemamo državu, već si se mora oladit, a tebi još uvijek smrdi Faljen Isus.

Fabe: Odni je vrag šalu, jopet pulitika. Tili ne tili pulitika je uvijek sa nan. Ako se ne baviš šnjon, ona se bavi sa tebon.

Luka: (obraća se Luci) Ništa meni ne smrdi Luce, ma u tome tvome faljen uvijek jema ništo zamotana. Luce, ti znaš da san ja bi crveni, sad ti se oni zovu livi, i ja san sad ti livi. Puno je livi

pojalo u desne, a jema oni ča nisu ni livi ni desni. Sve ti to znaš, a znaš i to da su ti ni livi ni desni zapravo ili livi ili desni samo u nikome drugome pakovanju. A kad san ti reka, fali se kad doma dojdeš, oprosti mi, želi san te malo šukalcat, jednako ka ti mene na prošlima izborima. Želi san te positit da smo mi na izborima peškali više misti u saboru i da smo van skresali krila.

Fabe: Nemojte se zapirat. Luka, nisi li otolić reka da je večeras tiha noć, vela noć. A ti Luce nemoj sad svorcavat. Znan ja Luce hržiš ti na Kukuriku ka tovar na mladu kenju. Pusti ih neka kukuriću. Proć će puno vrimena doklen nas razbudu. Ni, ni u svitu sve bajno.

Luce: (obraća se Luki) Puknut ću ka čvrčak, Luka moran ti reč....

Fabe: Luce, uvatite li se vas dva, onako kako užate, neću ja večeras slaviti Badnjak. Mora ću vas sluša i stat atento da van nebi pobigli prsti. Znan ja vas, vi ste baš ka i dva oblaka, kad se tresnu, lamp i grom. Ti desna, Luka livi i iskre skaću. A di skoću iskre, užge se margarus, a od margarusa cila vlaka.

Opet se začuje glas iza kulise.

Filomena: (malo glasnije) Fabeee, oš li više doma doć? Vrime je za užgat

oganj, Badnjak je, vrime je za molitvu. Ajde, movi se, ja ću trknut po unuku neka nan dojde okitit bor i neka složi poda-nj jaslice. Ajde movi seee.

Fabe: (onako, više sebi u bradu) Eto, eto!

Opet se iza kulise čuje pucnjava.

Luka: Jopet, oni moj. Kad doma dojde, vidit će on di je Marko noćeva.

Luce: Ma pusti ga Luka, neka se dite veseli. Bome, oli ne čuješ, to su one male petarde, deboto se jače čuje p(e)rdac nego kad ona opali. I da znaš, baš mi je drago da se mali Marinko veseli Božiću.

Luka: Luce, Luce, ne moreš ti brez botunižavanja. Držda se tako tišiš, još nisi prizalila ča su tvoji izgubili vlast.

Fabe: (skida drvo s ramena i stavlja ga ispred sebe) Ma jesan ja nika mona, držin ovo na ramenu, a vas dva se ne mislite ugazit. Jeste našli vrime (glavu okreće čas Luki čas Luci) i misto, ovde na ulici, i to na Badnju večer. Svaka van čast. Ma znate ča ću van reć. Tribali bi slavit i livi i desni. Livi zato ča su pobidnici, a desni lipo zato ča su se rišili brige. A mi Luka ča nismo ni livi ni desni, oni ča su za tebe isto, ili livi ili desni u drugome pakovanju, sve dubje tonemo. Tonemo dragi moji, sve dubje i dubje. Zato ću od gušta slavit Božić, baš po starinsku. U tome vidin smisal moga živjenja, to će me ojačat za vrime koje dolazi.

Luka: (Čudeći se) Kume Fabe, ča vi niste ni livi ni desni? Ča vi koji grete u crikvu niste desni?

Fabe: (onako malo žešće) Ne. Nisan. Nisan ni livi ni desni. Ja san težak. Svi moji prihodi plod su moga truda. Ne daju mi to ni livi ni desni. Ne zanima me pulitika. Ali, ona se sa menon bavi, nisan li otolić to reka. Mene težaka i livi i desni jednako natiraju ka tisni postoli. Ili ka da jedan dan obujen dva liva postola, onda drugi dan dva desna. Niman ja ništa protiv livi ni protiv desni. Baš ništa! Za mene su livi i desni ka na čoviku liva i desna ruku. Ča bi čovik brez ruk? Obe mu ruke tribaju. Jema judi ča se služu desnon rukon, oni su u večini, ma jema i onih ča se služu livon rukon. I te ruke na čoviku, liva i desna, obe mu

služu. Onda, znate vi da postoji “levanka šakić“, postoji „desanka šakić“. Niko levanku, niko desanku. Sve nan je u životu ili livo ili desno, baš sve.

I slušaj Fabe: mola ti Crikvu. I zapameti! Bog ne plaća svaku subotu ka i Inglezi. Zapameti i to: ni svako jidro za svaki vitar. Zapameti i to: Nikad ne budi Pilat. Zapameti i to: Svaka sila za vrimena, a nevoja redon gre.

Luce: Navi si se Fabe, sad bi nan ti tišća ovde dontrinu do zore, sad bi mudrova.

Fabe: Luce draga, ni meni do mudrovanja, niman ja u žepiću od jakete pokrivo od penkale, nego motiku priko ramena. Vi ne morete ništa radit, male su van parcele, ne morete u nji utirat vele traktore, i onda van se puljoprivreda ne isplati. Vi bi da van makinje poliju, da van makinje beru grozje, još da je inženjat makinju koja će pit vino, onda van za kur. (stavi ruku na usta) i vinogradi. Ča bi onda rekli oni u Primoštenu, ča ono jemaju, ono malo loze u oniman malima ogradican. I znate ča ću van reć: ne tratite vrime osuđujuć jedni druge. Vrim gre tili ne tili. Uvik niko sjaše, a drugi odma uzjaše.

Luka: Priknut ću vas kume Fabe. Znan ča će te daje reć. Da prostite, ne najebe oni ča je sjaha, on nastavja odit na-noge. Lako je onome ča je sad uzjaha, on više ne gre na-noge. Uvik je nadrja oni kojega se jaše.

Fabe: Tako je, Luka moj. Ti koga se jaše mali je čovik, svaki dan sve kraći' rukavi, kraći' nogavic, a u samaru mu je sve manje slame. Sadna mu po škini. I ti mali čovik večeras je miran, dostojanstven, večeras slavi.

Luce: Fabe, ti sve oćeš nećeš, ne zapireš se. Miriš jedne, miriš druge, sve gledaš drugačije.

Fabe: Luce moja, došlo je vrime da pristanemo bit šaptači, došlo je vrime da više ne mučimo, došlo je vrime da ukazijemo na sve ča ne vaja, onda će tebi i meni bit svejedno ko je dobi izbore, a koji i' je izgubi.

Trkom na ulicu dolazi Marinko i pridruži se trojcu.

Luka: (Marinka povuče za rukav i daje mu pest) Jesan li ti reka da nesmiš pucat. A jema bit i pozdrav ti je osta doma.

Marinko: Jesi, jesi. Nemoj me tuć.

Luce: Luka, ne čini šeste, nemoj ga tuć.

Marinko: (Obraća se svima) Skužajte mi ča nisan pozdravi. (Obraća se ocu) Čale, želi bi kumu Fabi i kumi Luci proštit jednu pismu. Želi bi in pismom čestitat Božić.

Luka: Sinko, proštij in ako će te slušat.

Luce: Nego ča ćemo ga nego slušat.

Marinko: Ovo je pisma ča je je napisa naš pokojni veliki maslinar, čovik koji je krsti Baščinu, naš mali šoltanski zbornik. (Vadi papirić iz đepa, zauzima pozu i počme čitati).

*Da jemamo farine,
ka ča nimamo terine,
uzajmili bismo uja
i frigali pršurate.
Tristotinešezdesetkoji dan u godišću
slušali smo tu pismu
ili nan se to samo činilo?
Ma na današnji dan
čuju je naše uši i vidu naše oči:
Sve se je našlo na stolu: uje, zdila, muka.
U kvasno tisto uliče hrapava ruka,
iz stisnute šake iskače lipjiva smokva
i pada u vruće uje u veliku crnu pršuru (zastane).....*

Iza kulisa čuje se glas.

Filomena: (malo glasnije) Susidi, susidi, ajdemo zapivat doli na ulicu. (Dolazi nasred ulice i nosi punu košaricu uštipaka).

Dobra van večer! (obradi se Fabi) Stari moj, nisu ti svi doma. Ti si zaboravi na kuću. Kad ćemo Badnjak proslavit, kad ćeš se oprat? U crikvu moraš poč. Da ne zaudobin, pripremila san ti nove mudante. Obuci ih. Znaš onu staru. Ko za Božić ništo novo ne obuće, majur mu se u guzicu zavučé. (Obrati se Marinku)

Marinko, slušala san te iza kantuna, ma ni no cila pisma. Bogu fala, jemamo farine, jemamo i terine, pofrigala san pršurate. Evo ti, (pruža mu košaricu) doma i' odnesi, ionako ti mater ni pofrigala. (Obrača se svima šireći ruke) Sad kad dojdu susidi lipo će mo svi jednu zapivat.

Luka: Vajalo bi onu: *U sve vrime godišća* ostali smo brez išta.

Filomena: Luka, ne bogohuli. Zapivat ćemo onako kako smo uvik pivali: U s(v)e vrime godišća, mir se svitu navišća.....Evo i' dolazu.

Svi zapjevaju.

Grohote, 5. prosinca 2011.

VELEMAJSTOR ENIGMATIKE PREMETALJKA

INŽ VELJKO OBLAK

Vjerujem da nema Šoltanina koji voli enigmatiku a da nije riješio bar jednu križaljku koju je sastavio Željko Bilanov, enigmat šoltanskih korijena, poznati velemaistor enigmatike. Željko je rođen u Splitu 1955. godine. U Splitu se i školovao. Kao ekonomist je zaposlen u Socite Generale – Splitska banka D.D. na radnom mjestu višeg referenta.

Riješavanjem križaljki počeo se baviti 1969. godine. Godinu dana kasnije počima ih sastavljati. Prvu križaljku objavio mu je bjelovarski „Čvor“ (br. 60) 1971. godine. Dakle, više od četrdeset godina za svoju dušu Željko satavlja križaljke, rebuse i premetaljke, educirajući ljubitelje enigmatike, potičući im rad mozga i učeći ih kombinatorici. Do sada je objavio 4200 radova u raznim enigmatiskim i (ne)enigmatiskim časopisima: „Kviz“, „Slobodna Dalmacija“, „Hik“, „Eureka“, „Orbis“, „Zen“, „Sezam“, „Džoker“, „Zg-Revija“, „Izazov“ i... U zadnje vrijeme objavljuje isključivo u riječkom „Feniksu“. Svoje radove uz svoje ime objavljivao je pod pseudonimima „Bili“, „Inž Veljko Oblak“ i „Russo“ (Bilankovi sa Šolte potječu od trogirске obitelji Marić/Russo).

Željko Bilankov u bivšoj državi je bio najmlađi (u dvadesetšestoj godini života) nositelj titule odgonetačkog i zagonetačkog **velemajstora**. Sudjelovao je na brojnim enigmatskim skupovima i natjecanjima, te osvajao visokopozicionirana mjesta i nagrade, među kojima je I. **Počasna godišnja nagrada „Boris Janković – Argus“**, 1978. godine, kao i I. **mjesto** u sastavljanju zagonetaka (tzv. „ČAP“), 1987. godine. Proglašen je i najaktivnijim zagonetačem 1987. i 1989. godine. Obnašao je dužnost predsjednika splitskog EK „Božidar Vranicki“ od 1986. do 1990. godine. Vjerujemo da će naš enigmatski velemajstor još dugo sastavljati križaljke na zadovoljstvo ljubitelja enigmatike.

KAZALO

Željka Alajbeg: PREGOVOR	3
RIJEČ UREDNIKA	7
Dinko Sule: ELEZOVIĆ – AGRONOM I PISNIK	9
SLIKAR MIHAEL PENIĆ	12
Jasmina Mužinić, Gordan Lukać, Dinko Sule i Jenő J. Purger: ČETIRI NOVE VRSTE I JEDNA PODVRSTA U ORNITOFAUNI OTOKA ŠOLTE	13
Dalibor Vladović, Dinko Sule i Nediljko Ževrnja: PRILOG FLORI OTOKA ŠOLTE	26
Dinko Sule: PRILOG POZNAVANJU FAUNE I FLORE OTOKA ŠOLTE	30
Dinko Sule: IZREKE, POZDRAVI I DRUGI IZRIČAJI IZ NAŠE GOVORNE BAŠTINE	45
Vinko Blagaić: KULTURNO I DUHOVNO HODOČAŠĆE ŠOLTANA U TOURS	56
Dinko Sule: UMJETNOST I POEZIJA	72
UMJETNIČKI FOTOGRAF ZORAN ALAJBEG	72
SLIKAR NEDILJKO BAJTO	76
DVANAESTOGODIŠNJI SLIKAR ANDREAS LENAC	78
KATARINA BAJTO - pjesme	79
GORDANA BURICA - pjesme	81
ANA LAZARIN - pjesme	86

Andro Purtić: JAVORE, A JEDVA SAN ČEKA TI DAN!	89
Dinko Sule: SIĆANJA I GRINTANJA	94
SVETI TOMA, UBIJ PRAJCA DOMA.....	94
TOVARSKA GRILA, MRTVAŠKE SVIČE I JUGOZAHOD	96
‘VAKO MISLIN	99
BADNJA VEČER	105
VELEMAJSTOR ENIGMATIKE	112

